

POHJALAISTALON KORJAUSRAKENTAMISEN MONET HAASTEET

Marika Kokko
Maisterin tutkielma
Jyväskylän Yliopisto
Kulttuuriympäristön
tutkimuksen maisteriohjelma
Museologia
Musiikin, taiteen ja
kulttuurintutkimuksen laitos
Kevät 2018

Etelä-Pohjanmaan kulttuurirahasto on tukenut tätä tutkielmaa

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskunnallinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Marika Kokko	
Työn nimi – Title Pohjalaistalon korjausrakentamisen monet haasteet	
Oppiaine – Subject Museologia	Työn laji – Level Maisterin tutkielma
Aika – Month and year 5/2018	Sivumäärä – Number of pages 75
Tiivistelmä – Abstract <p>Maisterin tutkielmani käsittelee Etelä-Pohjanmaalla tunnettuja hirsirakentamisperinteen ja kirvesmiestaidon huippusaavutuksia eli pohjalaistaloja. Kookkaat pohjalaistalot rakentuivat maatilojen päärakennuksiksi 1700-luvun lopulta aina 1900-luvun alulle asti. Pohjalaistaloja on kunnostettu, korjattu ja laajennettu jokaisen asukkaan tarpeisiin sopivaksi. Korjaustekniikat ja rakennusmateriaalit ovat vaihdelleet eri aikakausina. Rakennusteollisuuden kehittymisen seurauksena etenkin 1960–1990-lukujen aikana alettiin myös perinnerakennuksiin toteuttaa raskaita korjauksia uudisrakentamisen menetelmin. Nämä korjaukset ovat muuttaneet monen pohjalaistalon tyypillisiä piirteitä vaikuttaen esteettiseen ilmeeseen ja rakennusteknisiin muutoksiin. Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää korjausrakentamisen haasteista perinteisen säilyttävän korjauksen näkökulmasta.</p> <p>Tutkielma on tehty selvittämään, millaisia pohjalaistalon korjaamiseen liittyviä valintoja on tehtävä rakennuksen alkuperäisyyden säilymiseksi. Tutkielmaan on haastateltu viittä pohjalaistalon asukasta ja kolmea alan asiantuntijaa. Haastatteluista saatuja vastauksia on käytetty täydentämään pohjalaistalon korjaamiseen liittyviin teoreettisiin teemoihin.</p> <p>Teoreettisena taustana tässä tutkielmassa on museologinen käsite kulttuuriperintöarvo. Miten kulttuuriperintöarvo muodostuu ja miten se kiinnitetään pohjalaistaloon?</p> <p>Tutkielmasta voidaan päätellä, että pohjalaistalo korjaaminen perinteisin menetelmin ja materiaalein on kannattava investointi niin alkuperäisyyden kuin rakennusteknisen toiminnan ja esteettisen ilmeen säilyttämiseksi.</p>	
Asiasanat – Pohjalaistalo, korjausrakentaminen, kulttuuriperintö, kulttuuriperintöarvo	
Säilytyspaikka – Jyväskylän yliopiston digitaalinen julkaisuarkisto (JYX)	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Pohjalaistalo tutkimuskohteena	2
1.2 Tutkimuskysymys ja aineisto.....	8
1.2.1 Tutkimuskohteiden esittely.....	12
1.3 Pohjalaistalo kulttuuriperintönä.....	15
2 POHJALAISTALON KULTTUURIPERINTÖARVOON LIITTYVÄT KÄSITTEET JA MERKITYKSET	19
2.1 Identiteetti.....	19
2.2 Autenttisuus, aitous ja eheys	20
2.3 Arvot ja arvottaminen.....	22
3 PUUARKKITEHTUURIN VAIKUTUKSET	29
4 RAKENNUSPERINNÖN UHAT, SÄILYTTÄMINEN JA SUOJELU.....	32
5 KORJAAVAT TOIMENPITEET	44
6 KORJAUSRAKENTAMISEN HAASTEET	49
6.1 Ikkunat	52
6.2 Energiavaatimusten haitat.....	53
6.3 Märkätilat.....	59
6.4 Painovoimainen ilmanvaihto	61
6.5 Lisäeristäminen.....	61
6.6 Maalit ja värit.....	63
7 RAKENNUSMATERIAALEISTA IRTOAVAT HAITTA-AINEET	65
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	67
LÄHTEET:	71
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tutkielma käsittelee merkittäviä eteläpohjalaisia maamerkkejä eli pohjalaistaloja, jotka ovat Etelä-Pohjanmaalla osa paikallista identiteettiä ja sisältävät erinomaisen rakennustekniikkansa lisäksi myös historiaa, paikallista kulttuuria sekä kulttuuriperintöarvoja. Pohjalaistaloja on kautta aikojen korjattu, laajennettu ja muutettu kunkin asukkaan tarpeisiin sopiviksi. Korjauskäytäntöjä ovat sanelleet eri aikakausien sen hetkiset tiedot, taidot ja käytettävissä olevat rakennusmateriaalit. Monissa tapauksissa on jälkepäin huomattu, että perinteiselle rakennustavalle sopimattomat korjaustekniikat ja -materiaalit ovat aiheuttaneet pohjalaistaloille rakennusfysiologisen toiminnan heikkenemistä ja esteettisen ilmeen väärentymiä, kadottaen suuren määrän perinteistä rakennusperintöarvoa. Heikentyneiden rakennusfysiologisten olosuhteiden muutokset ovat saattaneet johtaa rakenteiden hengittämättömyyteen, aiheuttaen kosteusvaurioita sekä sisäilma- ja homeongelmia yhdessä heikon ilmanvaihtuvuuden kanssa. Korjauksien seurauksena myös pohjalaistalon ulkonäkö on muuttunut jopa täysin erilaiseksi, kuin alkuperäinen. Rakennustekniisiin ja ulkonäköllisiin haittoihin osiltaan ovat vaikuttaneet ”uudet” perinteiselle hirsirakentamiselle poikkeukselliset rakennustavat sekä rakennusmateriaalit, joita on aiemmin luultu toimiviksi. ”Uudet” materiaalit ja -rakennustekniikat yhdessä korjausajan muodin sekä lainsäädännön kanssa ovat hankaloittaneet perinteisen pohjalaistalon rakennusperinnön säilymistä alkuperäisen kaltaisena. Tutkielmassani pohdin pohjalaistalojen korjausrakentamisen haasteita.

Tutkielman ensimmäisessä luvussa selvitetään pohjalaistalon ominaispiirteitä ja esitellään tutkielman tutkimuskysymyksiä ja aineistoa. Tutkielman teoreettinen viitekehys koostuu kulttuuriperinnön käsitteestä ja kulttuuriperintöarvon muodostumisesta sekä siitä miten kulttuuriperintöarvo liitetään pohjalaistaloihin. Toisessa luvussa selvitetään pohjalaistalojen kulttuuriperintöarvoa määritteleviä käsitteitä. Kolmannessa luvussa perehdytään pohjalaistaloon rakennuksena ja arkkitehtonisena ilmiönä. Neljäs luku käsittelee rakennusperinnön uhkia, säilyttämistä ja suojelua. Viidennessä luvussa avataan korjaavien toimenpiteiden käsitteitä. Kuudennessa luvussa käsitellään pohjalaistalojen asukkaiden haastatteluista esiin nousseita korjausrakentamisen haasteita. Seitsemännessä luvussa ohjeistetaan

rakennusmateriaalien irtoavista haitta-aineista. Kahdeksannessa luvussa esitellään tutkimustuloksista saatuja johtopäätöksiä.

Lähestyn ilmiötä rakennuskonservaattorin näkökulmasta, jonka tavoitteena on säilyttää rakennusperintöä mahdollisimman paljon muuttumattomana. Rakennusperinnön säilyttäminen ei tarkoita sitä, ettei nykymukavuuksista voisi nauttia. Haluan tutkielman avulla selvittää mitkä korjaustoimenpiteet vaaransivat tai olisivat voineet vaarantaa pohjalaistalon autenttisia piirteitä asukkaan kokemuksen mukaan. Selvitän myös alan asiantuntijoiden näkemyksiä siitä, millaiset seikat ovat johtaneet epäonnistuneisiin korjausratkaisuihin ja miten vahinko olisi ollut estettävissä.

1.1 Pohjalaistalo tutkimuskohteena

Pohjalaistaloihin liittyvää tutkimusta on olemassa varsin vähän. Toivo Vuorela¹ (1949) tutkii pohjalaistaloja teoksessaan *Etelä-Pohjanmaan kansanrakennukset*. Kansanperinteen kerääjä Samuli Paulaharju (1932) on teoksessaan *Härmän aukeilta* selvittänyt millainen on pohjalaistalo. Elias Härö ja Panu Kaila (1976) opastavat pohjalaistalon hellävaraista korjausta teoksessa *Pohjalainen talo*. Uusinta aihepiiriä koskevaa kirjallisuutta on Matti Mäkelän & Sulevi Riukulehdon *Pohjalaistalot yhteistä kulttuuriperintöämme* (2016). Paikallisesti kiinnostus pohjalaistaloihin on Etelä-Pohjanmaan alueella lisääntynyt ja pohjalaistalojen korjaamiseen liittyvistä haasteista ei tiettävästi ole olemassa aiempaa tutkimusta.

Mäkelä & Riukulehto (2016) ovat todenneet, että pohjalaistalo ei ole vain mikä tahansa talo Pohjanmaalla, vaan rakennuksen on omattava pohjalaiset tunnusmerkit ja rakenteelliset tyylipiirteet.² Toivo Vuorelan (1975) mukaan eteläpohjalaista tuparattia³ on pidetty kansanomaisen rakennustaidon huippusaavutuksena.⁴

Pohjalaistalo tunnetaan Pohjanmaalla iäkkäänä koko pihapiiriä hallitsevana kauniina ja sopusuhtaisena rakennuksena, joka alun perin oli ”yksifooninkinen⁵” (kuva2). Samuli

---

¹ Toivo Vuorela oli suomalainen kansatieteilijä ja filosofian tohtori. Hän oli syntynyt Jalasjärvellä vuonna 1909 ja kuoli Helsingissä vuonna 1982.

² Mäkelä & Riukulehto 2016, 7.

³ Tuparati on pohjalaistalosta käytettävä alueellinen nimitys.

⁴ Vuorela 1975, 309.

⁵ Yleensä puolitoistakerroksinen pohjalaistalo. Voidaan kutsua myös kaksifooninkiseksi.

Paulaharju⁶ (1932) on käyttänyt pohjalaistalosta nimeä ”härmäläistalo”, joka oli todellisen timpermannin eli tekomiehen rakentama. Tunnuksomaista yksikerroksisessa hirsirakennuksessa olivat kuusiruutuiset ikkunat. Ikkunoiden yläpuolella samassa linjassa räystään suojissa olivat pienet, matalat ”rästäsklasit” eli räystäslasit⁷, jotka valaisivat tuvan päällä olevaa tilaa eli ”kokkia⁸”. Vähitellen isännät alkoivat korottaa kotikartanoitaan yksifooninkisista kaksifooninkiseksi. Ensimmäisiä kaksifooninkisia rakennuksia alkoi ilmestyä 1700-luvun lopulla ja ne yleistyivät 1870-luvulla. Kaksifooninkisen (*kuva1*) pohjalaistalon tunnusmerkkinä on täysi kaksikerroksinen, kaksi-ikkunarivinen tupa eli tuparati.⁹

Kuva 1 Kaksifooninkinen pohjalaistalo. Kuva: Samuli Paulaharju, 1932.

Pohjalaistaloista on monenlaisia määritelmiä. Yleisen määritelmän mukaan kaksifooninkisella tarkoitetaan täyttää kaksikerroksista pohjalaistaloa ja joidenkin lähteiden mukaan kaksifooninkisella on tarkoitettu myös puolitoistakerroksista pohjalaistaloa.

Asiantuntija 2: ”Nimeämislle saattaa olla alueellisia eri termejä, mutta korkeus pääsääntöisesti määrittelee onko kyseessä kaksifooninkinen

⁶ Samuli Paulaharju oli kansakoulunopettaja, kirjailija ja kansanperinteen kerääjä sekä merkittävä suomalainen valokuvaaja. Hän syntyi Kurikassa vuonna 1875 ja kuoli Oulussa vuonna 1944.

⁷ Kutsutaan myös haukanikkunoiksi. Haukanikkunoita koristivat usein vinoneliön muotoiset ”salmiakkikuvio” listoitukset.

⁸ Kokki on pohjalainen murrenana, joka tarkoittaa yläkertaa.

⁹ Paulaharju 1932, 43–45.

asuinrakennus. Tällöin yläkertaan on helposti mahdollista haukkaikkunoita suuremmat ikkunat.”

Pohjalaistalon hirsiseinä pysyi pitkään suojaamattomana. Myöhemmin hirsirunkoa alettiin suojata usein pystylaudoituksella, joka maalattiin ”punamaalilla”¹⁰. Nurkat, ikkunan- ja ovenpielet värjättiin valkoiseksi. Alkuun taloissa oli pärekatto, joka myöhemmin korvattiin tiilellä tai pellillä. Kivijalka oli matala, tasaisesti kasattu pienistä ja suurista hakkaamattomista luonnonkivistä eli ”mulkerokivistä”.¹¹ Pohjalaistalot olivat kookkaita rakennuksia, niiden räystäät lyhyet ja seinät *liuhat* eli ylöspäin levenevät.¹²

Kuva 2 Puolitoistakerroksinen pohjalaistalo Lapualta 1950-luvulta.
Kuvaskannaus: Marika Kokko.

Vuorelan (1975) mukaan pohjalaistalo on ollut tyypiltään joko paritupa tai yksitupainen¹³ asuinrakennus. Parituvalla tarkoitetaan kahden huoneen ja niiden välisen porstuan¹⁴ mukaista rakenneratkaisua. Keskiajalta lähtien Pohjois-Euroopan rakennukset ovat olleet paritupa -tyyppisiä. Talonpoikaisrakennuksissa paritupa alkoi yleistyä 1600-luvulla ja jatkui aina teollistumisen vaiheisiin saakka. Paritupaisen pohjakaavan etuna oli asuinrakennuksen jatkuva kehitys, rakennusta voitiin jatkaa ja kamarien määrää lisätä. Länsisuomalaisessa ympäristössä myös yksitupaisella

¹⁰ Punamaalilla tarkoitetaan punamultamaalia.

¹¹ Paulaharju 1932, 43–46.

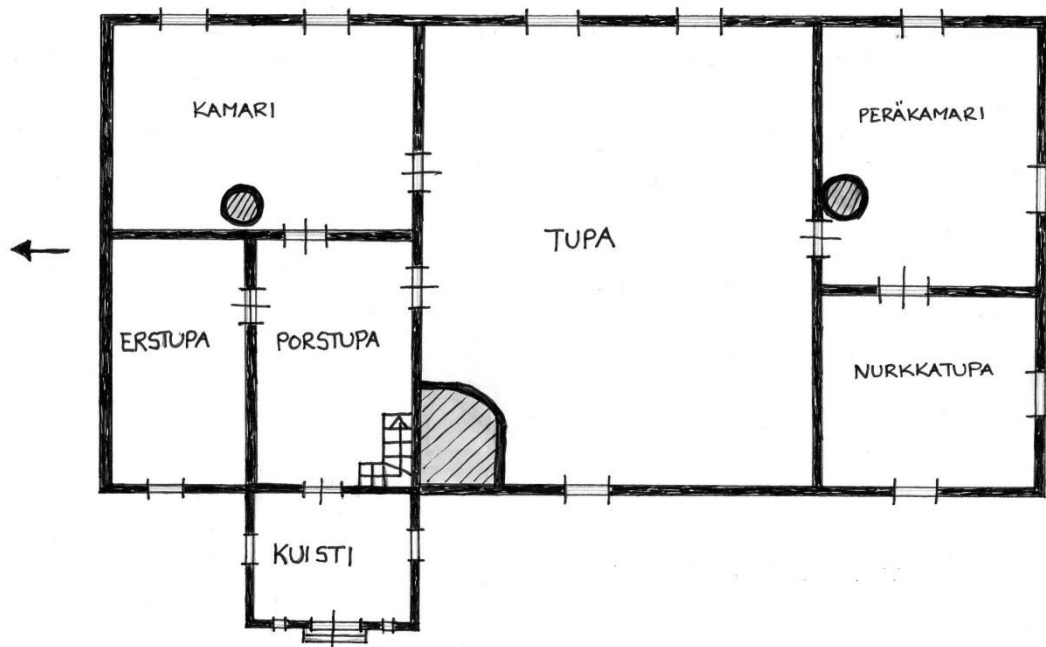
¹² Laine & Orrenmaa 2012, 10.

¹³ Tupa-nimitys voi tarkoittaa koko asuinrakennusta. Tässä tapauksessa se tarkoittaa pohjalaistalon keskusta, jossa sijaitsi suuri avoin tulisija.

¹⁴ Porstua on eteläpohjalainen murrenana, joka tarkoittaa pohjalaistalon eteistä.

asuinrakennuksella on sijansa. Yksitupainen talo rakentuu isosta tuvasta, jonka toisessa päässä on porstua ja porstuan perässä kamari. Usein tuvan vastakkaiseen pätyyn lisättiin vielä kaksi kamaria. Yksitupaisesta (kuva3) asuinrakennuksestakin muodostui massiivisen näköinen komea rakennus. Tutkijat Sirelius ja Hämäläinen näkivät suomalaisen parituvan olevan rakennustyyppinä oman kehityksen tulosta, kun taas tutkija Sigurd Erixonin mielestä paritupa oli ruotsalaista rakennuskulttuuria.¹⁵

Kuva 3 Esimerkki yksitupaisen asuinrakennuksen pohjakaavasta (alakerta). Pohjalaistaloissa oli tapana nimetä jokainen huone. Tupa oli yleensä pohjalaistalon keskus, joka toimi ruoan valmistuksessa, ruokailutilana ja tuvassa tehtiin erilaisia puhdetöitä. Tuvan kiinteä sisustus koostui yleensä isosta avoimesta tulisijasta, Kerrossängystä, seinänvieruspenkeistä ja isosta astiakaapista. Ennen kuin kuisteja alettiin rakentaa, talon sisäänkäynti tapahtui porstuvasta eli porstuasta. Talon sisäänkäynnin puolella sijaitsi yleensä edustupa eli erstupa. Kamari, joka sijaitsi nurkassa nimettiin nurkkakamariksi tai nurkkatuvaksi.. Nimityksissä on alueellisia eroja. Piirros: Marika Kokko.

Pohjalaistalon tyylipiirteitä voidaan havaita muuallakin Suomessa esimerkiksi Keski-Suomen suunnalla ja Pohjois-Satakunnassa. Kato- ja nälkävuosien aikana 1860-luvulla kirvesmiehet joutuivat lähtemään työn perässä Etelä-Suomeen, joten eteläpohjalaisen

¹⁵ Vuorela 1975, 306, 308, 312..

talon tyylipiirteitä voidaan tavata myös Helsingin läheisyydessä. Samaan kulttuuripiiriin katsotaan kuuluvan Keski-Pohjanmaan alueella olevat sivutuvalliset¹⁶ pohjalaistalot.¹⁷

Usein kaksikerroksisen rakennuksen merkitys ei niinkään ollut tilantarve, vaan kookkaalla rakennuksella haluttiin enemmänkin mahtailla.¹⁸

Isoviha 1700-luvun alkupuolella jätti jälkeensä suurta tuhoa kadottaen monia asuinrakennuksia. Talonpoikaiskulttuurin kehitys ja hyvinvointikauden alku 1700-luvun lopulta aina omavaraisen teollistumisen vaiheeseen 1800-luvun lopulle asti olivat omiaan lisäämään korkeatasoista asutokulttuuria. Etelä-Pohjanmaalla asutokulttuurin kehitystä lisäsi kiihtyvä kytöviljely, joka oli seurausta peltoalan moninkertaistumisesta. Vaikutusta oli myös yhteismetsien käytön loppumisella, koska rakennuspuita ei tarvinnut enää säästää.¹⁹

Pohjalaistalon rakennustekninen kehitys jakautuu kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe ajoittuu Ruotsin vallan aikaan noin 1820-luvulle. Tuohon aikaan taloissa oli multipenkkiperustus²⁰ ja runko, joka makasi nurkkakivien varassa. Seinät olivat liuhaan rakennettuja ja seinärakenteen hirsiiä ei yleisesti vielä sidottu puutapeilla. Harjakattoa tukivat vuoliaiset.²¹ Kateaineena käytettiin tuohta, jonka päällä olivat malkapuut.²² Pohjalaistaloissa suosittiin sekä yksi, että kaksitupaista huonejärjestelmää. Vanhimmissa parituvissa porstua oli läpikuljettava. Kaksifooninkiset talot olivat varakkaiden tilojen päärakennuksia 1700-luvun lopulla etenkin Ilmajoella ja Lapualla. Keski-Pohjanmaalla leveät sivukamarituvat yleistyivät.²³

Pohjalaistalon toinen vaihe sijoittuu noin 1820–1870-luvuille. Talojen alapohjana toimi edelleen multipenkki. Jakson lopulla nurkkakiviperustus vaihtui lohkokivijalkaan.

¹⁶ Sivutuvallisella Vuorela tarkoittaa sivukamaritupaista pohjalaistaloa, jonka kamarit on rakennettu tuvan sivuille, kun taas normaalisti pohjalaistaloissa kamarit rakennettiin tuvan päihin.

Sivukamaritupa on leveärunkoisempi kuin tavallinen pohjalaistalo.

¹⁷ Vuorela 1975, 309, 312.

¹⁸ Nikula 2005, 13.

¹⁹ Vuorela 1975, 310.

²⁰ Multipenkki on rakennuksen sisä- tai ulkopuolelle kasattu multavalli, joka estää kylmän tunkeutumista hirsiseinän alitse.

²¹ Vuoliainen on kuorittu luonnonpyöreä puu, käytetty apurakenteissa ja esim. ullakon ja vesikaton rakenteissa.

²² Malkakatosta käytetään myös nimitystä tuohikatto. Rakennuksen ulkokatossa käytetään eristävänä materiaalina tuohta, jotka pysyvät paikoillaan malkapuilla. Malkapuut ovat ranteen vahvuisia puita ja ne asetellaan vieri viereen tuohikerroksen päälle. Malkakaton rakenne tehdään lännessä ja idässä eri tavalla. Itäisessä Suomessa malkapuut pysyvät paikoillaan räystäskoukkujen ja poikittaisen lammuslaudan avulla. Läntisessä Suomessa malkapuut kulkevat katonharjan yli ja ne yhdistetään puupuikon avulla toisiinsa.

²³ Mäkelä; Luento 25.11.2016

Talojen seinärakenne pysyi edelleen liuhana, seinä levenee kuitenkin vähemmän kuin vanhimmissa taloissa. Hirsirungossa aletaan käyttää tappeja runsaammin. Vuoliaiskattorakennetta käytetään edelleen, mutta kateaineena malka vaihtuu laudaksi ja myöhemmin jakson lopulla otetaan käyttöön ensimmäiset puukkopärekatot²⁴. Toisessa vaiheessa alkaa alueellisten tyylien aika ja omaleimaiset paikallistyylit kehittyvät. Aluetyyli syntyi, kun osaavan tekijän työnnäyte hyväksyttiin ja paikalliset alkoivat arvostaa tekijän rakennustaitoja. Näitä piirteitä pyrittiin jäljittelemään ja alueella muodostui käsitys siitä, millainen lopputuloksen tulee olla. Pohjalaistalojen yksityiskohdat, kuten koristeellisesti muotoillut räystäät tulivat muotiin. Koristuksiin saatiin vaikutteita kirkoista ja pappiloista. Ikkunoiden määrä ja koko kasvoivat sekä puiset uraikkunat alkoivat yleistyä.²⁵

Kolmas vaihe ajoittuu 1870-luvulta 1900-luvun alkuun. Multipenkkiperustus vaihtuu rossipohjaksi²⁶. Kivijalka ryhdytään rakentamaan lohkokivistä. Liuha seinärakenne muotoutuu suoraksi ja seinää kiristävät *följari*²⁷ (kuva4). Vuoliaiskaton tilalle vakiintuu kattotuolirakenne, kateaineena käytetään pärettä. Hirsirungon ulkovuoraus ja punamultaus yleistyvät. Rakennusten koko ja ikkunoiden määrä jopa ylikorostuu. Ikkunalasit kiinnitetään puitteisiinsa kitillä, josta muodostuu nimitys kitti-ikkuna. Tehtaat alkavat valmistaa nauvoja ja naulatut katot yleistyvät. Sahateollisuuden myötä puutavara kapenee ja listat levenevät.²⁸

²⁴ Puukkopäre, veitsipäre, veittipäre, vuolupäre, tikkupäre, liiste: kiskomalla tai lohkomalla käsityönä tehty päre.

²⁵ Mäkelä; Luento 25.11.2016.

²⁶ Kantavasta tuulettuvasta alapohjasta eli rossipohjasta tuli 1900-luvulla pientalojen yleisin alapohjatyyppe Suomessa.

²⁷ Följari on seinän kahta puolta pulttauksella liitetyt tukipiirut, joissa on reiät sidepultteja varten. Följareilla estetään hirsiseinän pullistumista pitkillä seinänosilla ja aukkojen välissä.

²⁸ Mäkelä; Luento 25.11.2016.

Kuva 4 Pohjalaistalon hirsiseinärakennetta tukee föjjarit.
Kuva: Marika Kokko

1.2 Tutkimuskysymys ja aineisto

Tutkielman tarkoituksena on selvittää millaiset korjaukset ovat muuttaneet pohjalaistalon esteettistä ilmettä tai rakennusteknistä toimintaa asukkaiden ja rakennusperintöalan toimijoiden mielestä. Lisäksi kysymyksenä on millainen korjaus koetaan onnistuneeksi ja tarkoituksenmukaiseksi ja millaiset toimenpiteet vähiten muuttavat pohjalaistalon identiteettiä ja autenttisuutta. Tutkielman tarkoituksena ei ole kuitenkaan syyllistää, eikä etsiä syyllisiä epäonnistuneista korjauksista, vaan lisätä tietoa seikoista, jotka on hyvä ottaa huomioon vanhan talon korjaamisessa. Esteettisellä ilmeellä tarkoitan tässä tutkielmassa ulkonäöllistä seikkaa, joka korjauksen seurauksena on muuttanut perinteisen pohjalaistalon piirteitä. Rakennusteknisellä toiminnalla tarkoitan korjausratkaisuja, jotka poikkeavat pohjalaistalon perinteisestä rakennustavasta. Pyrin vastaamaan työssäni seuraaviin kysymyksiin:

- 1. Millainen on aito pohjalaistalo? Millainen merkitys on alkuperäisyydellä? Miten alkuperäisyys arvona kiinnitetään materiaaliseen taloon? Mikä on säilyttämisen kannalta tärkeää?**

2. Miten eri aikakausien korjausmenetelmät ja materiaalit ovat vaikuttaneet vanhaan rakennukseen?

Tutkimuksen käytännöllisenä tavoitteena on tallentaa tietoa pohjalaistalon korjauksista ja saattaa tietoisuuteen kokemuksia eri aikakausien korjaustapojen haitoista sekä selvittää, mitkä seikat vaikuttavat kulttuuriperintöarvon muodostumiseen korjausrakentamisessa.

Tutkielman teoreettinen viitekehys pohjautuu museologisiin käsitteisiin museologinen objekti, kulttuuriperintöarvo ja niiden merkityksiä analysoiviin käsitteisiin; autenttisuus, identiteetti ja arvo. Teoreettisten käsitteiden avulla pyritään analysoimaan haastatteluista nousseita teemoja ja löytämään käsityksiä millaisia ovat onnistuneet ja epäonnistuneet korjausratkaisut ja miten niihin on päädytty? Tutkimusmenetelmä perustuu haastatteluista saatuihin suoriin lainauksiin.

Museologian käsitettä Jyväskylän yliopiston museologian professori Janne Vilkuna (1998) on määritellyt: ”*Museologia (heritologia) on tiede, joka tarkastelee sitä, kuinka yksilö ja yhteisö hahmottaa ja hallitsee ajallista ja alueellista ympäristöään 1. ottamalla haltuunsa 2. menneisyyden ja nykyisyyden todistuskappaleita. 1. Käsittää sekä aineellisen että aineettoman eli henkisen ympäristön. 2. Valikoiden ja rajaten osia todellisuudesta ja ottamalla ne haltuunsa kulttuuriseksi todellisuudeksi*”.²⁹ Tieteenä museologia tulkitsee museologisia ilmiöitä ja prosesseja, jotka suojelevat, luokittelevat, tutkivat ja tulkitsevat museaalisia-, kulttuuriperinnön- ja luonnonperinnön objekteja.³⁰

Pohjalaistaloa voidaan teoreettisesti verrata museologiseen objektiin ja siihen, miten se vaikuttaa kulttuuriperintöarvon muodostumiseen. Objektilla viitataan materiaalisen kulttuurin menneisyyden todistuskappaleeseen.³¹ Museologi Peter van Mensch käyttää termiä museologinen objekti, joka tarkoittaa mitä tahansa luonnon tai materiaalisen kulttuurin piiriin kuuluvaa elementtiä, joka halutaan säilyttää fyysisestä paikasta riippumatta tai dokumentoimalla.³² Museo-objekti on aina aineellisten ja aineettomien arvojen tulosta ja monessa tapauksessa aineeton on arvokkainta.³³

²⁹ Vilkuna: Luento 29.9.2015.

³⁰ Kinanen 2007, 170.

³¹ Kinanen 2007, 168–169.

³² van Mensch 1992.

³³ Vilkuna: Luento 29.9.2015.

Museologia on Ole Strandgaardin mukaan oppi kulttuuriperinnöstä.^{34 35} *Faron sopimus* (2005) määrittelee, että kulttuuriperintö on sellaisten ryhmien tai yhteiskunnan fyysisten esineiden ja aineettomien ominaisuuksien perintöä, jotka ovat perittyjä aiemmilta sukupolvilta, joiden olemassaolo on nykyhetkessä ja ne ovat tulevien sukupolvien hyödyksi.³⁶ Museologian arvo muodostuu teoriasta mitä säilytetään ja miten säilytetään.³⁷ Kulttuuriperinnöksi objekti muuttuu vasta käsittämisen ja tulkinnan kautta.³⁸ Kulttuuriperintöarvolla tarkoitetaan objektin ja yksilön- tai yhteisörelevanssien kontekstit, siten että objektin on oltava merkityksellinen yhteisölleen, jotta se halutaan säilyttää ja ylläpitää.³⁹

Objektilla on aina oma elämänkaarensa, siihen liittyvät syntyhetki, elämä ja historia, lopulta sen materiaalinen olemassaolo päättyy.⁴⁰ Arkkitehti Pekka Saatsi totesi Pohjalaistalon sadat vuodet – seminaarin luentoesityksessään (10.11.2017), että ”hyvin huolletun hirsirakennuksen elinkaari ei pääty koskaan”.⁴¹

Tutkielmani aineisto koostuu pohjalaistaloja koskevasta kirjallisuudesta, lehtiartikkeleista, raporteista, luennoista ja keräämistäni haastatteluista. Korjauskäytäntöjä koskevaa aineistoa olen kerännyt haastatteleamalla pohjalaistalojen asukkaita ja aiheeseen perehtyneitä asiantuntijoita sekä osallistumalla perinnerakentamiseen liittyviin koulutuksiin. Kirjallisuudesta ja haastatteluista saatua aineistoa on täydennetty sosiaalisesta mediasta löytyvien pohjalaistalojen korjaamiseen liittyviltä sivustoilta: *Pohjalaistaloverkosto* ja *Eteläpohjalainen talo*. Oma asiantuntijuuteni tässä työssä perustuu rakennuskonservoinnin ja pintakäsittelyalan opinnoista ja työkokemuksesta.

Pohjalaistaloverkosto POVER teetti hankkeensa puitteissa kesällä 2016 Seinäjoen asuntomessujen kävijöille kyselytutkimuksen liittyen pohjalaistalojen korjaamiseen ja

---

³⁴ Vilkuna: Luento 29.9.2015.

³⁵ Faron sopimuksen (2005) mukaan kulttuuriperintö tarkoittaa niitä menneisyydestä perittyjä voimavaroja niiden omistajasta riippumatta, jotka ihmisten mielestä kuvastavat heidän jatkuvasti muuttuvia arvojaan, uskomuksiaan, tietojaan ja perinteitään. Tähän kuuluvat kaikki ihmisten ja paikkojen vuorovaikutuksesta aikojen kuluessa rakentuneen ympäristön osat.

³⁶ ICOMOS: Cultural heritage is the legacy of physical artefacts and intangible attributes of a group or society that are inherited from past generations, maintained in the present and bestowed for the benefit of future generations.

³⁷ Vilkuna: Luento 29.9.2015 a.

³⁸ Vilkuna 2007, 14–15.

³⁹ Vilkuna 15.9.2015.

⁴⁰ Kinanen 2007, 168.

⁴¹ Saatsi: Luento 10.11.2017.

arvoihin. Kyselyyn osallistui yhteensä 1279 messukävijää. Pohjalaistaloverkosto on eteläpohjalainen yhteistyöryhmä, joka koostuu pohjalaistalojen omistajista sekä perinnerakentamiseen keskittyneistä yrityksistä. Verkoston ideana on yhdistää perinteisen rakentamisen osaajia sekä perinteisten talojen käyttöä ja korjaustarpeita edustavia tahoja. Tavoitteena on luoda yhteistä näkemystä pohjalaistaloperinteen voimistamiseen ja edistää pohjalaisen talonpoikaisen rakennuskulttuurin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa. Tässä tutkielmassa esittelen asuntomessujen kyselytutkimustuloksista esiin nousseita korjausrakentamisen tärkeimpiä teemoja.⁴²

Tämän tutkielman tutkimusosuuden toteutin teemahaastatteluna, joka kohdennettiin kulttuuriperinnön säilyttämisestä kiinnostuneille, vanhan Etelä-Pohjanmaan alueella sijaitsevien, 1700–1900-luvun alun välisenä aikana rakennettujen pohjalaistalojen asukkaille sekä pohjalaisen rakennusperinnön parissa toimiville tahoille. Asukkaille kohdistetussa vapaamuotoisessa haastattelussa selvitettiin heidän kokemuksiinsa korjaushankkeiden haasteista ja miten ne olisivat olleet vältettävissä. Haastattelussa haettiin vastauksia myös alkuperäisyyden säilyttämisen merkityksistä ja millaisia kulttuuriperintöarvoja rakennuksiin liitetään. Pohjalaistalojen asiantuntijoiden haastatteluista etsittiin syitä, jotka ovat johtaneet korjausrakentamisen haasteisiin sekä keinoja, joilla ongelmat olisi voinut tai voisi edelleen estää. Haastattelut on toteutettu vuoden 2017 aikana. Haastateltavien pohjalaistalojen asukkaat ja asiantuntijat esiintyvät nimettöminä tässä tutkielmassa, henkilöllisyydet on kuitenkin todennettu tämän tutkielman arvioijille. Haastateltavilta saatujen valokuvien kuvälähteet on nimetty talokohtaisen valokuva-albumin muodossa.

Haastateltavia pohjalaistalojen asukkaita etsin aluksi sosiaalisen median kautta. Sosiaalisen median kautta sain Etelä-Pohjanmaan alueelta yhden yhteydenoton, muihin haastateltaviin otin itse yhteyttä. Kohteeksi valikoituivat viisi eri pohjalaistaloa, joiden kunnostamisessa on ollut hyvin erilaiset lähtökohdat. Kolmessa pohjalaistalossa on suuri uudistaminen tapahtunut 1960–1990-lukujen välisenä aikana. Kaksi pohjalaistaloa edustaa korjausrakentamisen hyvän tavan malliesimerkkejä. Nämä kaksi kohdetta valittiin tähän tutkielmaan edustamaan korjausmenetelmien onnistuneita valintoja. Näiden viiden pohjalaistalon kunnostamisen yhdistävänä tekijänä on asukkaiden kiinnostuneisuus vanhaan rakennusperintöön.

---

⁴² Liite 12.

Alan asiantuntijat⁴³ valikoituvat kolmesta henkilöistä, jotka toimivat asiantuntijatehtävissä niin pohjalaistalojen kuin vanhan rakennusperinnön parissa.

1.2.1 Tutkimuskohteiden esittely

Pohjalaistalo 1

Ylistarossa sijaitseva vuonna 1905 valmistunut puolitoistakerroksinen pohjalaistalo toimi alkujaan asuntona ja kirjakauppana. Ensimmäinen laajennus kirjakaupan liiketilan lisäämiseksi oletetaan olevan peräisin 1910-luvulta. Nykyiset asukkaat ostivat talon vuonna 1993. Rakennus on kokenut monia korjauksia niin edellisten kuin nykyistenkin omistajien aikana. Nykyisten omistajien tehdessä korjauksia huomattiin, että talon toinen puoli oli pohjalaismallinen, mutta sen haukanikkunat oli peitetty. Osa ikkunoista oli jätetty ulkovuorauksen alle. Ulkoseinissä oli tuplarakenne. Purkutöiden yhteydessä talosta on löytynyt lastulevyä, muovia ja betonilaatta. Nykyiset omistajat ovat viimeisimpien kunnostustöiden yhteydessä pyrkineet käyttämään perinteisiä materiaaleja ja korjaustapoja. Tämä pohjalaistalo on merkittävä esimerkki siitä, millaisiin haasteellisiin tilanteisiin korjaamisten yhteydessä voidaan päätyä.⁴⁴

Kuva 5 Pohjalaistalo1. Kuva: Pohjalaistalo 1:n valokuva-albumi.

---

⁴³ Liitteet 9, 10 ja 11.

⁴⁴ Liite 4.

Pohjalaistalo 2

Evijärvellä sijaitseva pohjalaistalo on ajoitettu 1860-luvulle. Nykyiset omistajat ostivat talon vuonna 2012 ja samana vuonna aloitettiin restaurointityöt, jotka jatkuvat edelleen. Restauroinnin tarkoituksena on varmistaa päärakennuksen säilyminen. Talossa aikaisemmin tehdyt kammarien lattioiden täytöt ovat estäneet alapohjan kunnollisen tuulettumisen ja tämä on johtanut laho- ja hyönteisvaurioihin alapohjassa ja alimmissa hirsikerroissa. Nykyisten omistajien toimesta taloon ollaan paraikaa muuttamassa tuulettuvaa alapohjaa ja rossilattiaa. Talon sisätiloja uudistettiin rankasti 1960–70-luvun vaihteessa. Tulipalossa vuonna 2000 tuvan peräkamari tuhoutui ja se remontoitiin; seinät levytettiin lastulevyllä ja lattiaan asennettiin laminaatti. Nykyiset omistajat pyrkivät kunnostustyössä noudattamaan perinteistä rakennustapaa. Taloon ollaan rakentamassa kuistia, jonne on tarkoitus sijoittaa wc- ja suihkutilat.⁴⁵

Kuva 6 Pohjalaistalo 2. Kuva: Pohjalaistalo 2:n valokuva-albumi.

---

⁴⁵ Liite 5.

Pohjalaistalo 3

Kuortaneella sijaitseva puolitoistakerroksinen pohjalaistalo oletetaan olevan peräisin 1700-luvun lopulta. Tämä pohjalaistalo on perheen miehen kotitalo. Sukupolvenvaihdos on tehty vuonna 2006. Nykyiset asukkaat ovat talon historian ensimmäiset, jotka asuvat ilman syytinkiläisiä. Rankimmat korjaukset on toteutettu sisätiloissa edellisen sukupolven aikana 1960-luvun lopulta aina 1980-luvun alkuun. Aiemmin tehdyillä korjauksilla pyrittiin modernisoimaan talon sisäilmettä sen aikaisen muodin mukaiseksi ja lisäämään asumismukavuutta. Samalla osa kiinteistä tuvan kalusteista poistettiin uuden sisustuksen tieltä. Nykyiset omistajat ovat pyrkineet kunnostamaan taloa osittain palauttavien menetelmin, kuten poistamalla lastulevypintoja ja muovimattoja.⁴⁶

Kuva 7 Pohjalaistalo3 kesällä 2017.

Kuva: Pohjalaistalo 3:n valokuva-albumi

Kuva 8 Pohjalaistalo 3 1960-luvulta.

Kuva: pohjalaistalo 3:n valokuva-albumi

Pohjalaistalo 4

Kuortaneella sijaitseva puolitoistakerroksinen suojeltu pohjalaistalo on rakennettu vuonna 1781. Päärakennus on maakunnan vanhin edelleen asuinkäytössä oleva rakennus. Tupaosa on säilytetty lähes alkuperäisenä ja sen oletetaan olleen alkujaan savutupa. Rakennusta on jatkettu 1800-luvulla lisäten tuvan molempiin päihin kamariparit. Huoneita on yhteensä yhdeksän. Sukupolven vaihdos tapahtui 1990-luvun alussa ja pian taloa alettiin kunnostaa perinteisin menetelmin. Perhe on asunut talossa vuodesta 1994. Kohde on hyvä esimerkki hyvin säilyneestä pohjalaistalosta.⁴⁷

⁴⁶ Liite 6.

⁴⁷ Liite 7.

Pohjalaistalo 5

Lapualla sijaitseva kaksifooninkinen pohjalaistalo on siirretty nykyiseen paikkaansa Jalasjärveltä vuonna 2005. Tutkimuksen perusteella taloa on rakennettu kolmessa eri vaiheessa. Ensimmäinen rakennusvaihe on todennäköisesti Ruotsin vallan ajan lopulta, koska vanhin osa on siirretty ensimmäisen kerran jo 1830-luvulla. Viimeisimmän siirron yhteydessä talosta pyrittiin ottamaan mukaan hirsikehikon lisäksi jäljellä olevat säilyneet rakenneosat. Talo henkii omaa aikaansa, vaikka siirron yhteydessä talon ”alkuperäisyydestä” kaikkea ei ole voitu säilyttää. Tämän pohjalaistalon korjausrakentamisessa on tarkkaan harkittu korjauskäytäntöjä, jotka pääsääntöisesti edustavat perinteiselle hirsirakentamiselle suotavia menetelmiä. Kosteaa tilaa varten taloon rakennettiin kuisti, joka edustaa rakenteiltaan uudisrakennusta. Rakennus valmistui asumiskuntoiseksi vuonna 2008 ja asukkaat kokevat, että korjausratkaisut ovat olleet toimivia.⁴⁸

1.3 Pohjalaistalo kulttuuriperintönä

Kulttuuriympäristö käsitteenä tarkoittaa ympäristöä, joka ilmentää kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöön vaikuttaa, millainen suhde ihmisellä on ympäristöönsä ennen ja nyt. Ympäristön merkitykset, tulkinnat ja erilaiset nimeämiset ovat olennainen osa kulttuuriympäristön muodostumiselle. Kulttuuriympäristön yksittäisiä käsitteitä ovat kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö. Kulttuuriympäristöön kuuluvat myös muinaisjäännökset ja perinnebiotoopit.⁴⁹ Pohjalaistalo voi olla merkittävä osa kulttuurimaisemaa tai rakennettua kulttuuriympäristöä.

*Unescon yleissopimuksen eli maailmanperintösopimuksen lähtökohtana on säilyttää kulttuuri- ja luonnonperintöä tuleville sukupolville.⁵⁰ Unescon ”Suositus kulttuuri- ja luonnonperinnön kansalliseksi suojelemiseksi” (1972) määritelmässä kulttuuriperinnöksi katsotaan mm: ”Erillisten tai toisiinsa liittyvien rakennusten ryhmät, jotka ovat erityisen arvokkaita arkkitehtuurinsa, yhtenäisyytensä tai maisemallisen sijaintinsa johdosta historian, taiteiden tai tieteiden kannalta”.*⁵¹

⁴⁸ Liite 8.

⁴⁹ Kulttuuriympäristömme. fi: Yleisiä käsitteitä.

⁵⁰ Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R., & Kivilaakso, A. 2013,16.

⁵¹ Unesco. 1982. Suositus kulttuuri- ja luonnonperinnön kansalliseksi suojelemiseksi. s.3.

Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta hyväksyttiin vuonna 2003. Suomessa sopimus astui voimaan 2013. Aineeton kulttuuriperintö voi olla suullista perinnettä, esittävää taidetta, sosiaalisen elämän käytäntöjä ja juhlamenoja. Se voi myös olla myös käsityötaitoja,⁵² kuten hirsirakentamisen perinnettä. Sopimuksessa keskeistä on säilyttää niitä perinteitä, joiden juuret ulottuvat menneisyyteen ja joita harjoitetaan vielä nykyisinkin.⁵³

Kulttuuriperinnön (heritage) käsitteen määritelmä on laaja ja monitulkintainen. Karkeasti sitä voidaan kuvata ilmiönä, jonka juuret ulottuvat menneisyyteen, sisältäen aineellisia ja aineettomia arvoja. Kulttuuriperintö on perittyä, se muovautuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa yhdessä ympäristön, ihmisten ja paikkojen kanssa. Kulttuuriperinnön muodostuminen ja muutos vaatii ihmisten kehittyvien arvojen jatkuvaa tunnistamista myös uskomusten, tietojen ja perinteiden ilmaisujen ja heijastumien tulkintaa. Rakennusperintö kulttuuriperinnön käsitteenä mielletään usein suojeltuun rakennukseen. Se voi olla jokin muu merkittävä rakennus, joka heijastaa menneisyyden jälkiä, ollen merkityksellisiä niin henkilön, yhteisön kuin paikkakunnan arjessa tai identiteetissä. Rakennusperinnön arvot voivat olla arkista, yksityistä jopa näkymätöntä.⁵⁴

Kulttuuriperintö on helposti katoavaa, se unohtuu tai hävitetään tietoisesti, sitä pidetään joskus myös merkityksettömänä. Alkujaan mikään ei ole kulttuuriperintöä, vaan se on sukupolvilta periytyneenä katsottu tärkeäksi ja säilyttämisen arvoiseksi. Esimerkiksi pohjalaistalon säilyttämisen ehdoksi riittää suvun perintö, lapsuuden maisema tai muuten tärkeä paikka. Elinkaarensa aikana kulttuuriperintö elää, muuttuu ja mukautuu eri aikakausina jokapäiväiseen käyttöönsä. Vanhojen talojen elinkaarta on useimmiten jatkettu restauroimalla julkisivu alkuperäisen kaltaiseksi perinteitä kunnioittaen ja asumismukavuutta on lisätty uudistamalla sisätiloja, parhaimmillaan esteettisesti ajan henkeä huomioiden.⁵⁵ Vanhan rakennuksen elinkaari yhdessä paikallisen perinteen kanssa vahvistaa asukkaan identiteettiä korostaen kulttuuriperintöarvoa.⁵⁶

---

⁵² Museovirasto: Aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskeva yleissopimus.

⁵³ Kivilaakso, A. & Marsio, L. 2017, 7.

<http://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/File/3286/elossafinal.pdf>

⁵⁴ Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R., & Kivilaakso, A. 2013, 15–16.

⁵⁵ Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R., & Kivilaakso, A. 2013, 20.

⁵⁶ Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R., & Kivilaakso, A. 2013,9.

Pohjalaistalo 2: ”Tykkään pohjalaistalon tuvasta, iso ja avara, piisi ja leivinuuni, mitäpä sitä ihminen muuta kaipaa taloonsa. Arvostan myös alkuperäisiä materiaaleja”.

Pohjanmaa tunnetaan perinteisestä talonpoikaisrakentamisesta ja peltolakeuksista latoineen. Viimeisten vuosisatojen aikana maanviljelys on muokannut ympäristöönsä laajoja viljelysaukeita ja nauhamaisia kyläkokonaisuuksia jokien tai teiden varsille.

Talonpoikaiskulttuuri maatalousyhteisössä on pohjautunut menestyksellisyyteen ja päämäärätietoiseen yrittämiseen, joka on pohjalaiselle ylpeydelle ja suoraselkäisyydelle ollut ensisijainen menestymisen edellytys.⁵⁷

Pohjalaistalo on Härön & Kailan (1976) mukaan pohjalaisen maiseman tunnusomainen kulttuurikokonaisuus, jonka paikallinen talonpoikaisarkkitehtuuri on arvokas osa kulttuuriperintöämme.⁵⁸ Ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa syntyvä kulttuuriympäristö ilmentää historian vaiheita ja erilaisia arvoja, jossa voimme havaita historiaa, rakennuksia, kulttuurimaisemia ja muinaisjäännöksiä, jotka heijastavat erilaisia arvoja.⁵⁹

Esko Aaltonen (1964) selventää *Pellervo-lehdessä* vuonna 1958 julkaistua artikkelia, jossa pohditaan kulttuuriperintöä ja siihen liittyviä muutoksia. Talonpoikaiskulttuuriin on aina vaikuttanut vahvasti omat perinteet ja traditiot. Uudet elämäntavat ovat muuttaneet perinteitä hiljalleen tuoden vanhaa uusiin oloihin. Vähitellen tapahtunut muutos ei ole katkaissut perinteitä, vaan elinympäristömme tunnetut perinteiset piirteet leimaavat uusia olosuhteita. Kulttuuriperintöömme vaikuttavat perinteet ovat muodostuneet sosiaalisen perintöemme kautta. Perintö eli tässä tapauksessa rakennusperintö siirtyy seuraaville sukupolville, jotka taas muokkaavat ja kehittävät rakennuksen käyttökelpoisuutta omiin tarpeisiinsa sopiviksi ottaen omalta osaltaan huomioon rakennukseen liittyviä perinteitä. Toisin sanoen jokainen sukupolvi kiinnittää rakennukseen jotain omaa. Alueelliset rakennusmuodot ja arkiset tavat ilmentävät omalta osaltaan perinteitä, jotka muodostuvat historiallisista muistoista. Säilymisen kannalta tarvitaan aineetonta kulttuuriperintöä, perinneuskoa ja perinnehenkeä, jonka mukaan mm. perinteiset esineet ja rakennukset halutaan pitää mahdollisimman muuttumattomina. Richard Weiss on luonnehtinut perinteen traditiiviskon tarkoittavan

⁵⁷ Isotalo 1999,40–41.

⁵⁸ Härö & Kaila 1976, 5.

⁵⁹ Pihlman 2007, 210.

ihmisen henkis-sielullista asennetta, joka on arvokas osa läheistä ja tuttua perinnettä. Traditioisko liittyy yhteen perinnepiirejä, joissa henkilöillä on sama tavoite säilyttää ja arvostaa tiettyä perinnettä.⁶⁰ Nykypäivänä perinnepiireillä voidaan tarkoittaa *kulttuuriperintöyhteisöä*, joka Faron sopimuksen (2005) 2. artiklan mukaan tarkoittaa ”niitä ihmisiä, jotka arvostavat tiettyjä kulttuuriperinnön piirteitä, joita he haluavat julkisen toiminnan puitteissa ylläpitää ja välittää tuleville sukupolville.”⁶¹

Asiantuntija 2: ”Nykyihmistä vaivaa historiatiedottomuus, jonka seurauksena korjausmenetelmiä ei tunneta. Ihmisiä pitäisi opastaa kiinnostumaan omasta kulttuuristaan ja tuoda sitä yhä enemmän esiin.”

Hanna Meretoja (2003) artikkelissaan *Historiantutkimus identiteetin rakentajana* selvittää Ricoeurin näkemystä menneisyydestä eli meille annettua perintöä, joka muodostaa traditioita siirtymällä sukupolvelta toiselle. On siis tärkeää laajentaa ymmärrystä aikalaisten itseymmärrykseen, että menneisyytemme pysyisi muistissa paremmin.⁶²

---

⁶⁰ Aaltonen 1964, 14, 17–18.

⁶¹ Faron sopimus 2005; 2. artikla.

⁶² Meretoja 2003, 78–79.

2 POHJALAISTALON KULTTUURIPERINTÖARVOON LIITTYVÄT KÄSITTEET JA MERKITYKSET

Tässä luvussa selvitetään käsitteitä, jotka antavat merkityksiä kulttuuriperintöarvon muodostumiselle. Miten identiteetti muodostuu ja miten se kiinnitetään pohjalaistaloon? Miten rakennusperinnön autenttisuus, aitous ja eheys voidaan todentaa? Mitä ne merkitsevät säilymisen näkökulmasta? Pohjalaistaloon liitetään monenlaisia arvoja, kuten materiaaliset, immateriaaliset, henkiset ja taloudelliset arvot. Mikä merkitys arvoilla on? Miten ne vaikuttavat pohjalaistalon arvottamiseen?

2.1 Identiteetti

Museologisen näkemyksen mukaan identiteetti on kokonaisuus ympäristön kokemuksesta, joka yhteiskunnallisen, kulttuurisen, taloudellisen ja poliittisin keinoin yhdistyy ihmisiin. Identiteetti on altis olosuhteiden muutoksille ja sen merkitys voi muuttua riippuen siitä, miten aktiivisesti sitä muokataan. Identiteetti on myös menneisyydestä siirtyvää jatkumoa sukupolvilta toisille.⁶³

Objektin tai kohteen identiteettiprosessia Museologi Peter van Mensch on jäsentänyt seuraavasti: konseptuaalisella eli käsitteellisellä identiteetillä tarkoitetaan suunnittelijan tai tekijän ideaa tai suunnitelmaa. Faktuaalinen eli toteumaidentiteetti on tekijän valmis/valmistama objekti tai kohde ja aktuaalinen eli nykyidentiteetti on objekti tai kohde muuttuneena.⁶⁴ Pohjalaistalo ei koskaan voi pysyä täysin muuttumattomana, mutta on tärkeää pyrkiä vahvistamaan rakennuksen identiteettiä säilyttämällä mahdollisimman paljon alkuperäistä faktuaalista toteutumaidentiteettiä.

Rakennuksen luonteen ja sen käyttötarkoituksen ymmärtäminen luo rakennukselle omaa identiteettiä.⁶⁵ Rakennusmuistomerkkien käsitteellinen identiteetti korostuu suurelta osin käytetyn materiaalin eikä niinkään ulkonäön mukaan.⁶⁶ Rakennusperintö

---

⁶³ Kallio 2007, 116–117.

⁶⁴ van Mensch 1992. This set of three aspects is to be completed with a "diachronic" set of characteristics which reflect the successive processes of information gain and loss. The information value of an object is the result of a historical process. The schematised sequence of stages and processes is: invention – conceptual identity – realisation - factual identity - use - actual identity.

⁶⁵ von Bonsdorff 2010, 238.

⁶⁶ van Mensch 1992.

on merkittävä osa alueellista kulttuurihistoriaa, joka korostaa meidän omaa identiteettiämme.⁶⁷

Pohjalaistalon sijainnilla on suuri merkitys identiteetin muodostumiselle. Talo on vain osa kokonaisuutta ja siihen liitetään myös sen ympärillä oleva ympäristö. Riukulehto (2016) on todennut, että alueellisen identiteetin muodostumiselle tärkeää on rakennettu ympäristö, luonnonympäristö sekä perinteet ja tavat eli henkinen ympäristö. Jatkuvassa muutosprosessissa luonnon ja rakennetun ympäristön sekä materiaalisen maailman kautta yksilö tai yhteisö luo muistojen ja kokemusten kautta paikallisidentiteettiään.⁶⁸

Pohjalaistalo 1: *”Hylätyt ja rapistumaan jätetyt pohjalaistalot näyttävät surullisilta ja herättävät huolta, asuttu ja hyvänä pidetty pohjalaistalo luo uskoa tulevaisuuteen ja paikallisuuden säilymiseen seudun identiteettiä ja omaleimaisuutta vahvistavana tekijänä”.*

2.2 Autenttisuus, aitous ja eheys

Autenttisuudella tarkoitetaan aitoutta, todenmukaisuutta ja rehellisyyttä. Sana autenttisuus on muotoutunut kreikan kielen sanasta *autentia*.⁶⁹ Rakennusperinnön kohdalla se tarkoittaa alkuperäisyyttä, joka esiintyy tyyleissä, materiaaleissa, rakentamistavassa ja käytössä. Se ilmentää myös paikkaa, tunnelmaa ja toiminnallisuuttakin. Alkuperäisyyttä on myös siihen yhdistettävä historiallinen kerroksisuus. Autenttinen ympäristö ei koskaan ole rekonstruktio, vaan se aitoudellaan ilmentää oman aikansa. Aistittavuudellaan paikan henki (*genius loci*) todentaa autenttisuutta ja aitoutta. Historiallinen ympäristö autenttisuudellaan kohottaa ihmisten nostalgisia tunteita, voimistaen identiteettiä ja imagoa sekä kertoo paikan juurista.⁷⁰

Asiantuntija 1: *”Asukkaat arvostavat toisaalta historian näkymistä, vaikka eivät aina aitoa pintaa. Alkuperäisyyttä halutaan nostaa esille, jolloin ongelmaksi voi muodostua myöhemmät rakennuksen muutosvaiheet ja niiden säilyttäminen/poistaminen. Arvostetaan myös paikan henkeä ja miljöötä sekä vanhoja tapoja.”*

Naran dokumentin (1994) asiakirja aitoudesta perustuu *Venetsian julistukseen* vuodelta 1964. Asiakirjan tavoitteena ovat yhtenäiset tavat ja keinot, joilla

⁶⁷ Kivilaakso 2010, 3. <http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf>.

⁶⁸ Koskihaara 2016, 160.

⁶⁹ Heiskanen 2017, 15.

⁷⁰ Kivilaakso 2017, 161–162, 180.

kulttuuriperintöä ja kulttuuriperinnön monimuotoisuutta kunnioitetaan säilyttämiskäytännöissä. Alkuperäiselle kulttuuriperinnölle olennaista ovat ominaispiirteet ja merkitykset, jotka perustuvat totuudenmukaiseen tietoon ja ymmärrykseen, arvioiden kaikkia aitouden näkökohtia. Autenttisuuden ymmärtäminen on keskeinen rooli kaikissa kulttuuriperinnön tieteellisissä tutkimuksissa, säilyttämisessä ja säilymisessä.⁷¹

Asiantuntija 2: ”Yksinkertaisesti voidaan lainata sveitsiläisen etnologian Professori Regina Bendixin ajatusta että ”autenttisuus on parhaimmillaan kokemuksen laatua!” Autenttisuus voi yhtä hyvin olla vaihteittain rakennettua, se ei välttämättä ole iästä kiinni, vaan kokemuksen laadusta, millä voidaan perustella miksi kannattaa säilyttää. Kyse on myös uskottavuudesta.”

Autenttisuuden rinnalla restauroinnin yhteydessä voidaan käyttää myös termiä *integriteetti*, joka tarkoittaa kokonaisuuden eheyttä ja rikkomattomuutta. Integriteetti tulee latinankielestä *integer*, tarkoittaen sekä puhdasta, lahjomatonta ja rehellistä että haavoittumatonta, kokonaista ja eheää. Toisin sanoen se liitetään materiaalisen kokonaisuuden säilymiseen. Vanhojen historiallisten rakennusten integriteetti voidaan jakaa funktionaaliseen, rakenteelliseen ja visuaaliseen integriteettiin. Restauroinnissa funktionaalinen integriteetti on alkuperäisen ja uuden käyttötarkoituksen toiminnallista eheyttä ja tasapainoa. Rakennuksen alkuperäinen funktio on tunnistettava käyttötarkoituksen muuttuessa.⁷²

Asiantuntija 1: ”Autenttisuuden käsitettä ei useinkaan ymmärretä ja korjaustyössä se jää usein korjaamisen toteutuksen jalkoihin. Lattialautojen kuluneisuus, joka näkyy pinnan epätasaisuutena, on jo hyväksyttävää, mutta kuluneet maalipinnat eivät niinkään. Autenttisuus on enemmän kokonaisuuden käsite, halutaan säilyttää rakennus piirteineen tai pihapiiri jne.”

Kivi, tiili ja puu luonnonmukaisina materiaaleina kertovat materiaalien aitoudesta, jonka perusteella niiden ikää, historiaa, alkuperää ja käyttötarkoitusta voidaan tunnistaa. Ajan kokemusta rikastuttaa jatkumona materiaalien ajassa ja käytössä syntyvä patina.⁷³ Patina on materiaalin luonnollista kulumista, joka henkii aitoutta ja todenmukaisuutta viestittäen materiaalin alkuperäisyydestä. Patina kuuluu luonnollisena osana

⁷¹ ICOMOS; Naran dokumentti 1994.

⁷² Perkiö 2007, 53–54.

⁷³ Mäkinen, 2001, 108.

rakennuksen elinkaareen, se saa näkyä, mutta rakennetta uudistettaessa ei pitäisi lähteä tavoittelemaan keinotekoisista patinointia.⁷⁴

Pohjalaistalo 4: ”Pohjalaistalossa tärkeää on luonnollisuus, aidot materiaalit, kauneus ja elävä pinta.”

Aitous ja autenttisuutta Matti K. Mäkinen (2001) kuvailee jäljillä, joita mennyt elämä on jälkeensä jättänyt. Niitä voidaan verrannollisesti yhdistää mielikuvaan; ympäristön peilistä, josta kuvastuu menneisyyden jäljet. Aitous ja autenttisuus herättävät kysymyksiä siitä, missä määrin ympäristön peili valehtelee ja vääristää menneisyyttä.⁷⁵

Arkkitehtuurissa autenttisuuden merkitys ei katoa, mutta se voi muuttaa olemassaolon muotoa, johon vaikuttavat fyysinen ilmiasu ja aika. Oman aikansa ilmentymänä se transkendoituu ajan yläpuolelle sisältäen arkkitehtuurin kulttuuriset arvot. Yhtäläillä se voi olla ilmaus ajasta ja ajattomuudesta, joka ilmentää kulttuurisen tyylin symboliikkaa ja merkityksiä.⁷⁶ Rakenteiden autenttisuus määrittää perinnerakennuksen kulttuurista ja rahallista arvoa.⁷⁷ Rakennus elää käyttäjiensä ja restauroijiansa mukana. Vaikka kaikki muu uusiutuisikin, sen merkittävin osa kantava peruselementti eli runko pysyy yleensä alkuperäisenä.⁷⁸

2.3 Arvot ja arvottaminen

Pohjalaistalon arvomaailmaa rakentuu muun muassa materiaalisesta eli aineellisesta arvoista sekä immateriaalisista eli aineettomista arvoista. Materiaalisena osana toimii itse rakennus konkreettisin materiaaleineen ja immateriaalisia arvoja muodostavat mm. henkisten ja sosiaalisten kulttuuriympäristöjen luomat arvot.⁷⁹

Museologiassa objektin arvon käsite ei tarkastele rahallista arvoa vaan kulttuurihistoriallista tai historiallista arvoa. Museaalinen arvo on tietoa ja ymmärrystä,

---

⁷⁴ Kivilaakso 2017, 168.

⁷⁵ Mäkinen, 2001, 18.

⁷⁶ Broner-Bauer 2010, 199.

⁷⁷ Riukulehto, Mäkelä, Orhanen ja Lehtimäki 2014, 16.

⁷⁸ Mäkiö 2010, 192.

⁷⁹ Mäkelä & Riukulehto 2016, 23.

se kasvaa mitä enemmän objektista löytyy kontekstietoa, tarinaa ja elämänkaaritietoutta.⁸⁰

Kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta objektin arvottaminen voidaan nähdä samanaikaisesti minkä tahansa tavaran arvottamiseen. Lisäarvoa objektille muodostaa harvinaisten materiaalien käyttö, huoliteltu ja vaativa työn jälki sekä tekijän tunnettavuus.⁸¹

Asiantuntija 2: ”Yleensä taloa rakentamassa on ollut kylän tai pitäjän paras kirvesmies tai nikkari, joka oman tyylinsä mukaan on valmistanut myös tuvan huonekalut, rakennuksen linja kalusteiden kanssa on ollut usein yhtenäinen.”

Pohjalaistalon arvon muodostumista on mahdollista tarkastella useasta näkökulmasta. Arvot voivat määräytyä asiantuntijan määrittelemästä arvosta tai kokemuksellisuuteen liittyvistä arvoista. Rakennuksen arvoa mitataan ensisijaisesti rakennuskulttuurisen ja rakennushistoriallisten merkitysten pohjalta, johon vaikuttavat mm. harvinaisuus, tyypillisuus sekä edustavuus. Rakennus on myös osana ympäristöään ja kokemuksellisen arvon muodostamiseksi sen sijainti maisemassa tai kulttuurimaisemassa on merkityksellistä. Arvoa nostaa kaavamerkinnällä tai rakennussuojelulailta suojeltu rakennus ja tällöin arvottamisesta vastaa viranomaistaho. Siitä huolimatta moni kulttuurihistoriallisesti tai rakennushistoriallisesti arvokas rakennus jää ilman suojelupäätöstä.⁸² Rakennuksen käyttöarvoa mitataan käytettävyydellä - mitä arvoa on rakennuksella jota ei voi käyttää?⁸³

Asiantuntija 2: ”Historiallinen arvo muodostuu perinnetiedon ja rakennustekniikan pohjalta; miten pohjalaistalo on tehty ja rakennettu, millainen on sen esineistö, mitä se merkitsee asujalleen, perheelle, suvulle, koko kylälle. Toisin sanoen se on yhteisön historian kannalta merkityksellinen.”

Asiantuntija 1: ”Oman suvun historia, paikan historia ja tapahtumahistoria luovat rakennukselle arvoja.”

Pohjalaistalo 4: ”Tämä pohjalaistalo on sekä kulttuuri- että rakennushistoriallisesti ja ympäristönäkökohtien kannalta erittäin arvokas

---

⁸⁰ Kostet 2007, 155.

⁸¹ Tuominen 2001, 183.

⁸² Mäkelä & Riukulehto 2016, 18.

⁸³ Kilpelä 2010, 101.

kohde. Taloon liittyy myös henkilöhistoriallisia arvoja, sillä se oli erään valtiopäivämiehen kotitalo vuosina 1818–1887.”

Asuntomessujen kyselytutkimus: ”Kyselytutkimuksen mukaan 76,6 % vastaajista piti historiaa ja vanhojen talojen tarinoita kiinnostavimpina.”

Talon markkina-arvoa määriteltäessä taloudellinen arvo ja vaihtoarvo ovat avainasemassa. Rahallinen arvo muodostuu kulttuurihistoriallisen arvon tunnustamisella ja tunnistamisella, usein se vaatii avukseen asiantuntijoita. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan talon omistaminen voi koitua monista syistä haasteelliseksi. Korjauskustannukset, perehtyneen työvoiman saatavuus ja oikeanlaisten materiaalien löytäminen ovat seikkoja, jotka voivat vähentää rakennuksen arvoa useasta näkökulmasta. Pohjalaistalon yksi kokemuksellinen arvo korostuu käyttöarvoista, millainen sen toiminnallisuus ja rooli on niin kotina, ympäristönä ja osana kotiseutua. Käyttöarvon mittarina toimivat asukkaat itse ja kokemuksellista arvoa on vaikea mitata taloudellisena arvona.⁸⁴

Pauline von Bonsdorff (2010) toteaa, että arkkitehtuuri on yksi taiteenlajeista, jonka tärkeänä arvona on huolellisuus, sillä se on osana ihmisten todellisuutta ja elämää.⁸⁵ Niina Kilpelän (2010) mukaan myös ajalliset kerrostumat ovat jo arvo sinänsä.⁸⁶

Pohjalaistalo 1: ”Pidän tärkeänä alkuperäistä huonejakoa... Alkuperäisiä pintoja; vanhoja lattialankkuja, kuluneita kynnyksiä, käsityönä tehtyä, elämisen jälkiä ja patinaa”.

Markus Leppo (1997) toteaa, että talonpoikainen puuarkkitehtuuri muodostaa rakennustaiteellista arvoa jo sillä perusteella, miten se ottaa paikkansa ympäristöstänsä ja käyttötarkoituksestansa.⁸⁷

Pohjalaistalo 1: ”Ympäristö!!! ”Siistiä pihapiiriä ja asutun talon ilmiä... Sitä, että naapurustossa on myös vanhoja tai perinteisiä uusia pohjalaistaloja ja piharakennuksia... sitä että pohjalaistalo ei ole jäänyt nykyajan puristukseen tai tullut piiritetyksi rakennuksilla jotka rikkovat maiseman ja miljöö... (Kuitenkin myös moderni maisema saa heti lisää kiinnostavuutta ja arvoa, jos sen keskellä on yksikin vanha rakennus jäljellä...)”.

⁸⁴ Mäkelä & Riukulehto 2016, 18–19, 22.

⁸⁵ von Bonsdorff 2010, 231.

⁸⁶ Kilpelä 2010, 102.

⁸⁷ Leppo 1997, 7.

Kodin käsitteeseen liittyy monta osa-aluetta, joista tärkeimpiä ovat talo ja sen ruokakunta, muodostaen ympäristön, joka sisältää näkymättömiä arvoja aina muistoista suvun perinteisiin.⁸⁸

Ympäristöä tarkasteltaessa keskeiseksi muodostuu esteettinen arvo, joka on riippuvainen muista arvoista, kuten ympäristön moniulotteisuudesta.⁸⁹ Hyvän elämän osana esteettisyys on merkittävä ja siitä voidaan löytää totuuden, hyvyyden ja kauneuden arvoja.⁹⁰ Esteettiseen kokemukseen ihminen vaikuttaa aistinvaraisesti ja se voi olla yksilökohtaisesti joko positiivinen tai negatiivinen. Esteettisyyden arviointia korostavat ekologisuus ja materiaalisuus. Perinteiseen pohjalaistaloon kuulumattomat materiaalit voidaan kokea, epäesteettisenä seikkana. Positiivisen estetiikan kokeminen vaikuttaa siihen, että ympäristöä halutaan huoltaa ja pitää hyväkuntoisena sekä suojella pilaantumattomina. Esteettisyyden positiivinen tavoittelu rakennushankkeessa voi siis vaikuttaa myös vähäisempään materiaalien käyttöön. Ossi Naukkarinen (2015) on tulkinnut Yhdysvaltalaisen filosofi Yuriko Saiton *Vihreää estetiikkaa* -teoksessa esitetyjä kulutukseen liittyviä arvoja, joita voidaan liittää arkkitehtuuriin ja myös pohjalaistalon korjaukseen:

1. Minimalismi, jolla pyritään kestävyteen ja pitkäikäisyyteen.
2. Sopivuus, tarkoituksenmukaisuus ja paikkaspesifisyys.
3. Menneen ja nykyisyyden vastakohtaisuuden arvostaminen.
4. Luonnon toimintatapojen havaittavuuden arvostaminen.
5. Terveys
6. Huolehtiminen ja herkkä asennoituminen.⁹¹

Pohjalaistalo 1: *”Jos kunnostetaan tai uusitaan jotain, arvostan sitä että kunnostus tehdään samoilla materiaaleilla mitä on käytetty alun perinkin”.*

Asiantuntija 3: *”Viime sotien jälkeen on unohdettu usein se, että rakennuskantaa on huollettava siinä kuin mitä muutakin kohdetta. Auton vuosihuollot kyllä muistetaan, mutta vanhan rakennuksen kohdalla vuosihuolto unohdetaan.”*

Rakennukset ja paikat eivät yksin edusta ympäristöestetiikan näkökulmaa, vaan siihen vaikuttavat ihmisten kokonaisvaltainen osallistuminen olosuhteineen ja puitteineen, jossa vahvana edustavat ymmärrys, moraaliset kysymykset ja sosiaali etiikka. Estetiikan

---

⁸⁸ Aaltonen 1964, 135.

⁸⁹ Naukkarinen 2015, 88–89.

⁹⁰ Haapala 2015, 19.

⁹¹ Naukkarinen 2015, 91,93,95,98.

kokemiseen liittyy monia kokemusperäisiä ongelmia kuten tiedolliset ennakkoletukset, kulttuuristen ja filosofisten perinteiden havaintotottumukset. Estetiikan arvo muodostuu siis kokemuksena ihmisen toiminnoissa.⁹²

Pohjalaistalo 1: *”Pieni vinous ja rouheus on esteettinen ja tarinallinen arvo. Se kuuluu vanhan rakennuksen luonteeseen ja historiaan”.*

Pohjalaistalo 4: *”Makuuhuoneen seinä piti ensin saada suoraksi ja sinne levyt siis, mutta arkkitehtiopiskelija neuvonantajana sanoi, että huoneen tunnelma ei säily jos ”pinkopahvi” vaihdetaan levyyn eli ei seinän pidäkään olla suora.”*

Asiantuntija 3: *”Erilaiset lisälämpöeritykset ja muut muutokset aiheuttavat muutoksia koko rakennuksen muoto- ja mittasuhteisiin. Harjaantumaton silmä ei heti tunnista mittasuhteitten muutoksia muuta kuin ehkä kömpelöltä tuntuvana korjaamisena. Sen sijaan vuosisataisen kansantaiteen muodostamat kauneuskäsitykset perustuvat hyvinkin hienovaraisiin ja pienipiirteisiin mittasuhteisiin, joiden muutokset kielivät siitä, ettei niitä ole tunnistettu tai ymmärretty. Näin ammattitaidottomasti korjattu pohjalaistalo saattaa näyttää lähinnä suhteettomalta ja kummalliselta.”*

Ekologisuus arvona mittaa sekä materiaalista että immateriaalista arvoa. Pohjalaistalon kohdalla se tarkoittaa 1) Luonnonmukaisuutta, koska perinteisesti lähes kaikki rakennustarvikkeet saatiin luonnosta.⁹³ 2) Kestävyyttä, hirsi rakennusaineensa on edelleen kestävä ja pitkä-ikäistä. 3) Muunneltavuutta, huonetiloja on voitu helposti lisätä kasvattamalla talon pituutta tai korkeutta. 4) Kierrätettävyyttä, rakennuksen osia kuten hirsii voidaan kierrättää tai vaurioituneita hirsii korvata kierrätetyllä hirrellä. 5) Siirrettävyyttä, pohjalaistalo on suunniteltu siirrettäväksi. Hirsirakennus on helppo purkaa ja siirtää toisaalle.⁹⁴

Pohjalaistalo 3: *”Perinteiset materiaalit ovat tärkeitä. Puu on ikuista oikein käytettynä.”*

Pohjalaistaloperinteeseen ja pohjalaistalon rakennusteknisiin arvoihin kuuluvat myös sosiaaliset arvot kuten terveellisyys, turvallisuus, yhteisöllisyys ja juurtuneisuus. Yhdessä nämä arvot parhaimmillaan korostavat elämäntavan ja hyvinvoinnin merkityksiä. Terveellisyyteen viittaavana tekijänä arkkitehti Panu Kaila on todennut

⁹² Berleant 2010, 100,109.

⁹³ Mäkelä & Riukulehto 2016, 23.

⁹⁴ Mäkelä & Riukulehto 2016, 23, 25.

pohjalaistalon perinteisen hirsirakennustekniikan vaikuttavan rakennuksen hengittävyys, mikä taas takaa hyvän ilmanvaihdon estäen homekasvuston elämisen ja sitä kautta terveellisemmän elinympäristön.⁹⁵

Yhteisöllisyys hyvinvoinnin arvona takaa turvallisuuden tunnetta ja lisää henkistä terveyttä. Nykyisin yhteisasuminen sukupolvien kesken on vähentynyt, siitä huolimatta yhteisöllisyys näkyy pohjalaisessa kylärakenteessa elämäntapana suvun ja naapuruston kesken. Pohjalaistalossa asukaskunta on ajan saatossa saattanut vaihtua ja uusi omistaja on usein löytynyt suvusta tai naapurustosta, tällöin koko kyläyhteisö on mielletty yhdeksi suureksi perheeksi.⁹⁶

Asiantuntija 2: ”Henkinen arvo on merkityksellinen ihmisen perustalle ja samalla valtava merkitys identiteetille. Jos rakennukseen ei liity suvun suhdetta, niin kokemus kyläkuvasa on merkityksellinen!”

Immateriaalisuus korostuu rakennuksen esteettisinä arvoina. Pohjalaistaloa on kuvailtu kauniina ja tasapainoisena ilmentymänä, johon liittyy niin tilantuntua kuin paikkarakkauttakin. Kookas ja mittasuhteiltaan tasapainoinen rakennus hallitsee pohjalaista avaraa maisemakuvaa luoden positiivisen esteettisen kokemuksen.⁹⁷

Pohjalaistalo 1: ”Talo oli pilattu rakennusteknisesti ja esteettisesti jo ennen kuin ostin sen 24 vuotta sitten. Rakennusteknisesti ja toiminnallisesti talo on nyt kunnossa, mutta estetiikka vaivaa minua joka päivä. Estetiikasta ja ympäristöstä kokonaisuutena on tullut minulle vuosien myötä yhä tärkeämpi asumisviihtyvyyteen vaikuttava tekijä.”

Pohjalaistalo 3: ”Pohjalaistalon tulee ilmentää omaa aikaansa.”

Taloudellisenä arvona mitattuna pohjalaistalo on merkittävä silloin, kun siihen liitetään tulo- ja työllistämisaikutukset. Työllistämisaikutukset ovat usein sidonnaisia maatalous- tai matkailuyrittäjyyteen. Harvoin talo hankitaan sijoitusmielessä. Varsinkin maatilamatkailuun liittyvässä yritystoiminnassa pohjalaistalo toimii aineellisena ja aineettomana arvona niin -taloudellisenä tulonhankkimisarvona ja aineettomana elämyksen tuottamisen arvona.⁹⁸

⁹⁵ Mäkelä & Riukulehto2016, 26.

⁹⁶ Mäkelä & Riukulehto2016, 27.

⁹⁷ Mäkelä & Riukulehto2016, 28.

⁹⁸ Mäkelä & Riukulehto2016, 28.

Pohjalaistaloon yhdistettävien henkisten arvojen luettelo voisi olla loputon. Arvoina kulttuurisuus, historiallisuus, autenttisuus sekä omakohtaisuus ovat tässä tapauksessa merkityksellisiä käsitteitä.⁹⁹

Rakennuksen pintakäsittelyt materiaalisena arvona on merkittävä, sillä rakennus ei menetä arvoansa, mikäli pintakäsittelyistä pidetään huolta.¹⁰⁰

---

⁹⁹ Mäkelä & Riukulehto 2016, 31.

¹⁰⁰ Mäkiö 2010, 192.

3 PUUARKKITEHTUURIN VAIKUTUKSET

Utilitas, firmitas ja venustas eli käyttökelpoisuus, kestävyys ja kauneus - näin arkkitehtuuria määritteli ensimmäisellä vuosisadalla vaikuttanut arkkitehti, insinööri ja kirjailija *Vitruvius*. Edelleen niitä pidetään laadullisen arkkitehtuurin kriteereinä. Broner-Bauer (2010) on tulkinnut eri aikakausien arkkitehtuuria seuraavasti: *Alberti* luonnehti 1400-luvulla arkkitehtuuria toiminnalliseksi tulokseksi, joka tarkasti vastaa määrättyjä käsitteitä ja sääntöjä. *Aristoteleen* määritelmässä rakennustaide on osa taidetta, jolla pyritään jäljittelemään luontoa. *Palladio* 1500-luvulla ilmaisi, että arkkitehtuurin tehtävänä on noudattaa luonnon fysikaalisia lakeja sekä imitoida luonnon muotoja, kuten puunrungolle haettiin vastinetta klassisista pylväistä. *Hegel* tulkitsi, että 1700-luvulla rakennustaiteeseen liittyi vahvasti symboliikka, jota leimasi eri tyyli-suuntien ominaiset piirteet. Symbolisina tulkintoina arkkitehtuurissa *Cassirer* 1800-luvulla esitti, että gotiikan ulottuvuus lähenee romantiikkaa keskiaikaisena henkisyysnä ja skolastiikkana. Yhtäläillä kreikkalaisen temppelin klassinen arkkitehtuuri on symbolisten ihanteiden representaatio, joka samanaikaisesti on tektoninen rakennelma ja klassisen järjestyksen ilmentymä. Moderni arkkitehtuuri 1900-luvun alussa tarkoitti *Gropiuksen* mukaan hyvää tai huonoa arkkitehtuuria, kaikessa ihmisen suunnittelemassa ja rakentamassa ympäristössä. *Le Corbusierin* mukaan moderni arkkitehtuuri oli selkeästi esteettinen ilmiö.¹⁰¹ Broner-Bauerin (2010) mukaan materiaalisuuden lisääntymisen seurauksena 1960-luvulla arkkitehtuuri menetti paljon taiteellisia ja henkisiä merkityksiä. Vaikka arkkitehtuurin vanha viisaus ei täysin kadonnutkaan, puettiin se vain uusiin näkemyksiin.¹⁰²

Von Bonsdorff selvittää artikkelissaan *Arkkitehtuuri ja taide* (2010) rakennuksen vanhenemisen edellyttävän välttämättömiä korjauksia mikä usein tarkoittaa myös muutoksia, jotka poikkeavat rakennuksen alkuperäisestä ilmentymästä. Syyt ovat joko materiaalien vaihtuminen tai muut ideat ja ihanteet, joihin osaltaan voivat vaikuttaa kustannukset. Täten voidaan ajatella, että rakennuksella on monta syntyhetkeä.¹⁰³

Mikäli näemme rakennuksen taiteellisena arkkitehtuurin muotona, korjaavien toimenpiteiden tekniseen suuntaukseen suhtaudutaan huolella. Samalla se tarkoittaa

¹⁰¹ Broner-Bauer 2010, 193–194, 196–198.

¹⁰² Broner-Bauer 2010, 198.

¹⁰³ von Bonsdorff 2010, 233.

myös estetiikan näkemyksiä ilmaista materiaaleja, muotoja ja kauneutta. Rakennustaiteen taideihanteet täydentyvät tektonisesti rakenteiden ja materiaalien osalta, mikä tarkoittaa, että ymmärrämme niiden luontaista käyttäytymistä.¹⁰⁴

Suomalaisessa rakentamisessa puu on ollut käytetyin rakennusmateriaali. Hirsirakentamisessa vaaka- eli lamasalvostekniikkaa on mahdollisesti käytetty jo 800-luvulta lähtien, vaikutteita se on saanut venäläis-bysanttilaisesta kulttuurista.¹⁰⁵ Oletettavasti hirsirakentamisen juuret ulottuvat kuitenkin jo rautakaudelle, jolloin kelvollisia työkaluja saatiin käyttöön.¹⁰⁶ Vielä 1930-luvulla puurakentamisessa lavasalvostekniikka¹⁰⁷ piti pintansa ja se oli lähes ainoa rakennustapa Suomessa. Vähitellen 1950-luvulla puurakentaminen alkoi teollistumisen myötä muuttaa muotoansa.¹⁰⁸

Mäntyä on pidetty hirsirakentamisessa parhaana rakennusmateriaalina ja sen työstämisessä kirves toimi pitkään tärkeimpänä työvälineenä. Rakennushirret veistettiin ja salvottiin lamasalvostekniikalla. Hirren yläpuoli veistettiin kaarevaksi ja alapuoli varattiin eli veistettiin koveraksi ja sahatut puolet seinähirsistä piilutettiin¹⁰⁹. Nurkkaliitokset salvottiin joko lyhyt- eli tasanurkkaiseksi¹¹⁰ tai pitkänurkkaiseksi¹¹¹ rakennusaikakauden mukaan. Nurkkasalvoksia ja niiden nimityksiä on useita, jotka ovat vaihdelleet niin ajallisesti, alueellisesti ja rakennustyypinkin mukaan.¹¹²

Kirveen ylivertaisesta merkityksestä työkaluna kertoo, että vielä 1860- ja 1870-luvuilla mainitaan kirveen olleen monin paikoin talonpojan miltei ainoa katkaisu-, halkaisu- ja silitysväline. Nuorukaisen miehistymiskykyä koeteltiin siten, että ”*ken saattoi kirveellä teroittaa vapaasti kädessään pitämänsä seipään, hänet luettiin täysikasvuisten miesten joukkoon*”. Kätevä kirvesmies saattoi työkalullaan veistää enemmän kuin 20 erilaista salvainmuotoa. Sellaisen taiturin veistämät sulkanurkat

¹⁰⁴ von Bonsdorff 2010, 234–235.

¹⁰⁵ Nikula 2005, 10.

¹⁰⁶ Järventaus 1974, 62.

¹⁰⁷ Lamasalvosrakenteella tarkoitetaan lamaan eli vaakasuuntaan asetetuista hirsistä toteutettu rakenne, jonka salvokset eli nurkkaliitokset jäykistävät rakenteen.

¹⁰⁸ Nikula 2005, 11.

¹⁰⁹ Piilutuksella tarkoitetaan sivulta sahatun hirren pinnan veistämistä jatkuvana kuviointina ylhäältä alas piilukirveellä.

¹¹⁰ Lyhytnurkkaisia salvoksia ovat lohenpyrstönurkka ja hakasalvos.

¹¹¹ Pitkänurkkaisia salvoksia ovat mm. koirankaulasalvos, kuusisärmäinen olkasalvos, sulkanurkka ja sahanurkka.

¹¹² Nikula 2003, 11.

saattavat vieläkin vaikuttaa kuin vaskeen valetulta ja kertovat monessa 1700-luvun rakennuksessa meille tekijänsä korkeasta ammattitaidosta.¹¹³

Pohjalaistaloa ulkoapäin tarkasteltaessa rakennuksen tyylin parhaita ominaisuuksia ovat hallitut mittasuhteet ja tasapainoinen muoto. Suurikokoisen talon massiivisuutta vähentävät liuhat seinät eli rakennus levenee alhaalta ylöspäin. Liuhojen seinien merkityksenä on ollut estää sadeveden valuminen seinille. Tunnusomaisia piirteitä löytyy yksityiskohdista kuten lyhyt räystästä kannatteleva räystäspäädyn profilointi, räystäslaudan koristeelliset leikkaukset, ikkunoiden vuorilautojen muodot ja koristeet, joihin on haettu vaikutteita eri taidearkkitehtuurien vaikutuksista. Rakennuksen tiukka tarkoituksenmukaisuuden periaate oli toisarvoisissa tiloissa vierasta, vaikka leimallisena piirteenä se on ollut kaikissa kansanomaisen kulttuurin ilmentymissä. Tarkoituksenmukaisuus sai arvoa vasta siinä vaiheessa, kun itsetehostuksen ja muodin tarpeet alkoivat sanella ehtoja toisarvoisiin tiloihin.¹¹⁴

Eteläpohjalaisten kaksikerroksisten talojen yhteys ruotsalaisiin kaksikerroksisiin rakennuksiin on selkeä ulkonäön ja yksityiskohtien myötä¹¹⁵. Talonpoikaiskulttuurin ja kaksikerroksisten asuinrakennusten aikakauden katsotaan alkaneeksi 1700-luvun lopulla, ja sen varsinainen läpimurto saavutettiin 1850–1860-luvuilla.¹¹⁶

---

¹¹³ Aaltonen 1964, 46–47.

¹¹⁴ Vuorela 1975, 310.

¹¹⁵ Ruotsissa Hälsinglandin seitsemän talonpoikaistaloa on listattu Unescon maailmanperintökohteeksi vuonna 2012. Ne edustavat 1800-luvun puurakentamisen perinteitä. Hälsinglandin talojen arkkitehtuuria pidetään pohjalaistalojen esikuvina.

¹¹⁶ Vuorela 1975, 311.

4 RAKENNUSPERINNÖN UHAT, SÄILYTTÄMINEN JA SUOJELU

Tutkielman yhtenä tavoitteena on kartoittaa rakennusperinnön säilymistä uhkaavia tekijöitä. Rakennusperinnön tuhoamisen valtakautta elettiin 1960–1970-luvuilla. Rakennuksia purettiin ja korjattiin, uudet menetelmät ja materiaalit istutettiin kaikkeen rakentamiseen. Kuitenkin jo siihen aikaan oli joukko perinteisen rakennustavan kannattajia, jotka päämäärätietoisesti yrittivät ohjeistaa kansaa kunnioittamaan vanhaa rakennusperintöä, ottamalla huomioon säilyttävät korjausratkaisut ja perinteiset materiaalit. Vielä tänä päivänäkin on huomattavissa, että säilyttämisen ja korjaamisen käsitykset ovat hyvin moninaiset.

Vaikka Suomen perustuslaki (731/1999,20§) edellyttää, että ”vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille”,¹¹⁷ on laki monitulkintainen ja se jää usein huomioimatta niin yksityishenkilöiltä kuin asiantuntijoiltakin.

Asiantuntija 2: ”Vieläkään ei ymmärretä kulttuuriympäristön merkitystä. Yhteiskunnan tulisi antaa resurssit tehdä näkyväksi kulttuuriympäristö”.

Rakennusperinnön säilymisen näkökulmasta historiallisia puurakennuksia on hävitetty liikaa. Rakennuksia on purettu ja niitä korvattu uusilla maisemaansa huonosti soveltuvilla rakennelmilla, joiden lähtökohtana on usein ollut toisarvoinen rakentaminen. Arvokas kulttuuriperintö niin aineellisena kuin aineettomanakin on kadonnut.¹¹⁸ Säilyttämistä uhkaa usein joko rakennuksen tarpeeton uudistaminen tai omistajan heikko taloudellinen tilanne, jotka johtavat harkitsemattomiin korjausratkaisuihin.¹¹⁹

Pohjalaistalo 2: ”Jos tarkastellaan taloa ulkoapäin, niin ehdottomasti säilyttämisen arvoista on alkuperäiset ikkunat. Myös se särähtää silmään, kun joskus näkee pohjalaistaloon tehdyn kattoremontin yhteydessä liian pitkät räystäät. Ymmärrän pointin että pitkät räystäät suojaa seinärakenteita, mutta jos talo on seissyt pystyssä 200v lyhyillä räystääillä niin miksi muuttaa niitä? Sisätiloissa pohjalaistaloon kuuluu mielestäni paritupa-pohjakaava. Seiniä ei saisi purkaa tai muuttaa. Myös iso tupa ja

¹¹⁷ Finlex 731/1999, 20§.

¹¹⁸ Leppo Markus 1997, 6.

¹¹⁹ Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R., & Kivilaakso, A. 2013, 16.

siellä oleva piisi-leivinuuni-puuhella kuuluvat ehdottomasti pohjalaistupaan”.

Järventaus (1974) selvittää, että silloin kun hirsirakentamisen perinne alkoi periytyä sukupolvelta toiselle, taidehistoriallisen näkemyksen mukaan talonpoikaiset rakennukset olivat vahvasti esikuvistaan muunneltuja ja jo valmistuessaan vanhahtavia. Kansantieteellinen näkemys taas pohjautui paikallisten ominaispiirteiden kulttuuristen saavutusten ihannointiin. Arkkitehtipiireissä yleisesti koulutus suuntautui tuohon aikaan uusien rakennusten suunnitteluun ja kansanomaiset rakennukset haluttiin täysin uudistaa.¹²⁰

Elintasossa tapahtui suuria muutoksia 1960-luvulla, pula-aika oli enää vain muisto. Menneisyyden ikävänä muistoina pidettiin vanhaa rakennuskantaa, joka henki köyhyydestä ja taantumisesta. Kaikki ikävyydet haluttiin unohtaa uudistamalla rakennuksia ja poistaen vanhaa uuden tieltä, minkä seurauksena ympäristöistä tuli rikkonainen sekava sekoitus uutta ja vanhaa. Niin uudis- kuin korjausrakentamisessa alettiin ottaa huomioon tehokkuusvaatimukset ja elementtitekniikan kehittyminen toi mukanaan uusia rakenneratkaisuja.¹²¹

Maanviljelyksestä luopuminen tai uusien viljelysmenetelmien yleistymisen muutti maaseudulla pihapiirin ilmettä. Muutoksen seurauksena moni rakennus jäi tarpeettomiksi tai tarvittiin uusia korvaavia rakennuksia ja olemassa olevia rakennuksia korjattiin uuden tyylin mukaisesti. Funktionalismin ihannointi sodan jälkeisinä aikoina, muutti rakennuskantaa tyyppi- ja materiaaleja. Valta osa rakentamis- ja korjaustöistä tehtiin Arava-lainan turvin, minkä säännöt ja vaatimukset olivat maaseuturakentamisen kannalta melko sopimattomat.¹²²

Pohjalaistalo 1: ”Päärakennus ei ole tontilla yksinään vaan siinä on säilytetty umpipihaan kuuluvia pihan muita rakennuksia.. tai palautettu niitä, mikäli niistä on jossain välissä luovuttu. Ulkorakennuksia on mahdollista ottaa uuteen käyttöön esim. verstaina ja muina työtiloina, puoteina ja majoitustiloina, auto- ja konetalleina, varastoina, lämpökeskuksen ja muun tekniikan sijoittamispaikkana, jne.”

Jo yli neljäkymmentä vuotta sitten oltiin huolissaan perinteisen talonpoikaisen rakennuskulttuurin katoamisesta. Kaupunki- ja keskusta-alueiden uudisrakentaminen

¹²⁰ Järventaus 1974, 66–67.

¹²¹ Tuppurainen 2011, 11,39.

¹²² Järventaus 1974, 68–70.

teki keskustoista samannäköisiä. Huomiota herätti myös alueellisia omaleimaisia piirteitä edustaneiden vanhojen rakennusten katoaminen maaseudulla. Huoli kulttuuriympäristön katoavaisuudesta vilkkaan uudisrakentamisen keskellä yritettiin ratkaista 1970-luvulla Ruotsista tulleen *Västerbotten-näyttelyn* mallin mukaan. Näyttelyn avulla haluttiin ohjeistaa alan toimijoita ja viranomaisia, miten uudisrakentaminen istutetaan kulttuurimaisemaan sitä tuhoamatta. Etelä-Pohjanmaa oli ensimmäisten joukossa, jonne haettiin hanke vanhojen rakennusten hellään uudistamiseen ja uuden rakennuskannan sovittamiseen ympäristöönsä.¹²³

Suomalaisten kyläkokonaisuuksien yhtäläisen näkymän katoavaisuuteen alettiin kiinnittää huomiota 1970-luvulla. Samankaltaiset hirsirakennukset arvokkaana osana harmonisena ja esteettisenä kulttuurimaiseman osana olivat hävinneet. Maisema ja rakennukset eivät voi jatkaa kehitystä muuttumatta, mutta kyky sovittaa ne sopiviksi ympäristöönsä oli kadonnut. Vuonna 1964 annettiin *rakennussuojelulaki* (572/1964) kulttuurihistoriallisten rakennusten suojelusta. Tätä lakia pidettiin kelvottomana, koska suojeluun ei myönnetty taloudellista tukea. Vielä 1970-luvun alkupuoliskolla ei tiedetty yhtään talonpoikaistaloa, joka olisi suojeltu tällä lailla.¹²⁴

Pohjalaistalo 1: ”Valtakunnallisesti arvokkaan kulttuurimaiseman status ei ole suojellut taloni ympäristöä: viereiselle tontille rakentui valkoinen tiilitalo. Vastakkaiselta tontilta jyrättiin vanha pohjalaistalo ja upea luonto, tilalle rakennettiin urheiluhalli joka nyt hallitsee maisemaani koko näkymältä tielle päin. Joen vastarannalla rakennetaan uutta koulurakennusta, vanhin koulurakennus on juuri purettu - väärillä materiaaleilla vuosien kuluessa ”kunnostettuna” siitä tuli purkukuntoinen. Seinäjoen kaupunkisuunnitteluviraston kaavoittajat ovat käyneet katsastamassa kerrostalon paikkaa kulttuurimaisemassa. Joen vastaranta on rajattu valtakunnallisesti arvokkaan kulttuurimaiseman päivitystyössä statuksen ulkopuolelle - kuvitteleeko rajauspäätöksen tehnyt suunnittelija, että tämäkään puoli joesta säilyttää statuksensa, jos vastarannalle jatkossa saa rakentua mitä tahansa?”

Rakennuksen käytön merkitys korostuu suojelun näkökulmasta. Niitä on aina muutettu ja laajennettu. Edelleen rakennuksen on mukauduttava käyttötarpeisiinsa sopivaksi, mutta on harkittava tarkoin miten se toteutetaan.¹²⁵

¹²³ Järventaus 1974, 61–62.

¹²⁴ Järventaus 1974, 63.

¹²⁵ Kairamo 2011, 17.

Asiantuntija 1: ”Lupa- ja suojeleasioissa tulee myös vastaan enemmän virheellisiä korjauksia. Osassa on kyse virheellisestä materiaalien ja rakenteiden käytöstä eli uudisrakentamisen ratkaisujen viemisestä perinteisen rakennustekniikan tilalle. Tällöin kyse on yleensä perinteisen rakentamisen ja työtapojen tuntemuksen ja osaamisen puuttumisesta. Osa virheellisistä ratkaisuista on (kuten aiemmin mainittu) tulosta ajan muodin tuomisesta vanhaan rakennukseen. Vastaavia muutoksia on tehty kautta aikojen, mutta näkemykseni mukaan vanhemmat muutosratkaisut toimivat kuitenkin perinteisen rakentamisen tekniikan mukaisesti. Pitää muistaa, että aina on rakennuksia muokattu, laajennettu, korotettu, pienennetty yms”.

Suomalaisessa maatalousmaisemassa harvoin näkee taloja, jotka on rakennettu ennen 1800-lukua, ja 1800-luvun kartanoista ja maataloista ovat säilyneet komeimmat.¹²⁶ Vanhat rakennukset sijoittuvat rakennetun kulttuuriympäristön tai rakennusperinnön ryhmään, joka tarkoittaa säilyttämisen kannalta jatkuvaa käyttöä ja hoitoa. Tärkeässä roolissa ovat käyttäjät ja heidän vaikuttaminen rakennuksen perinteisten piirteiden säilymiseen. Kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus voi olla suojeltu lain tai kaavamerkinnän nojalla, mutta yhtä lailla vanha suojelematon rakennus voi omata rakennushistoriallisia ja rakennusteknisiä ominaisuuksia, joita on syytä vaalia. Suojellun rakennuksen korjauskäytäntöjä sanelevat säännökset, kun taas suojelematon rakennus saatetaan korjata harkitsemattomasti ja seuraukset saattavat olla kohtalokkaat. Harkitsemattomat korjaukset voivat kadottaa tyylipiirteitä sekä vaarantaa rakennusteknisiä ominaisuuksia saaden aikaan jopa mittavia vaurioita. Rakennussuojelulla pyritään turvaamaan mm. harvinaisten rakennustyyppien säilyminen mahdollisimman autenttisenä ja toimivina jälkipolville.¹²⁷ Rakennuksen säilymisen kannalta parasta rakennussuojelua on sen käyttö.¹²⁸

Asiantuntija 2: ”Suojelemisen sijasta kansanvalistuksen kautta tulisi lisätä ihmisten kulttuurista ymmärrystä siitä, että heillä on jotain todella arvokasta. Hyvä että suojelemaan, mutta pohjalaistalojen ympäristö muuttuu kokoajan ilman resursseja ja valvontaa, joka ei johda hyvään lopputulokseen. Joka kuntaan olisi saatava kunnolliset rakennusinventoinnit, joiden perusteella voitaisiin tunnistaa mitä ehdottomasti on säilytettävä, tämä vaatii ehdottomasti resurssien lisäämistä. Pohjalaistalojen omistajia sekä kuntien viranomaisia tulisi valistaa, että mahdollisimman moni pohjalaistalo säilyisi mahdollisimman autenttisenä ilman suojeleakin”.

---

¹²⁶ Nikula 2003, 12.

¹²⁷ Kivilaakso 2010, 3-4.

¹²⁸ Erwe 2011, 14.

Asiantuntija 3: *”Meillä on säilynyt valitettavan vähän laajempia pohjalaistalojen ryhmiä. Säilyneet tai edes jossain määrin säilyneet kokonaisuudet ovat poikkeuksetta joko paikallisesti, maakunnallisesti tai jopa valtakunnallisesti merkittäviä, arvokkaita ja arvostettuja rakennetun kulttuuriperinnön kohteita. Tällaisista mainittakoon vaikka Alahärmän Knuutilan raitti valtakunnallisesti merkittävänä kohteena ja Kuortaneen Kuhajärven etelärannalla oleva ns. Kuhanpiha maakunnallisesti merkittävänä kohteena.”*

Kulttuurihistoriallista arvoa rakennukselle lisää sen sijainti, historialliset tapahtumat ja rakennushistoria. Aitouden ja säilyneisyyden merkitystä ei voi vähätellä. Jo pitkä ikä itsessään lisää merkitystä, arvokkaina voidaan siis pitää jokaista yli 200 -vuotta vanhaa rakennusta, jo harvinaisuutensa perusteella. Säilyttämisen arvoisia ovat myös ainutlaatuisuus ja alueelle tyypilliset rakennustavat. Laajempaa kokonaisuutta tarkasteltaessa arvoa lisäävät harmonisuus, yhtenäisyys, toisaalta kerroksisuus ja monimuotoisuus.¹²⁹

Pohjalaistalo 1: *Vielä yhdeksän vuotta sitten suostuin siihen, että yläkerran seinistä poistettiin pinkopahvit ja Enso-pahvit. Osaan yläkerran seinistä tuli taas kipsilevyä, osa jätettiin hirrelle. Sittemmin on tietenkin huomattu, että ensopahvin poistaminen oli iso virhe - ulkoseinien valtava paksuus ei estä hirsien raoista käyvää vetoa”. Myöhemmin tehdyissä korjauksissa: ”Mitään erityistä tietyn vuosikymmenen tyyliä meillä oli turha hakea - kyseessä ei ollut konservointi sen enempää kuin restaurointikaan. Sen sijaan kyse oli palauttavasta korjausrakentamisesta, jossa väärät materiaalit ja rakenteet korvattiin kunnollisilla, rakennusteknisesti toimivilla materiaaleilla ja rakenteilla. Huoneilman tunkkaisuus katosi, ja tilat ovat nyt lämpimät.”*

Rakennusten hoidossa ja korjaussuunnittelussa on huomioitava, että eri aikakausilla oli omat hyväksytyt arvostukset siitä, mitä ja miten säilytetään. Päätökset liittyvät edelleen asiantuntijoiden ja muiden toimijoiden käsityksiin, materiaalsiin resursseihin, voitontavoitteluun ja vallankäyttöön. Merkitystä on myös tunteilla ja asenteilla, jotka korostuvat aina pelosta rohkeuteen, rakkaudesta vihaan ja laiskuudesta viitseliäisyyteen. Korjaushankkeelle ja sen oikeaoppiselle korjaustavalle merkityksellistä on toimijayhteisön ryhmäomatunto.¹³⁰

Asiantuntija 1: *”Tietoisuus on hyvin vaihtelevaan, tahto oikeiden korjaustapojen ja sopivien materiaalien käyttöön on olemassa, mutta*

¹²⁹ Jaakkola 2015, 35.

¹³⁰ Pakkala 2010, 35.

todellista tietoa on vähemmän. Lisäksi työn toteutuksessa mukana olevat toteuttajat voivat olla enemmän uudisrakentajia ja tätä kautta tuovat epäilystä korjauksen ratkaisuihin. Materiaalitietous on usein pientä ja materiaalien hankintakanavat ovat usein hukassa. Löytyy myös erittäin valveutuneita ja pieteetillä toimivia korjaajia”.

Asiantuntija 2: *”Korjausvirheistä yleisin on vanhan talon perusmuovittaminen. Nykymateriaalit eivät sovellu perinteisen rakennuksen korjaamiseen. Usein ne aiheuttavat erilaisia sisätilaongelmia ja homevaurioita, jotka pääsääntöisesti tunnistaa jo hajusta. Terve rakenne ei haise”.*

Pohjalaistalo 1: *”Remontteja sitten tehtiinkin. Puoliso, isä ja yksi apumies päättivät asioista miehisellä itsevarmuudella ja omalla remonttinäkemyksellään. Minulla ei ollut kokemusta, ja mielipiteeni jyrättiin turhanaikaisina romanttisina haaveina tyylisiin ”Ei tänä päivänä enää niin tehdä”, ”Nykypäivän materiaalit ovat kuule paljon parempia” ja ”Jos niin tekisi, siinä olisi paljon enemmän työtä - tämä on helpompi ja tulee halvemmaksi”. Tytärten huoneisiin yläkertaan laitettiin laminaattilattiat. Ensimmäiseen tuli seinäpinnaksi lastulevy, toiseen kipsilevy. Vanhat listat korvattiin heppoisilla ja kapeilla kaupan listoilla.”*

Juhani Pallasmaa (2010) toteaa artikkelissaan, että perinnerakentamisen kasvuun vaikuttavat tiedostamattomasti maisema, maaperä, ilmasto, materiaalit, kulttuuri ja niiden yhteisvaikutukset. Samalla myös perinnemuisti muovaa alueen asumismuotoaan yhdenmukaiseksi ja perinnemuistin avulla voidaan ehkäistä virheitä ja poikkeavuuksia sekä tasapainottaa asumistarpeiden fyysistä olosuhdetta, elämänmuotoa ja psyykkisiä tarpeita.¹³¹

Teollisen kulttuurin lisääntyminen on vaikuttanut paikallisista perinteistä irtaantumiseen, joka on vähitellen laajentunut tavoittelemaan yleispätevää synteettistä ympäristöä. Rakentamista ohjaa tiedostetut ja erikoistuneet näkemykset ja rajaavina tekijöinä tietoisuus rajoituksista. Nykyrakentamisen ongelmaksi voi muodostua tilanne, joka sairastuttaa ihmistä ja muodostaa vahingoittavan ympäristön.¹³²

Asiantuntija 2: *”Suurimpana syyllisenä on pitkään ollut teollisen rakentamisen läpitunkevuus yhdessä lakisäädösten kanssa. Tästä syystä perinteisen rakennuksen korjaajalla saattaa olla vaihtoehdot vähissä. Pitäisi olla energiaa taistella vastaan säädöksiä, jotka vahvasti puoltavat uudisrakentamisen tunnusmerkkejä. Tärkeää on myös tunnistaa ero mikä on kokemusperäiseen tietoon pohjautuvaa perinteistä rakentamista verrattuna nykyrakentamiseen. Mallia olisi hyvä ottaa ekorakentamisesta”.*

¹³¹ Pallasmaa 2010, 245.

¹³² Pallasmaa 2010, 247.

Asiantuntija 1: ”Suojelukysymyksissä ja korjausneuvonnassa harvemmin on kohteena pieleen menneiden korjaustöiden kohteita. Usein voimakkaasti ulkonäöllisesti muuttuneiden kohteiden osalta ymmärretään rakennuksen arvojen häviäminen ja näitä jatkossakin korjataan modernein keinoin.”

Asiantuntija 3: ”Nykyisin rakentaminen on tavattoman säädeltyä ja rakennuslainsäädäntö on niin yksityiskohtiin menevä, että harva sitä enää tuntee kokonaisuudessaan. Vanha rakennuskanta kuitenkin harvoin taipuu kaikkeen korjausrakentamisen ohjeistukseen ja säädöksiin, jotka on pääasiallisesti laadittu nykyrakentamisen menetelmien ja uusien rakennusmateriaalien perusteella ottamatta huomioon sitä, että vanha rakennus on kokonaisuus jo sinänsä ja se myös toimii yhtenä esim. lämpötaloudellisena ym. kokonaisuutena.”

Tyyl jäljittelyllä saatamme saada aikaan ympäristön kerroksellisuuden vääristymän, joka historiallisen näkemyksen mukaan vieraannuttaa meidät menneisyydestä.¹³³

Jo suunnitteluvaiheessa pohjalaistalo haluttiin rakentuvan pitkäikäiseksi, muunneltavaksi ja siirreltäväksi rakennukseksi. Pohjalaistalon hirsikehikon yksi parhaista ominaisuuksista on ollut sen kestävyys. Runko kesti kolme siirtoa asuinrakennuksena ja seuraavien siirtojen myötä hirret saivat uuden elämän ulkorakennusten kehikkoina. Tarpeen mukaan taloa on voitu siirtää. Lyhyet matkat onnistuivat rullaussirtona ja pidemmän matkan päähän siirrettävän talon hirsirunko voitiin purkaa ja pystyttää uudelleen. Talon uudella sijaintipaikalla se on voitu pystyttää uudelleen alkuperäiseen muotoonsa ja perusparannuksella on saatu lisättyä asumismukavuutta. Rakennuksen siirtämisen ongelmana on alkuperäisyyden katoaminen. Siirtoa on kuitenkin pidetty vasta viimeisenä vaihtoehtona.¹³⁴ Pohjalaistaloja siirrettiin perimätiedon mukaan vain pakottavista syistä esimerkiksi jos Etelä-Pohjanmaalla jokivarsilla sijainneet talot olivat vaarassa suistua jokeen mutavyöryjen seurauksena.

Vanhan puurakentamisen perinne alkoi vähitellen unohtua ja 1970–1980-luvuilla huomattiin, että oikeanlaisia korjaustapoja ei enää tunnettu. Perinteen unohtamisen myötä vääränlaiset korjaustoimet lisääntyivät. Enää ei osattu ottaa huomioon rakennusajan tyyliä ja rakenteiden tuhoutuminen lisääntyi. Yleisin huomattava virhe on ollut ikkunoiden korjaus. Pohjalaistalojen ylikorjauksesta ja tarpeettomasta

¹³³ Pallasmaa 2010, 255.

¹³⁴ Mäkelä & Riukulehto 2016, 24–25.

uudistamisesta on muodostunut ongelma. Perinteisiä rakennusosia korvataan laadultaan huonommilla uusilla materiaaleilla, jotka johtavat väärin materiaalivalintojen lisäksi virheellisiin korjauksiin ja muodostavat rakenteelle pahenevia ongelmia.¹³⁵

Asiantuntija 1: ”Korjausneuvonnassa ja avustuksien haussa/valvonnassa ollaan korjaustavoista sekä materiaaleista usein samaa mieltä. Suojeltujen rakennuksien muutos- ja korjaustöissä lupanäkökulmasta keskustellessa ei välttämättä yhteisymmärrys ole niin helppoa löytää. Suunnitelmat tehdään isommissa korjaustöissä uudisrakentamisen näkökulmasta ja noudattamaan rakentamisen nykyvaatimuksia”.

Alkujaan perinteiset rakennusmateriaalit saatiin luonnosta ja niiden jalostus rakentamiseen sopivaksi oli hyvin yksinkertaista. Perinteisten hyvien materiaalien saatavuus saattaa osittain muodostua nykyisin ongelmaksi, koska kaikkea ei enää ole saatavilla, joten materiaalin korvaavuutta on syytä harkita tarkasti. Rakennuksen kulttuuriarvolle merkityksellistä on jatkuva huolto ja hoitaminen. Vastuullamme on säilyttää rakennus kunnossa tuleville jälkipolville. Hyvin hoidettu, taidokkaasti rakennettu kaunis vanha rakennus säilyy sukupolvilta toisille.¹³⁶ Kulttuurihistoriallisen rakennuksen säilyttämisen pyrkimyksenä on pitää rakennus toiminnallisena asuinympäristönä eikä tarkoituksena tällöin ole rakennuksen museoiminen. Säilymisen kannalta konservoiivat toimenpiteet ovat ensiarvoisen tärkeitä. Rakennuksen ikä ja rakennushistoriallinen arvo sekä etiikka tulee ottaa huomioon toiminnallisuutta suunniteltaessa.¹³⁷

Talonpoikaiskoti alkoi muuttua tultaessa 1900-luvulle ja varsinkin suurlakon jälkeen muutos kiihtyi.¹³⁸ Kyläkokonaisuudet hajosivat ja taloja siirrettiin. Vähitellen talonpoikaiskodin sisustus alkoi muuttua, katto-orret ja seinänvieripenkkejä poistettiin, suuret takat (*kuva 9*) korvattiin peltimuureilla, leivinuuneista muurattiin pienempiä, tupa sai lautapaneelin. Kamarien lämmityksestä vastasivat kaakeliuunit ja kakluunit, seiiniä alettiin tapetoida ja maalata. Suuret kaapit korvattiin kevyimmillä höylälautaisilla kaapeilla. Tuvan kerrossängyistä¹³⁹ (*kuva10*) saatettiin luopua. Sisustuksen uudistamisen jälkeen myös talon julkisivut alkoivat saada uutta ilmettä, mallia otettiin mm. pappiloista, huviloista, kansakouluista ja rautatieasemista. Talojen julkisivut saivat

¹³⁵ Riukulehto, Mäkelä, Orhanen & Lehtimäki 2014, 16.

¹³⁶ Härö & Kaila 1976, 30.

¹³⁷ Laine & Orrenmaa 2012, 12.

¹³⁸ Aaltonen 1964, 138.

¹³⁹ Kerrossänkyä kutsutaan pohjanmaan murteella mm. korkoossänky, ylisänky, ylissäänky.

ulkoverhouksen ja maalia. Talonpoikaiskodin koko pienentyi väen vähennyttä, koska se käsitti enää ydinperheen. *Pellervo-lehden* artikkelissa vuonna 1952 pohdittiin haasteita talonpoikaisen kodin muuttumisesta yleiskodiksi. Yksi niistä oli perinteisen tuvan takan hävittäminen. Kotiseutuliikkeen sanomana oli, että talonpoikaistaloperinnettä tulee vaalia, sillä ympäristömuutos perinteisen rakennustyylineen häviää kiihtyvän uudistumisen seurauksena.¹⁴⁰

Kuva 9 Pohjalaistalon tuvan tulisija. Kuva: Samuli Paulaharju 1932.

Pohjalaistalo 1: [Säilytettävä] ”Kiinteitä huonekaluja kuten seinänvieruspenkit ja korkoossängyt, perinteisiä huonekaluja jotka sijaitsevat perinteisillä paikoillaan - olivatpa ne sitten antiikkia tai uutta tuotantoa. Ne ovat käytännöllisiä. Miksi kadottaa kokonaan pohjalaistalolle luonteenomainen sisustus, kun sen voi säilyttää. Jos ei omaan kulttuuriin kuuluvaa paikallista perinnettä jatketa, se katoaa lopulta tyystin.”

Asiantuntija 3: Jakojen yhteydessä kylien yhtenäiset ja tiiviit rakennusryhmät usein purettiin ja koko rakennuskanta siirrettiin uudelle, jaossa hyväksi katsotulle tontille. Sotien jälkeen toteutettujen uus- ja täydennysjakojen yhteydessä rakennuksia siirrettiin entistä harvemmin. Vanha rakennuskanta purettiin ja korvattiin uudisrakennuksilla.”

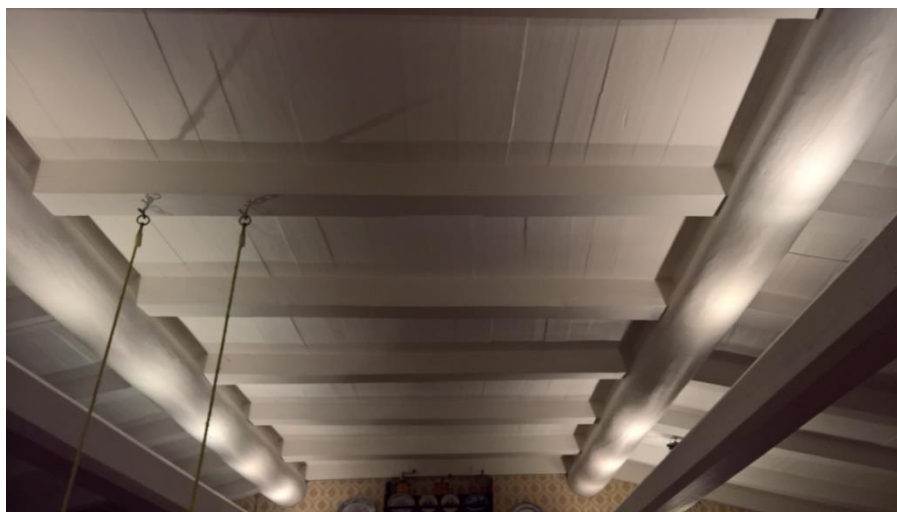
---

¹⁴⁰ Aaltonen 1964, 139–141.

Kuva 10 Tuvan kerrossänky. Kuva: Samuli Paulaharju 1932.

Pohjalaistalo 3: *"Alkuperäisyyteen kuuluu talon omat kiinteät kalusteet, ovet, korkea sisäkatto, jossa näkyvissä massiiviset kattoparrut."* (kuva 11)

Kuva 11 Pohjalaistalo 3:n massiiviset kattoparrut. Kuva: Marika Kokko.

Pohjalaistalo 1: *"Kädenväntö takan mallista jäi lyhyeksi. Olin lannistunut ja valmis jatkamaan kompromissilinjalla, koska mitään vanhaa ei ollut jäljellä säästettäväksi, enkä ikinä saisi talostani sellaista kuin olin haaveillut. Takaksi tuli vuolukivitakka, ei mikään perinteinen pohjalaistakka. Sellainen olisikin ollut ihan liian hieno tällä tavalla alkuperäisyytensä menettäneeseen taloon. Sellainen edellyttää säästynyttä pohjalaistaloa, ei tällaista moneen kertaan muokattua entistä pohjalaistaloa. Vuolukivitakka kuitenkin toimii tarkoituksessaan - lämmittää alakerran, kypsentää ruoan, luo tunnelmaa..."*

Kuva 12 Pohjalaistalo 3:n kenno-kiertoinen puuhella 1960–1970-luvun taitteesta. Kuva: Pohjalaistalo 3:n valokuva-albumi.

Pohjalaistalo 3: ”Aiempien kuvien perusteella alueelle tyypillinen vanha rapattu avotakka purettiin 1960–1970-luvun taitteessa ja tilalle muurattiin kenno-kiertoinen puuhella, jonka yläreuna oli vuorattu keltaisilla kaakeleilla. Korjauksen yhteydessä vuonna 2006 tulisija purettiin ja uusi tulisija muurattiin vastaamaan alueellista ja ajallista tyyliä noudattaen.”

Teollisuusneuvos, arkkitehti Yrjö Laine-Juva oli vuonna 1960 huolissaan vanhojen talojen saneerauksesta, sillä suunta oli väärä eikä nykyaikaista sisustusta saatu hänen mukaansa istumaan perinteiseen talonpoikaiskotiin. Kuitenkin hänen mielestään viisasta on hankkia perheen elämäntilanteeseen sopivaa kalustoa, eikä siihen kuulu vanhojen mallien mukaan teetettyjä kalusteita, sillä silloin mauttomuus vie väärän romantiikan lumoihin.¹⁴¹

Muuttuvassa maalaisympäristössä pelkoa herätti tuvan¹⁴² mahdollinen katoaminen. Toivottiin, että tupa jäisi osaksi talonpoikaistalon pihapiiriä vaikka vain museointimielessä. Toivottavaa oli, että tuparakennusta ei saneerattaisi ja omistajalla olisi taloudelliset resurssit pystyttää uusi asuinrakennus pihapiiriin. Vanha tuparakennus olisi siis hellävaraisesti museaalisia menettelytapoja noudattaen korjattava. Tällöin

¹⁴¹ Aaltonen 1964, 144.

¹⁴² Tarkoittaa talonpoikaistaloa.

rakennuksesta jäisi tuleville polville kosketus menneeseen elämänmuotoon ja perinteiseen talonpoikaisasutukseen.¹⁴³

---

¹⁴³ Aaltonen 1964, 145.

5 KORJAAVAT TOIMENPITEET

Tässä luvussa selvitetään korjaavien toimenpiteiden käsitteitä ja niihin liittyviä toimintoja. *Dokumentointi* on restaurointi- ja inventointiprosessin osa, jossa kohteen fyysisiä ominaisuuksia tallennetaan mm. mittaamalla, valokuvaamalla ja näytteiden avulla. *Konservoinnilla* tarkoitetaan säilyttävää toimintaa, jonka tarkoituksena on turvata yhteisen kulttuuriperinnön säilyminen tuleville sukupolville. Konservoinnin eri asteita ovat esim. tutkimus, ennalta ehkäisevä konservointi, konservointitoimenpiteet ja dokumentointi.¹⁴⁴ Konservoivia toimenpiteitä voidaan jakaa staattiseen ja dynaamiseen konservointiin. Staattisella konservoinnilla tai restauroinnilla pyritään säilyttämään materiaallinen aitous, kun taas dynaamisen konservoinnin päämääränä on pitää kohde käyttökuntoisena, joka tarkoittaa kohteen peruskorjausta.¹⁴⁵

Aura Kivilaakso (2010) on esittänyt julkaisussaan *Rakennusperintö suojelun kohteena* Raimo Tikan ja Juhani Turpeisen (2003) *Arvot ja korjausrakentaminen* teoksen korjaavien toimenpiteiden termejä. *Korjausrakentaminen* tarkoittaa rakennuksen kunnostamista tai perusparantamista. Myös rakenneosien korvaaminen uudella tai rakennuksen käyttötarkoituksen muuttaminen ovat korjausrakentamista. Laajennustyöt taas kuuluvat uudisrakentamisen alaisuuteen. *Peruskorjaus* on laaja kunnostusprojekti, jolla rakennuksen rapistunut kunto pyritään palauttamaan aikaisemmalle tasolle. *Perusparannus* on kohteen kunnan ja laatutason olennainen parantaminen. *Rekonstruointi* on rakennuksen tai rakennusosan uudelleen rakentaminen vanhan mallin mukaan. *Restaurointi* tarkoittaa entistämistä tai ennallistamista kohteen palauttamista aiempaan ulkonäköönsä. *Saneeraus* on laaja kunnostus- ja korjausprojekti, joka toteutetaan kertaluonteisena projektina, ja jossa vanhoja rakenteita saatetaan modernisoida.¹⁴⁶

Perinnerakentamisella tai *perinnekorjaamisella* tarkoitetaan Perinnemestareiden mukaan korjaustyötä, joka tehdään vanhoilla menetelmillä ja materiaaleilla alkuperäistä kaavaa noudattamalla.¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ Kivilaakso 2010, 11.

¹⁴⁵ Vilkuna: Luento 29.9.2015.

¹⁴⁶ Kivilaakso 2010, 11.

¹⁴⁷ Perinnemestarit.

Korjausrakentamista tai rakennuksen huoltamisen suunnittelussa apuna voidaan käyttää ammattilaisen tekemää rakennustutkimusta. Tutkimuksen avulla selvitetään, millaisiin toimenpiteisiin korjausrakentamisella on tarkoitus pyrkiä. Suomen käsityömuseon johtava konservaattori Anne Vesanto on selvittänyt, että konservoivilla toimenpiteillä pyritään turvaamaan rakennuksen autenttisuuden säilyminen ja estämään mahdollisten vaurioiden eteneminen. Kulttuurihistoriallisessa rakennuksessa konservoivat toimenpiteet säilyttävät erilaisia rakennukseen liittyviä teknisiä sekä esteettisiä ominaisuuksia ja lisäävät mm. historiallista, esteettistä, sosiaalista ja taloudellista arvoa.¹⁴⁸

Asuntomessujen kyselytutkimus: ”Lähes kolmasosa vastaajista tarvitsisi kunnostusprojektissaan apua rakentamiseen ja lähes yksi neljästä tarvitsee ulkopuolista apua rakennusneuvonnassa.”

Tarkastelemalla materiaalin ulkonäköä restauroinnin ammattilaiset erottavat kohteesta alkuperäisen materiaalin. Erityisesti rakennusmuistomerkkien kohdalla tämä on yleinen käytäntö. Korvaavia materiaaleja käytetään silloin, kun alkuperäistä materiaalia ei ole enää saatavissa, esimerkiksi lainsäädännön kieltäessä alkuperäisen materiaalin käytön terveydellisistä syistä. Perinteinen materiaali voi olla liian haavoittuva nykyisissä olosuhteissa (kuten ilmansaasteet) tai yksinkertaisesti se on liian kallista. Varsinkin arkkitehtuurin on oltava yhdenmukainen ja käytännöllinen, alkuperäisen materiaalin korvaaminen saattaa johtaa tärkeiden tietojen katoamiseen. Materiaaleilla on sekä symbolinen että metafyyminen merkitys ja ne on valittava tarkkaan. Väitöskirjassaan Peter van Mensch (1992) tulee samaan johtopäätökseen.¹⁴⁹

---

¹⁴⁸ Vesanto 2000, 85.

¹⁴⁹ van Mensch 1992. Following the principle of the external appearance primacy, restorers often use materials different from those in the original object. Especially in architectural monuments this is common practice. Substitution materials are used when the original material is no longer available, when public health legislation forbids the use of the original material, when the traditional material is too vulnerable under the present conditions (like air pollution) or simply when the traditional material is too expensive. Especially in architecture one has to be practical, but the substitution of the original material may lead to loss of important information. On a symbolical and metaphysical level materials may have been very carefully selected. The conceptual identity may perhaps be more reflected in the material used than in the external appearance. This holds especially true for technological objects, where the construction of the machine is more important than the outer design.

Elinkaariajattelun näkökulmasta rakennusosat ja materiaalit tulevat jossain vaiheessa loppuun kuluneiksi, rikkonaisiksi tai viallisiksi. Rakenteiden säilymiseksi uusitaan vain loppuun kuluneet osat.¹⁵⁰

Asiantuntija 2: ”Suurin osa korjatuista pohjalaistaloista on uudistettu täysin. Kuitenkin talon hengen takia olisi syytä pitää kiinni vanhoista rakenneosista. Ratkaisevaa tietenkin on, onko vanhoja osia säilytetty”.

Rakennuksen hoidossa ja suojelussa ristiriitoja ovat tavallisesti aiheuttaneet monenlaiset käsitykset. Eri aikakausilla on ollut omia yleisesti hyväksyttäviä toimenpiteitä. Asiantuntijoiden ja monien muiden toimijoiden käsitykset ovat vaihdelleet aina materiaalisten resurssien kautta voitontavoitteluun ja vallankäyttöön siitä, mitä ja miten säilytetään.¹⁵¹

Asiantuntija 2: ”Jokainen talo on yksilö, joten säilyttämisessä tulisi huomioida kohdelähtöisyys, mitä talossa on? Lähtökohtana voidaan pitää myös mielenkiintoisia kerroksia tai jossain tapauksessa hienosti säilyneitä juttuja. Korjataan talon ehdoilla! Mikäli huonetilassa joudutaan tekemään rankka remontti, silloin entistäminen voi olla vapaampaa. Rakennuksen ja rakenneosien arvottaminen on olennaista. Ikkunat, ovet ja niiden vuorilaudat (yleensä ensimmäisenä poistettu) ovat talon koruja, niitä säilytettäviä juttuja, jotka tuovat yksilöllistä arvoa, myös takkihirret kuuluvat säilytettäviksi. Vaikka ikkunoita on suurennettu, talon kokonaisuus on pidetty yhtenäisenä. Pyritään säilyttämään ehjänä kokonaisuutena”.

Pohjalaistalo 1: ”Terve talonpoikainen järki on hyvä säilyttää aina, kun aletaan miettiä välttämättömiä kunnostustoimia. Mikä on oikeasti välttämätöntä? Luonnonmukaiset ja hengittävät materiaalit on välttämätöntä säilyttää. Mittasuhteet ovat äärimmäisen tärkeä tekijä. Jos ei pidä vinoista pinnoista tai ajan patinasta, voi jättää vanhat pinnat uusien alle sen sijaan, että repii ne pois.”

Talonpoikaiskulttuurisäätiö on talonpoikaisen rakennus- ja miljööperinteen omaehtoisesta säilyttämisestä ja ylläpidosta myöntänyt vuodesta 1939 kunniakilpiä (kuva 13) maaseudun rakennuksille ja rakennusryhmille, joissa on noudatettu perinteistä tai siihen pohjautuvaa hyvää rakennustapaa, joissa alkuperäisyys on olennaisilta osiltaan säilytetty.

¹⁵⁰ Nurmela 2011, 30.

¹⁵¹ Pakkala 2011, 35.

Kuva 13
Talonpoikaiskulttuurisäätiön
kunniakilpi Pohjalaistalo 3:n
seinällä.

Kuva: Marika Kokko

Kriteerinä on, että kohteen on sijaittava maaseutuympäristössä, se on tai on ollut maatilana käytössä. Vanhan rakennuskannan on sijoitettava 1700- ja 1800-luvulta aina 1950-luvun jälleenrakennuskaudelle. Kunniakilven perustamisen taustalla oli huoli perinteisen talonpoikaisen rakennustavan häviämisestä. Perustajajäseniä olivat Eino Jutikkala, Kustaa Vilkuna ja muita maaseututaustaisia, nuoria akateemisen koulutuksen saaneita toimijoita.¹⁵²

Talonpoikaiskulttuurisäätiön tehtävänä on rakennusperinnön tutkimus, tallentaminen, tiedon siirto seuraaville sukupolville sekä kilpien uusintaminen. Kunniakilpiä on myönnetty yli 600 kpl.¹⁵³

Talonpoikaiskulttuurisäätiön perinteisen rakentamistavan kunniakilven merkitys myöhemmissä korjaustoimenpiteissä vaihtelee.

Asiantuntija 1: [Talonpoikaiskulttuurisäätiön kunniakilven merkitys korjausrakentamisessa] *”Ei näy mitenkään. Joillekin omistajille on arvo sinänsä, mutta ei ohjaa korjausta.”*

Pohjalaistalo 3: *”Kunniakilven myöntämisvuosi ei ole tarkasti tiedossa, mutta oletetaan, että se on myönnetty vuonna 1965. Naapurustoon myönnettiin samannäköisiä kunniakylttejä tuohon aikaan sekä valokuvien perusteella näin voidaan epäillä. Myöhempiin korjauksiin se ei ole vaikuttanut, koska talon sisäpuolelle on tehty rankkoja remontteja.”*

Asiantuntija 3: *”Talonpoikaissäätiön kunniakilpiä on myönnetty Suomessa 1960-luvulta lähtien enimmäkseen hyvin säilyneille pohjalaistaloille. Sen perimmäisenä tarkoituksena oli kunnioittaa hyvin säilyneitä rakennuksia ja nostaa esille taidokas talonpoikainen rakennuskulttuuri. Kunniakilven saanut kohde edusti usein paikkakunnan vanhinta ja komeinta rakennuskantaa, mutta valitettavasti tämä huomionosoitus ei kumminkaan ole kyennyt pelastamaan likikään kaikkia niitä kohteita, joille se on aikoinaan myönnetty.”*

Korjaushankkeen suunnittelu perinteisin menetelmin voi koitua monin tavoin haasteelliseksi. Jokainen rakennus on oma yksilönsä ja korjaustarpeet määräytyvät

¹⁵² Talonpoikaiskulttuurisäätiö.

¹⁵³ Yliarkkitehti Raija Seppänen, Talonpoikaiskulttuurisäätiö: Luento 10.11.2017.

niiden mukaan. Korjausratkaisuja ja neuvoja antavat mm. *Maakuntamuseoiden rakennustutkijat*, *Museovirasto* (myös museoviraston korjauskortistot), Rakennusperinnön hoidosta löytyy *Kulttuuriympäristömme.fi*¹⁵⁴ -sivustolta. Pohjalaistaloihin liittyvää asiantuntijatietoa on saatavilla *Pohjalaistaloverkosto*¹⁵⁵ ja *Pohjalainen rakennusperintö ry.*¹⁵⁶

Museovirastolta on mahdollista hakea entistämisyavustusta korjaushankkeisiin, jotka täyttävät seuraavat ehdot: 1. rakennuksiin, joita koskee lakiin perustuva suojelumääräys. 2. Muihin kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin, valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tai muuten merkittäviin kohteisiin, joiden kunnostus edellyttää erityistä kulttuuri- ja rakennushistoriallista asiantuntemusta ja osaamista.¹⁵⁷

ELY-keskukselta yksityishenkilö voi hakea avustusta rakennusperinnön hoitoon. *Ympäristöministeriö* osoittaa *ELY-keskuksille* vuosittain määrärahaa jaettavaksi avustuksina rakennusperinnön hoitoon. Määrärahaa saa käyttää avustuksiin yksityisille omistajille ja rakennusperinnön hoitoa edistäville yhteisöille kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden ja niiden välittömän ympäristön kunnossapitoon, suojeluun ja parantamiseen. Valtionavustukseen sovelletaan *valtionavustuslakia (688/2001)*. Avustusta voidaan myöntää 1. Suojelluille rakennuksille (ensisijaisesti kaavalla suojellut rakennukset). 2. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön tai arvokkaaseen maisema-alueisiin kuuluvat kohteet sekä 3. Muutoin kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet.¹⁵⁸

Asiantuntija 1: ”*Neuvoja ja/tai avustuksia haetaan yleensä melko hyvin alkuperäisyytensä tai kokonaisuutena melko hyvin säilyneisiin kohteisiin. Avustusta haettaessa ei kuitenkaan aina ymmärretä rakennuksessa tehtyjen tai tehtävien muutosten vaikutusta rakennuksen arvoihin*”.

¹⁵⁴ <http://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi>

¹⁵⁵ <https://pohjalaistaloverkosto.blogspot.fi/>

¹⁵⁶ <http://www.pohjalainenrakennusperinto.fi/>.

¹⁵⁷ Museovirasto: entistämisyavustukset.

¹⁵⁸ ELY-Keskus: Avustukset rakennusperinnön hoitoon.

6 KORJAUSRAKENTAMISEN HAASTEET

Pohjalaistalojen perinteistä rakennustekniikkaa ja huolellista hoitoa on pidetty rakennuksen pitkän iän salaisuutena. Korjaamiseen liittyy monia haasteita, sillä jokainen rakennus on oma yksilönsä. Korjaamisessa poikkeamat perinteisestä rakennustekniikasta eivät aina automaattisesti johda pahoihin vaurioihin, mutta saattavat myöhemmin vaarantaa rakennusfysiologisia ominaisuuksia. Pohjalaistalojen autenttisuuden säilymisen kannalta korjauksien yhteydessä tulisi kiinnittää huomio perinteisen hirsirakentamisen menetelmiin ja materiaaleihin. Moni pohjalaistalo on kokenut suuria epäedukkaita rakennusteknisiä muutoksia 1960–1990-lukujen aikana. Usein on huomattu, että rakennuksia kunnostettiin asukkaan toimesta ja työn ehtoja sanelivat työn helppo toteutus, ”tee-se-itse-menetelmillä”. Vielä tänäkin päivänä vanhan talon korjaajaa hämmentävät monenlaiset ohjeet ja neuvot. Tässä kappaleessa esitellään tutkimustuloksista saatuja pohjalaistalojen korjaukseen liittyviä yleisimpiä haasteita.

Pohjalaistalo 4: ”Näin heti jo voin sanoa, että kun alettiin tätä taloa korjata, oli vähissä ne ihmiset, joiden neuvoja kuunneltiin. Meillä itsellä oli halu tehdä korjausta vanhaa kunnioittaen ja siinä suurena innoittajana ja neuvonantajana oli tuttava, joka oli arkkitehtiopiskelija. ...No jonkun mielestä olis ollut komiaa mm. hiekkapuhaltaa tuvan katto. Ei olis ollut enää ajan patinaa. ...Tuvan sisäkaton peittäminen lastulevyllä. ...Ainut tapa kunnostaa taloa oli tehdä siitä ”kuin uusi”. Kysymys esitettiin, että miksi ette laita sitä nurin ja rakenna uutta? Neuvottiin tekemään tupaan ylä- ja alasänkyjen kohtaan vessat ja suihkut.”

Asiantuntija 3: ”Seikka, joka vaikutti merkittävästi maaseudun sotien jälkeiseen rakentamiseen varsinkin 1950-luvun lopulta ja 1960-luvulta alkaen oli mautilojen lainoituksen ohjeistaminen. Tuolloin mautilahallituksen ohjeitten mukaan vain uudisrakentamista tuettiin valtion lainoituksella. Näin lukuisat komeat, tyylikkääät ja usein lopultakin vain vähäisiä korjauksia tarvinneet mautilojen päärakennukset purettiin tai ainakin jätettiin tyhjilleen ja korvattiin uusilla päärakennuksilla, koska vanhan peruskorjaukseen ei saanut mautilahallituksen lainoitusta.”

Kuva 14 Mitä paljastuu lattianrajasta seinustalta? Alimpia hirsiiä on poistettu ja jätetty korvaamatta. Kuva Pohjalasistalo 1:n valokuva-albumi.

Asiantuntija 1: *”Epäonnistuneita korjauksia on näissä voimakkaasti rakennuksen tyylipiirteitä muuttavat korjaukset esim. ikkunoiden vaihto, ikkunajaon muutos, lisäeristäminen ja julkisivuverhouksen modernisointi ja laajennusosan rakentaminen. 1960- ja 1970-luvuilla muutokset ovat olleet erityisesti ikkunoiden suurentaminen ja ikkunajaon muuttaminen sekä laajennusosien toteuttaminen ajan uudisrakentamisen tavan mukaisesti. 1980- ja 1990-luvuilla on erityisinä virheellisinä/huonosti onnistuneina korjauksina on tehty rakennuksen lisäeristystä ja ikkunamuutoksia. Tälle ajalle on tyypillistä, että uusi ikkuna saattaa olla kooltaan vanhan kaltainen, mutta on suosittu yksiruutuisia ikkunoita pintaristikoidella tai pelkkiä yksiruutuisia aukkoja. Lisäeristyksessä on rakennus vuorattu paksulla eristekerroksella, jolloin ikkunat ja detaljit ovat uponneet julkisivuun syväälle”.*

Kuva 15 Ikkunat syväällä seinässä tuplaeristämisen seurauksena. Kuva: Pohjalaistalo 1:n valokuva- albumi.

Pohjalaistalo 1: *”Maankäyttö- ja rakennuslaki EI edellytä vanhan kunnostamista uudella tekniikalla tai uusin materiaalein. Sen sijaan laki sallii vanhan kunnostamisen samoilla menetelmillä ja materiaaleilla, joita rakennuksessa on alunperinkin käytetty. Tämä ei tunnu olevan yleisessä tiedossa ja tämän vuoksi suuri osa kunnostuksista tehdään rakennuksen historiallisten arvojen kustannuksella. Asumismukavuus EI edellytä moderneja ratkaisuja. Nykyään asiantuntevan neuvonta-avun löytäminen ei ole enää vaikeaa”.*

Asuntomessujen kyselytutkimus: *”Vanhan talon kunnostukseen liittyen vaikeimmaksi vastaajat kokivat: löytää osaavia tekijöitä, materiaaleja sekä suunnittelua.”*

Asiantuntija 1: *”Osalla asukkaista asia ei ole ongelma, ne joita mukavuuksista luopuminen haittaa, ovat yleensä voimakkaammin muuttamassa vanhaa rakennusta”.*

Pohjalaistalo 2: *” Olisi voinut tehdä vähemmän mitä olemme tehneet. Talon kengitys oli pakko tehdä, mutta ehkä multipenkkirakenteenkin olisi voinut säilyttää. Taloon on myös tehty uusi etukuisti. Alun perin talossa ei ole ollut kuistia lainkaan ja olemme paljon miettineet sitäkin, että olisiko uusi kuisti pitänyt jättää tekemättä ja palauttaa talon ulkoasu alkuperäiseksi. Taloon on myös tehty takakuisti, jonne tulee wc ja suihku, mutta senkin tarpeellisuuden olemme ehtineet kyseenalaistaa remontin kestäessä. Olisiko*

sittenkin erillinen ulkosauna ja ulko-wc ollut riittävä? Pakkoko ne tupaan on rakentaa? Tässä me kuitenkin olemme, uusien kuistien ja mukavuuksien äärellä. Kuten aikaisemmin jo tuli ilmi, olemme miettineet jo sitäkin, että nekin vähät nykymukavuudet olisi voinut jättää pois. Emme kaipaa taloon yhtään enempää”.

Pohjalaistalo 1: *”Asumismukavuus on välttämätöntä, mutta vanhan säilyttäminen ei ole sen esteenä. Lisäeristys voidaan tehdä tarpeen mukaan, kun se tehdään oikein. Tiivistäminen on oleellista lämmön kannalta. Vanhan talon kunnostaminen nykypäivän asumismukavuudet täyttäväksi kodiksi voidaan tehdä oikein tai väärin. Oikein tehty korjaus on säilyttävää korjausta. Säilyttävä korjaus ei merkitse museossa asumista, vaan asumismukavuuden päivittämistä vanhan talon arvot säilyttäen”.*

Pohjalaistalo 4: *”Asumismukavuutta on riittävästi, mutta jos jotain toivoisi niin tuvassa voisi olla varaava tulisija.”*

6.1 Ikkunat

Museoviraston korjauskortistossa ”ikkunat” mainitaan, että alkuperäiset ikkunat ovat perinteisen rakennuksen arvokkain osa, korostaen sen rakennushistoriallista arvoa. Ikkunat valmistettiin huolella korkealuokkaisista puumateriaalista, sillä niiden haluttiin säilyvän pitkäikäisinä. Vanhat puhalletut ikkunalasit ovat säilyttämisen arvoisia, koska lasin puhallustekniikka loppui Suomessa vuonna 1937 ja puhallettu ikkunalasi on tärkeä osa koko ikkunakokonaisuutta. Vaikka rakennushistoriaan kuuluvatkin erilaiset muutokset, uudet alkuperäisen kaltaiset ikkunat vähentävät rakennushistoriallista arvoa. Poikkeuksena ovat arkkitehtuuriin liittyvät palauttavat muutokset siinä tapauksessa, jos talonpoikaistalojen kuusiruutuisia ikkunoita on aiemmin vaihdettu yksi- tai kaksiaukkoiseksi. Palauttaminen alkuperäiseen asuunsa on perusteltua, kunhan restauroinnissa noudatetaan ikkunoiden korjauskortin periaatetta.¹⁵⁹

Uusien ikkunoiden vaihto vanhaan taloon on investointina suuri, joka maksaa itsensä takaisin arviolta yli 25-vuoden jälkeen. Todennäköisesti jo ennen sitä esiintyy huoltotarvetta. Ikkunoiden uusimisen ongelmana on kulttuurihistoriallisten arvojen vähentymisen lisäksi se, että rakennuksessa saattavat rakennusfysiologiset olosuhteet häiriintyä mm. korvausilman osalta, jolloin ikkunoiden sijasta epäpuhdas korvausilma

¹⁵⁹ Museoviraston korjauskortisto; ikkunat.

tulee rakenteista vaarantaen asumisterveyttä. Mikäli ilmanvaihto tapahtuu koneellisesti, se on omiaan vahvistamaan jo saastunutta korvausilmaa.¹⁶⁰

Pohjalaistalo 1: *"Olin vakuuttunut, että ulko-ovi ja parvekkeen ovi (olisivatko olleet 60- tai 70-luvun ovia), kuistin ikkunat ja yksi yläkerran ikkunoista täytyy vaihtaa. Pyysin tarjouksia samanlaisista puisista ikkunoista sekä kokopuisesta ovimallista. Yksikään puusepäntiike johon olin yhteydessä, ei tehnyt tarjousta siitä mitä pyysin vaan tarjosi puu-alumiini-ikkunoita sekä moderneja muottiin puristettuja ulko-ovia. Näin vaivaa löytäkseni edes yhden joka tekisi sitä mitä etsin, mutta en löytänyt. Jälleen minut jyrättiin "Ei kukaan enää valmista puupuitteisia ikkunoita tai täyspuista ovea", "Nämä ovat paljon tehokkaammat, pysytte lämpimänä". Ko. ikkunat vaihdettiin sitten puu-alumiini-ikkunoiksi. Alakerran moderni ulko-ovi kesti 12 vuotta, sitten sitä jo piti korjata ensimmäisen kerran... Vanhat alakerran 1940-luvun ikkunat kunnostettiin - kieltäydyin jyrkästi niiden uusimisesta, vaikka toista mieltä olevia äijiä lappasi vastakkaisia neuvoja antamassa. "Näin ison remontin teette, ettekä vaihda ikkunoita! Nythän ne olisi helppo vaihtaa samassa yhteydessä!". Vanhoista ikkunoista vetää aina, uudet olisivat paljon paremmat". Aidot vanhat ikkunat ovat sekä kestäviä, että arvokkaita ja aina kunnostettavissa ja tilkittävässä. Niitä ei kannata vaihtaa, vaikka uusien myyjä olisi miten hyvä markkinoija. Kerran kuukaudessa tulee nytkin puhelu joltain ikkunakauppiaalta, joka ei välitä kulttuurihistoriallisista arvoista pätkäkään, haluaa vaan tehdä tiliä."*

Pohjalaistalo 3: *"Ikkunat on uusittu vuonna 1989 (teolliset ikkunat, kuusiruutuiset vanhan mallin mukaiset)."*

Pohjalaistalo 4: *"Ikkunat korjattiin perinteisellä tavalla ja kun se suuri urakka oli tehty, ajoi ikkunakauppias pihaan :)"*

6.2 Energiavaatimusten haitat

Rakennusperinnön osalta energiavaatimukset muodostavat omat ongelmansa. Kati Lahtinen luentoesityksessään *Vanhan rakennuksen lämpö- ja energiatalous* (2015) listaa energiatehokkuusremontin uhkakuviksi mm. rakennushistoriallisten arvojen katoamisen, arkkitehtonisen harmonian ja estetiikan häviämisen, rakennuksen taloudellisen arvon alentumisen, rakennuksen teknisen toimivuuden alenemisen ja asumisterveyden vähentymisen.¹⁶¹

Lahtisen (2015) mukaan Suomessa ennen vuotta 1960 rakennettuja pientalo neliöitä on koko rakennuskannasta jäljellä vain 2 %. Energiaremonttien säästöosuus

¹⁶⁰ Lahtinen: Luento 2015.

¹⁶¹ Lahtinen: Luento 2015.

energiatalkoissa on vain 0,1-0,3 % luokkaa. Energiansäästötalkoiden säästöosuus on äärimmäisen pieni, jonka vuoksi rakennushistoriallisia arvoja ei ole syytä tuhota. Vanhojen hirsitalojen määrä Suomessa on niin vähäinen, ettei niiden energiaremonttien merkitys näy juurikaan maamme energiankulutuksessa. Voi vain pohtia, miksi päähuomio lainsäädännön ja rakennusteollisuuden puolesta kiinnittyy energiatehokkuuteen, koska enemmän huomiota pitäisi kiinnittää ekotehokkuuteen.¹⁶²

Asiantuntija 2: ”Nykyään ei osata tehdä alkuperäisen mukaan, tehdään uuden muodin mukaan. Pohjalaistaloissa on ollut monenlaisia yksityiskohtia. Pitäisi päästä pois massateollisuuden kynnykseltä. Pohjalaistaloista ei pitäisi tehdä passiivitaloja. Ymmärrys ja arvostus aikaisempaan tekemiseen pelastaisi monia vanhoja rakennuksia.”

Asiantuntija 3: Läheskään aina ei ymmärretä vanhan rakennuksen olevan kokonaisuus. Rakennuksen jonkin kohteen muuttaminen saattaa johtaa ongelmiin toisaalla, josta taas seuraa ongelmia kolmannessa kohdassa. Lämpöeristäminen on yksi tällainen ongelmia aiheuttava seikka. Eristeiden lisääminen yhtäälle saattaa aiheuttaa ilmanvaihdon muuttumista toisaalla, mistä saattaa aiheutua kosteusvaurioita ja lahoamista.”

Rakennuslehden artikkelissa (6.11.2017) ”Näin Suomi homehtui – hyvä rakentamistapa sai aikaan pahaan jälkeä”, Seppo Mölsä toteaa, että

”Kosteus-, home- ja sisäilmaongelmat nousivat esiin 1970-luvun puolivälin jälkeen öljykriisiä seuranneen energian säästön sivutuotteena. Eristämisen ja erityisesti tiivistämisen riskeistä varoitettiin, mutta varoituksia ei kuunneltu.”

Rakennusten kosteusongelmat alkoivat kasvaa sitä mukaa, kun markkinat alkoivat tuottaa uusia tuotteita ja menetelmiä eikä kosteusriskejä osattu ohjeistuksissa ottaa huomioon. Mölsä jatkaa:

”Myös rakenteiden vauriotietämys oli heikkoa. Kaikki uusi kiehtoi ja vanhakin korjattiin uuteen uskoon. Kukaan ei osannut kyseenalaistaa uusien rakenteiden kestävyyttä ja toimivuutta. 1990-luvulla havaittiin, että uudet rakenteet eivät kestäneetkään, kuten oli luvattu tai kuviteltu.”

Ympäristöministeriön kosteus- ja hometalkoiden vetäjänä tunnetuksi tullut Juhani Pirinen vuonna 1999 totesi, että

---

¹⁶² Lahtinen; Luento 2015.

”Useimmat nyt kosteusteknisesti epäkelvoiksi havaitut rakenneratkaisut löytyvät erilaisista rakennusala ohjaavista ohjeista. Huonoja ohjeita löytyy niin rakentamismääräyskokoelmasta, RT-ohjekorteista, RIL-ohjeista kuin alan oppikirjoistakin, puhumattakaan materiaalivalmistajien esittämistä käyttöohjeista”¹⁶³

Kuva 16 Virheellisesti peruskorjatut talot olivat alkaneet lahota lattiasienen leviämisen vuoksi noin parin vuoden kuluttua saneerauksesta. Erittäin paljon tapauksia oli Pohjanmaalla. Lapualla oli asian johdosta noussut jopa kansanliike. Kuva: Rakennuslehti 6.11.2017.

Selvityksen mukaan pohjarakenteiden tuuletusolosuhteiden muuttaminen oli yksi syy lattiasienen aktivoitumiselle. Usein vanhan lautalattian päälle asennettiin uusi tiivis lattiapinnoite, jotka yhdessä olivat riittävä ärsyke lattiasienen kasvulle.¹⁶⁴

Turun yliopiston biologian laitoksen dosentti Seppo Huhtinen toteaa *Tuuma-lehden* artikkelissaan (3/2003) *Lattiasieni – vaikea muttei mahdoton vastustaja*, että yksi rakennusten hysteerisen ylikorjaamiseen on johtanut pahamaineinen lattiasieni (*Serpula lacrymans*) eli itkevä sieni. Lattiasieni kasvattaa juurimaisia rihmastoja vuorokaudessa, jopa viisi millia optimiolloissa. Se tarvitsee jatkuvaa viileää, kosteaa ja seisovaa ilmaa.

¹⁶³ Mölsä, Rakennuslehti 6.11.2017.

¹⁶⁴ Mölsä, Rakennuslehti 6.11.2017.

Optimaalinen kasvulämpötila on +5-+2 °C välillä ja kosteuspuitoisuuden välillä 20 % - 55 %. Lattiasienellä on erinomainen kyky kuljettaa vettä, josta muodostuu nimitys itkevä sieni. Sen luontaisena kasvualustana toimii hyvin havupuusta jalostettu sahatavara. Lattiasieni tuottaa runsaasti itiöitä, jotka aktivoituvat yleensä rakennusvirheen tai vesivahingon kautta. Rakennuksen kalkkipitoinen materiaali on omiaan lisäämään sienirihmaston kasvua. Lämmöneristeistä esimerkiksi mineraalivilla on otollinen alusta lattiasienelle. Ennen pitkää rakennuspuutavarassa lattiasieni aiheuttaa ruskolahoa, jonka seurauksena puuaines tummuu, kutistuu ja lohkeilee kuutiomaisesti synnyttäen lahovaurion. Lattiasieni on monimutkainen kasvusto, joka vaatii kasvaakseen kosteuslähteen. Selvittämällä sienen kosteuslähteet sekä sen elinolosuhteet, voidaan sen kasvu rakenteista kuolettaa poistamalla sienirihmasto ja sen ydin, eikä kokonaista rakennusta tarvitse lähteä purkamaan. Löydöksen yhteydessä usein asiantuntija-apu on paikallaan.¹⁶⁵

Arkkitehti Lars-Erik Mattila esittää luentoesityksessään ”*Nykyrakentaminen ei ole kestävän kehityksen mukaista.*” (23.11.2016) ongelman:

”Rakennuksen elinkaaren päättyessä, ihminen menettää omaisuutensa ja on samalla menettänyt myös terveytensä.”

Mattila jatkaa, että Suomesta löytyy suuri määrä ihmisiä, joiden asuntovelka on saatu suoritettua samaan aikaan, kun rakennuksen elinkaari on lopussa. Seurauksena on laaja ongelma, jota pahentaa muuttumaton rakentaminen 1970-luvun tyyliin. Sadat tuhannet ihmiset altistuvat sisäilmaongelmille ja homeille. Ihmistä puolesta miljoonasta miljoonaan kärsii enemmän tai vähemmän haitallisista ympäristötekijöistä. Kymmenet tuhannet altistuvat pahasti ja työkykynsä menettävät tuhannet ihmiset, joutuen yhteiskunnan ulkopuolelle. Eduskunnan tarkastusvaliokunta teetti rakennusten kosteus- ja homeongelmia koskevan tutkimuksen vuonna 2012. Raportissa todetaan, että *”elinkaaren loppuminen näyttää johtavan väijäämättä sisäilmaongelmiin.”* Mistä elinkaaret sitten ovat peräisin? Mattila huomauttaa, että

”Kun lääkäreitä koulutetaan, heitä koulutetaan tulevasta erikoistumisalasta riippumatta tekemään ruumiinavauksia. Rakennusalalla ammattilaiset eivät

---

¹⁶⁵ Huhtinen, Tuuma 3/2003.

tee "ruumiinavauksia" rakennuksille, vaikka niiden kautta voisi paremmin ymmärtää, mikä oli "kuolinsyy."¹⁶⁶

Mattila toteaa, että rakennusala voisi ajatella rakennuksia ihmisruumisanalogian kautta. Energiaremonttia voisi hahmottaa esimerkiksi kuvittelemalla ihon käärimistä moninkertaiseen vaahtomuoviin ja hengittäminen tapahtuisi vain hengityslaitteen avulla, niin tuskin elimistö jättäisi huomaamatta sitä. Ulkoilmasta tulevilta ”tappavilta” pienhiukkasilta tulisi lainsäätäjien mukaan suojautua. Tutkimusten valossa taas mikrobiologit suosittelevat tasaamaan huoneilmaa mahdollisimman samanlaiseksi ulkoilman kanssa. Koneellisen ilmanvaihdon ongelmana on suodatin, joka sisältämät aineet muuttavat homeita myrkyllisiksi. Huoneilman voi siis myrkyttää pelkästään jo tuloilma. Mattilan pohdinta pätee hyvin niin uudisrakentamiseen kuin korjausrakentamiseenkin, sillä itse materiaalivalinnat vaikuttavat siihen, miten pitkä rakennuksen elinkaaresta muodostuu ja tietenkin materiaalit vaikuttavat myös asumisterveyteen.¹⁶⁷

Pohjalaistalo 2: ”Meidän kohteessamme aikaisemmat lattiaremontit olivat aiheuttaneet vaurioita. Talon eestuvassa ja peräkamarissa oli korjattu lattiaa muistitiedon mukaan 1960-luvulla. Silloin lattian alla olleet kellarikuopat täytettiin hiekalla. Peräkamarissa hiekkatäytön päälle oli levitetty apulantasäkkejä ja näiden päälle oli valettu ohut, n 10–15 cm paksu, betonilaatta. Laatan päälle oli koolattu lattia ja eristeenä oli lasivillaa. Villan päällä oli 20mm lastulevy ja lastulevyn päälle oli viimeisimmässä remontissa laitettu laminaatti. Tässä huoneessa oli tulipalo v 2000, jonka jälkeen huoneen pinnat uusittiin. En tiedä kajottiinko lattiaan muuta kuin asentamalla laminaatti silloin. Joka tapauksessa tämä rakenne ja vastaavasti ulkopuolella kohonnut maanpinta ja pitkä heinikko talon seinustalla olivat saaneet aikaan homevaurioita alapohjassa. Muutimme taloon vuokralle v 2006, jolloin ennen muuttoamme talon silloiset omistajat halusivat remontoida eestuvan peräkamarin. Kamari oli kylmä, mutta remontissa siitä tehtiin lämmin. Lattia avattiin ja siellä täytteenä ollut kuiva heinäpehku poistettiin ja korvattiin lasivillalla. Päälle asennettiin laminaatti. Tämä viimeisin remontti uskoaksemme antoi lisää vauhtia kosteusvaurioille ja talvella 2010 peräkamarin seinässä havaittiin kosteusvaurioita lattian rajassa.”

Perinnerakentamisen yhteydessä usein puhutaan, että rakenteen tulee olla hengittävä. Hyvin hengittävän rakennuksen etuina ovat rakenteiden pitkäikäisyys ja terveellinen asuinympäristö. Hengittävällä eli dynaamisella rakenteella tarkoitetaan diffuusioavointa, pääosiltaan hygroskooppisista materiaaleista koostuvaa rakennetta, jolla on kyky sitoa ja

¹⁶⁶ Mattila: Luento 23.11.2016.

¹⁶⁷ Mattila: Luento 23.11.2016.

luovuttaa ilman kosteutta. Hengittävä rakenne pohjautuu luonnonkuituisiin materiaaleihin, joilla on suuri kosteuskapasiteetti. Luonnonkuitueristeet ovat hygroskooppisia, niiden etuna on, ettei kosteus kykene tiivistymään nesteeksi.¹⁶⁸ Toimiakseen hengittävä rakenne vaatii riittävän ilmanvaihdon.¹⁶⁹

Pohjalaistalo 1: ”Remonttia tehdessä todettiin, että 1980-luvun alussa tehdyssä edellisessä remontissa ei ollut jätetty yhtäkään vanhaa pintaa jäljelle. Poistimme lastulevyt ja muovit.”

Viime vuosikymmenien aikana ilma- ja kosteusvuotojen estämiseksi on ulkoseinällä ja ala- ja yläpohjan sisäpinnalla käytetty ns. muovikalvolla höyrysulkua. Hirsitalossa ilmankosteus ei yleensä vaurioita puuta, joten höyrytiivistä sulkumateriaalia ei tarvita, koska puutalo ”hengittää” orgaanisen materiaalin kautta. Höyrytiivistä rakennetta kutsutaan kansanomaisesti ”pullotaloksi”, joka saattaa vaikuttaa heikentävästi sisäilman laatuun ja lahottaa rakenteita, mikäli talo on kylmillään pitempiä aikoja.¹⁷⁰

Asiantuntija 3: ”Viime sotien jälkeen oli suuri pula kaikesta mahdollisesta elin- ja kulutustarvikkeista aina rakennustarvikkeisiin. Rakennusteollisuus ryhtyi kiireesti kehittämään uusia rakennusmateriaaleja. Sotien jälkeen rakennettiin vielä vähäisessä määrin hirsirunkoisia asuinrakennuksia, mutta uudet rakennusmenetelmät lautarunkoisine rakennuksineen (ns. ”piiruvärkkirakennukset”) valtasivat alaa. Vanhat, vuosisataiset rakennusaineet ja –menetelmät koettiin uusien rinnalla vanhanaikaisilta ja myös huonommin kestäviltä, vaikka rakennusteollisuudessa uusien materiaalien soveltuvuuden testaaminen oli jäänyt usein aivan puolitiehen.”

---

¹⁶⁸ Dynaamiset rakenteet ry.

¹⁶⁹ Lahtinen 2014, 87.

¹⁷⁰ Museoviraston korjauskortisto; Lämmöneristyksen parantaminen 2000, 4.

Kuva 17 Mitä paljastuu seinästä lastulevyn takaa? Muovi, ja muovin takana seinän alareunasta vuorivillaa tukittuna vetoa estämään. Kuva: Pohjalaistalo 1:n valokuva-albumi.

Asiantuntija 2: ”Perusmuovittaminen on suurin virhe. Taloja on muokattu nykyaikaisen rakennusteollisuuden periaatteiden mukaisesti ja, seurauksena on rakenteiden toimimattomuus. Usein ummehtuneen hajun perusteella voi tunnistaa, etteivät rakenteet ja ilmanvaihto toimi oikein.”

Pohjalaistalo 1: ”Mitään erityistä tietyn vuosikymmenen tyyliä meillä oli turha hakea - kyseessä ei ollut konservointi sen enempää kuin restaurointikaan. Sen sijaan kyse oli palauttavasta korjausrakentamisesta, jossa väärät materiaalit ja rakenteet korvattiin kunnollisilla, rakennusteknisesti toimivilla materiaaleilla ja rakenteilla. Huoneilman tunkkaisuus katosi, ja tilat ovat nyt lämpimät. Kestävät materiaalit ovat hyvä ratkaisu - niistäkin tulee ajan myötä historiaa. Sopimattomia materiaaleja sen sijaan on uusittava säännöllisin väliajoin, eikä niistä koskaan tule säilytettävää historiaa.”

Pohjalaistalo 1: ”Rakenteet eivät päässeet tuulettumaan ja käytettiin vanhaan taloon sopimattomia materiaaleja.”

6.3 Märkätilat

Suomen rakentamismääräyskokoelma (RakMKC2) määrittelee märkätilan tarkoittavan huonetilaa, jonka lattiapinta joutuu tilan käyttötarkoituksen vuoksi vedelle alttiiksi ja

jonka seinäpinnoille voi roiskua tai tiivistyä vettä (esim. kylpyhuone, suihkuhuone, sauna).¹⁷¹

Arkkitehti Pekka Saatsi luennollaan (17.5.2014) totesi, että märkätilan rakentaminen hirsitaloon on osoittautunut ehkä vaikeimmaksi osa-alueeksi perinteisen hirsitalon korjaamisessa. Kyseessä on kahden eri aikakauden kohtaaminen niin teknisesti, sosiaalisesti kuin arkkitehtonisesti. Maaseudun asuntokannan ”perusparantaminen” käynnistyi 1950-luvulta ja suuria muutoksia tapahtui erityisesti 1970-luvulta alkaen. Vuonna 1974 omakotiasunnoista oli 30 % ilman vesijohtoa ja viemäriä ja noin 50 % ilman wc:tä. Samana vuonna vielä lähes kaksi kolmesta omakotiasunnosta oli ilman lämmintä vettä. Vuonna 1976 kylpyhuone oli noin 10 %:ssa omakotiasunnoista ja sauna oli käytössä 75 %:lla omakotiasunnoista. Märkätilan haasteena on rakennusvirheen mahdollisuus, vesieristeiden vanheneminen, väärät käyttötottumukset sekä epävarma ohjeistus.¹⁷² Asukkaiden vedenkäytön lisääntyminen on kasvattanut vanhojen rakennusten kosteusrasitusta siinä määrin, että luonnollinen ilmanvaihto ei yksistään ole riittävää.¹⁷³

Asiantuntija 1: ”Pohjalaistaloissa, niin kuin muidenkin vanhojen rakennuksien osalta, on pääosin hankalaa sijoittaa pesu- ja wc-tiloja rakennukseen, koska aina tällöin menetetään jokin huonetila.”

Pohjalaistalo 5: ”Sisäänkäynnin yhteyteen rakennettiin kuisti, jota ei rakennuksessa aiemmin ollut. Kuisti on ns. uudisrakennus, johon sijoitettiin wc- ja suihkutilat. Tämä uudisrakennus noudattaa uudisrakennukselle tyypillisiä piirteitä.”

Pohjalaistalo 2: ”Restauroinnin yhteydessä päärakennukseen tehtiin pieni takakuisti, myönnytys nykyajan mukavuuksille, jonne tulee wc ja suihku.”

Pohjalaistalo 3: ”Saunan ja pesutilan rakentaminen yläkertaan (vuonna 1978) ei ehkä ole ollut järkevää, samoin arveluttaa wc-tila portaikon alla.”

Pohjalaistalo 4: ”Wc- ja suihkutilat rakennettiin sisätiloihin ja sauna on ulkorakennuksessa.”

---

¹⁷¹ RakMKC2.

¹⁷² Luento: Saatsi 17.5.2014.

¹⁷³ Lahtinen 2014, 87.

6.4 Painovoimainen ilmanvaihto

Vanhan hirsitalon ilmanvaihto on toiminut perinteisesti luonnollisella eli painovoimaisella ilmanvaihdolla. Suomen rakentamismääräyskokoelman (RakMKD2) mukaan:

”Painovoimaisella ilmanvaihtojärjestelmällä tarkoitetaan järjestelmää, jonka toiminta perustuu korkeus- ja lämpötilaerojen sekä tuulen aiheuttamiin paine-eroihin. Lämmin sisäilma kevyempänä virtaa poistoilmakanavassa ylöspäin ja ulos rakennuksesta. Tilalle tulee ulkoilmaa sekä ulkoilmalaitteiden kautta että rakenteiden ilmavuotoina.”¹⁷⁴

Painovoimaisessa ilmanvaihdossa ilma poistuu uunien ja räppänöiden kautta. Tuloilma saadaan räppänöistä ja ikkunoista sekä rakenteen läpi. Nykymääräysten mukaan painovoimainen ilmanvaihto on edelleen mahdollinen myös uudisrakennuksissa, mutta vaatii laskelmia. Etuna on perinteinen ja myös luonnonmukainen tapa. Painovoimainen ilmanvaihto on toimintavarma, eikä se ole riippuvaisesta sähköstä ja sen käyttö on ilmaista. Ongelmana on, että kesällä se ei toimi yhtä tehokkaasti. Mikäli tuloilma tulee esim. alapohjan kautta, on vaarana haju- ja mikrobihaitta. Ongelma voidaan ratkaista lisäämällä tuloilmaräppänöitä.¹⁷⁵ Kaila toteaa luentoesityksessään (25.11.2016), että ilmalämpöpumppu vanhassa talossa voi sekoittaa painovoimaista ilmanvaihtoa ja lisätä rakenteista irtoavaa epäpuhtauksia hengitettävään sisäilmaan.¹⁷⁶ Tulisijojen käyttö tukee painovoimaisen ilmanvaihdon toimintaa ja rakenteiden säilymistä terveinä. Samalla se tehostaa ilman vaihtumista ja kuivattaa tarvittaessa sisäilmaa.¹⁷⁷

6.5 Lisäeristäminen

Lisäeristäminen vanhan rakennuksen kohdalla ei ole todettu olevan kannattavaa. Energian säästö on pieni ja rakennushistoriallinen arvo pienenee. Suurin ongelma piilee kuitenkin siinä, että lisäeristäminen saattaa pahimmillaan vaarantaa rakennusta, jolloin rakenteet ja asuinterveys kärsivät. Lisäeristys voi kuitenkin olla harkiten paikallaan silloin, kun rakenteita joudutaan purkamaan remontin, vesivahingon tai virheellisten

---

¹⁷⁴ RakMKD2.

¹⁷⁵ Saatsi: Luento 2014.

¹⁷⁶ Kaila: Luento: 25.11.2016.

¹⁷⁷ Lahtinen: luento 2015.

rakenteiden poistamiseksi. Pääsääntöisesti lisäeristys tehdään yläpohjaan, mikäli sen yllä on lämmittämätön tila ja tarvittaessa harkiten sisäseinään, huomioiden eristepaksuuden maltillisuus ja ilmatiiviys. Lisäeristämisessä on huomioitava tuuletusraot ja orgaaninen huokoinen eristemateriaali, joka sitoo kosteutta kastelematta. Eristeenä on aikaisemmin käytetty purua, kutterinlastua, turvepehkuu, olkea tai sammalta. Vanhaa kuivaa eristettä ei tarvitse poistaa vaan päälle voidaan lisätä esimerkiksi pellavaa, selluvillaa tai kutteria. Yläpohjan ilmavuodot, joita usein esiintyy seinän ja välipohjan kannattajien reunustoilla, voidaan tiivistää sanomalehdillä tai ilmansulkupaperilla.¹⁷⁸ Kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa rakennuksessa, jossa julkisivu säilytetään, ulkopuolinen lisäeristäminen ei tule kysymykseen. Sisäpuolen lisäeristäminen taas paksuntaa seinärakennetta, jonka seurauksena kiinteä sisustus joudutaan hävittämään ja kustannukset saattavat kohota varsin korkeiksi.¹⁷⁹

Pohjalaistalo 1: ”Ostohetkellä talon toinen puoli oli pohjalaismallinen - mutta sen haukanikkunat oli peitetty. Myös yksi alakerran ikkunoista oli laitettu umpeen ja jätetty ulkolaudoituksen alle piiloon. Ainut mikä siinä iässä ja sen aikaisella ymmärryksellä pisti silmään, oli ulkoseinien valtava paksuus ja ikkunoiden vähentäminen. Ajattelin, että toisaalta se varmaankin on tae talon lämpimyydestä ja toisaalta, että jossain vaiheessa taloa aletaan kunnostaa ja tehdään jotain myös seinien mitoille ja otetaan ikkunat esiin. Myöhemmin talon ulkoseinien valtava paksuus selittyi sillä, että edelliset omistajat ovat lisäeristäneet ulkoseinän suoraan vanhan seinälaudoituksen päälle ja tehneet sitten uuden seinälaudoituksen näiden päälle! Meillä on siis tuplaseinät, vanha ja uusi päällekkäin... Muutama vuosi sitten mitattiin olohuoneen lattian rajassa talven kylmimpinä aikoina neljä astetta pakkasta”.

Pekka Saatsin blogikirjoitus (20.9.2016) *Muovia vai luomua hirren väliin?* herättelee perinnerakentajaa huomioimaan kaupallisesti markkinoitujen eristeiden ja tilkkeiden luonnonmukaisuutta. Esimerkiksi pellavanauha, jota käytetään tilkkeenä, sisältää muovisideainetta pysyäkseen kasassa nauhamaisesti. Tuoteselosteen mukaan pellavanauha sisältää lämpökuitua tai uusiokiinnityskuitua, joka todellisuudessa tarkoittaa muovia. Muovisideainetta käytetään kaikissa eristelevyissäkin, myös selluvilla-, turve- ja pellavalevyissä. Hirsien välissä vanhimmat tilkemateriaalit ovat olleet savi ja sammal. Käytetyimpiä näistä ovat seinäsammal, karhunsammal tai rahkasammal. Karkeaa ja pitkävärtistä karhunsammalta on pidetty parhaimpana. Tilkeaineina on käytetty sammaleen jälkeen pellavan ohella myös hampua, lumppu- ja

¹⁷⁸ Lahtinen 2014, 130–132.

¹⁷⁹ Museoviraston korjauskortisto; Lämmöneristyksen parantaminen 2000, 2.

paperisuikaleita sekä puulastuvillaa. Terveelle perinteiselle rakennustavalle haitallista on mineraalivilla, josta irtoaa huoneilmaan kuituja sekä sen kosteusfysikaalinen toiminta poikkeaa puun toiminnasta. Perinnerakentamiseen eivät myöskään sovellu solumuovi tai polypropeeni.¹⁸⁰

Saatsi jatkaa seuraavassa blogikirjoituksessaan (23.5.2017) muista luonnonmukaisina pidetyistä lämmöneristeistä sekä hirren- ja karminvälitilkkeistä otsikolla ”*Lisäainein terästettyä luonnollisuutta*”. Kirjoituksessa käsitellään selluvillan, pellavaeristeen, turpeen ja lampaanvillaeristeen lisäaineita. Kaikki edellä luetellut eristeaineet soveltuvat hyvin perinteiseen hirsitaloon, lisäaineista huolimatta. Booraksia lisätään esimerkiksi joihinkin selluvillatuotteissa palonestoaineeksi. Booraksi on terveydelle haitallista, joka voi aiheuttaa mm. hengenahdistusta, kipua ja kouristuksia. Pellavaeristeissä luontoystävällisempänä palonestoaineena booraksia paremmin toimii ruokasooda. Palonestoainetta sisältämätöntä turve-eristettä voidaan käyttää P3-luokan rakennuksissa kuten omakotitaloissa. Joihinkin turvepohjaisiin akustiikkalevyihin ja lämmöneristelevyihin, lisätään palonestoainetta suihkeena. Lampaanvillaeristeeseen ei huonon syttyvyyden vuoksi lisätä palonestoainetta. Se saadaan pysymään levyinä ja nauhana karstaamalla, jolloin sen käyttö helpottuu entisestään.¹⁸¹

6.6 Maalit ja värit

Kulttuuriympäristöllemme rakennuksen väri sen omassa ympäristössään on merkittävä tekijä. Aiemmin maaseudun rakennukset olivat väritykseltään melko yhtenäisiä joko maalaamattomia tai maalattuja punaisiksi tai keltaisiksi. Valkoista käytettiin tehosteena listoissa ja nurkissa. Maaseudulle levisi 1900-luvun alussa valkoinen väritys, joka hyväksyttiin maisemallisesti sopivaksi. Maalitehtaiden maaliainekemian kehitys lisäsi synteettisten maaliaineiden suosiota sotien jälkeen. Kehityksen seurauksena värivalikoima laajeni satamäärin ja värivalinnat eivät useinkaan olleet esteettisesti soveliaita maaseudun rakennuskannalle. Vahinkoa aiheuttivat synteettiset sideaineet ja pigmentit (lateksit), jotka teknologisia uutuuksina heikensivät rakennusfysiologiaa.¹⁸² Usein näkee niin uudis- kuin perinteisimmissäkin rakennuksissa puumateriaalin lahovaurioita, jotka ovat aiheutuneet ns. lateksimaalien

¹⁸⁰ Saatsi, blogikirjoitus 20.9.2016.

¹⁸¹ Saatsi, blogikirjoitus 23.5.2017.

¹⁸² Kairamo 2011, 16.

käytöstä. Silloin, kun kondensiokosteus ei pääse haihtumaan puupinnalta, lateksien muovikalvo kerää kosteutta sisäänsä ja alkaa salakavalasti lahottaa puumateriaalia. Usein vaurio huomataan liian myöhään.

Pohjalaistalo 2: ”Talon sisätiloja uudistettiin 1960–70-luvun vaihteessa. Tuvan vanhan pinkopahvisen maalatun ”puolipaneelin” ja tapettien päälle laitettiin puukuitulevyt, jotka maalattiin ajan hengen mukaan sinapinkeltaisiksi.”

Pohjalaistalo 3: ”Peruskorjaus tehtiin 1970–1980-luvun taitteessa ajan muodin mukaisesti: Puulattiat lastulevytettiin ja asennettiin vihertävät muovimatot, seinät myös vuorattiin lastulevyillä ja maalattiin kirkaat maalipinnat. Onneksi kuitenkin talon julkisivu pysyi punamullattuna”.

Pohjalaistalo 4: ”Talo oli maalaamaton 1950-luvulle asti, joka sitten maalattiin punamultamaalilla. Tuvan kiinteät kalusteet on maalattu 1950-luvulla.”

7 RAKENNUSMATERIAALEISTA IRTOAVAT HAITTA- AINEET

Eräänä uhkana asumisterveydelle voidaan pitää rakennusmateriaalien ainesosien haitallisten aineiden vaikutuksia, jotka ovat suurimmalta osalta syntyneet korjauksien seurauksena. Monet ns. ”uudet materiaalit” sisälsivät haitallisia aineosia, joten altistuminen saattaa tapahtua joko materiaaleista irtoavien yhdisteiden levitessä huoneilmaan tai purkutöissä irtoavien ainesosien myötä. Rakennustieto Oy:n tekemä selvitys: ”*Haitalliset aineet rakennuksissa ja niiden hallinta*” (2015), avaa tutkimustuloksia haitallisista rakennusmateriaaleista, joita on käytetty noin 1930-luvulta aina 1990-luvulle saakka. Terveydelle ja usein myös ympäristölle vaarallisia aineita rakennuksissa ovat mm. asbesti, kreosootti (esim. kivihiilipiki), PCB-yhdisteet, öljyt ja raskasmetallit (esim. lyijy) sekä myös mikrobivaurioituneet rakenteet ja betoniin imeytyneet haitalliset aineet.¹⁸³

Vanhimmat maaliaineet saattavat sisältää erilaisia raskasmetalleja, kuten arseenia, kadmiumia, kobolttia, kromia, kuparia, nikkeliä, lyijyä, vanadiinia, sinkkiä, antimonia ja elohopeaa. Nykyisin niiden käyttö maaliaineissa on kiellettyä. Polykloorattuja bifenyylejä (PCB-yhdisteitä) käytettiin 1940-luvulta aina vuoteen 1975 liimoissa, pinnoitteissa ja maaleissa lisäämään palon- ja kosteudenkesto-ominaisuuksia. Suomessa käyttö oli runsasta vuonna 1969.¹⁸⁴

Asbestia käytettiin 1930-luvulta lähtien monissa rakennusmateriaaleissa kuten bitumikattohuovissa ja bitumikattoliimoissa. Bitumihuopia on käytetty mm. kapilaarikatkona. Kosteiden tilojen vedeneristeenä toimi asbestipitoinen bitumi. Asbestisementtilevyt olivat käytössä julkisivuissa, sisäverhouslevyissä, kattolevyissä, vesi- ja viemäriputkissa, ilmanvaihtokanavissa sekä piharakenteissa. Suomessa asbestia käytettiin putkieristeissä 1930-luvulta alkaen. Asbestipitoinen lattiavinyylilaatta ja sen kiinnitykseen tarkoitettu musta asbestipitoinen liima olivat yleisesti käytetty tuote lattioissa. Vinyylilaattaa valmistettiin Suomessa vuoteen 1988 saakka. Samoin myös asbestia sisälsivät 1970-luvulla joustovinyylimatot sekä muovi- ja kumimatot. Kosteiden tilojen keraamisten laattojen kiinnityslaastit sisälsivät 1960–1970-luvuilla

---

¹⁸³ Rakennustieto Oy.

¹⁸⁴ Rakennustieto Oy.

asbestia. Palonsuojaukseen sekä lämmön- ja paloneristeenä mm. kattiloihin käytettiin asbestipahvia, -huopaa tai -kartonkia. Asbestipahveja käytettiin sähköpattereiden taustoissa, sähkökeskuksissa, mittari-kaapeissa sekä öljykattiloiden ja säiliöiden eristeissä. Vuosina 1967–1971 akustiikkalevyjen lisäaineet sisälsivät asbestia. Asbestia voi siis sisältää moni rakennusmateriaali, joita rakennukseen on lisätty vuosien 1930–1990-aikana.¹⁸⁵

Kivihiilipiki (kreosootti, kreosoottiöljy, kreosoottipiki) on tislusjäännös kivihiilitervasta, sisältäen satoja orgaanisia ja epäorgaanisia yhdisteitä. Vuosien 1890–1950 välisenä aikana kreosoottipitoisia bitumipahveja ja -papereita käytettiin ala-, ylä- ja välipohjissa, seinärakenteissa kosteus- ja höyrysulkuina sekä kapilaarikatkona. Kapilaarikatkona toimi myös kivihiilipikisively, jota käytettiin kiviainespinnoilla. Usein myös sähköjohtojen eristeitä kyllästettiin kreosootilla. Kattohuovissa kivihiilitervaa alettiin käyttää vuonna 1876. Kivihiilipiki on väriltään tummaa ja sen pistävää hajua voi kuvailla kyllästetyn puun tai ratapölkyn hajuksi, joka sisältää PAH-yhdisteitä. Nämä PAH-yhdisteet eli polysykliset aromaattiset hiilivedyt ovat hiukkasmaisia ja höyrymäisiä aineosia, jotka ovat syöpää aiheuttavia. Rakenteita purettaessa suojautuminen tulee ottaa huomioon. PAH-yhdisteet saattavat poistua kuivissa lämpöisissä olosuhteissa, mutta hajuttomat PAH-yhdisteet voivat erittäin edelleen hajuttomia myrkyjä huoneenlämpöä korkeimmissa lämpötiloissa.¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ Rakennustieto Oy.

¹⁸⁶ Rakennustieto Oy.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastattelujen perusteella pohjalaistaloksi mielletään rakennus, joka omaa pohjalaistalolle tyypilliset ominaispiirteet. Rakennuksen on oltava pohjalaistalolle tyypillinen hirsirakennus, joko puolitoistakerroksinen tai kaksifooninkinen asuinrakennus. Puolitoistakerroksisen rakennukselle tunnusomaista ovat kuusiruutuiset ikkunat ja samassa linjassa räystään alla olevat kapeat haukanikkunat, joita koristaa useimmiten vinolistoitus. Kaksifooninkisen pohjalaistalon tärkeä piirre on täysi kaksikerroksinen rakennus. Kaksifooninkisessa asuinrakennuksessa kuusiruutuiset ikkunat ovat ylä- ja alakerrassa samassa linjassa. Väriykseltään pohjalaistalo mielletään pääsääntöisesti punaiseksi. Nämä ominaispiirteet ja alkuperäisinä säilyneet rakenteet sekä korjauksien yhteydessä käytetyt perinteiset rakennusmateriaalit lisäävät pohjalaistalon kulttuuriperintöarvoa.

Alkuperäisyyttä pidetään tärkeänä ja sitä arvostetaan. Asukkaiden mielestä ikä, ajan patina ja pieni vinous kuuluvat alkuperäisyyteen. Alkuperäisyys merkitsee aitoutta ja aidoiksi tunnistettavia rakennusmateriaaleja, joita esiintyy niin itse rakennuksessa kuin kiinteissä kalusteissa. Alkuperäisyys voi olla myös myöhemmin rakennukseen lisättyä, joka on katsottu pohjalaistaloon kuuluvaksi esimerkiksi kuisti laajennusosana. Yleinen mielipide on, että säilyneitä materiaaleja ja rakenteita on vaalittava. Palauttava korjaus tulee siinä tapauksessa kysymykseen, mikäli aiemmat korjaukset on tehty perinteiselle pohjalaistalolle epäedullisin menetelmin. Esimerkiksi pohjalaistaloon kuulumattomat levytykset ja muovit halutaan poistaa tai tulisija palauttaa alkuperäisen kaltaiseksi. Palauttava korjaaminen ei kuitenkaan ole alkuperäisen säilyttämistä, mutta sitä pidetään hyväksyttävänä, mikäli sillä palautetaan alkuperäistä ilmettä tai estetään rakenteen vaurioituminen vääränlaisista materiaaleista johtuen. Haastatteluista voi todeta, että suosiollista on ekorakentamisen ajattelutapa – korvataan uudella vain vaurioitunut materiaali. Alkuperäisyys on myös rakennuksen identiteetille tärkeää.

Asiantuntijan mukaan jotkut pohjalaistalon omistajat eivät hyväksy kaikkea ajan patinaa. Vanhan talon ominaisuuksia ei aina ymmärretä ja korjaamisesta halutaan liian uudistavaa. Toisinaan perinnerakentamisen menetelmiä ei osata tai ei haluta tunnistaa. Rakennusteollisuus nykymateriaalein yhdessä lakisäädännön kanssa ohjaa

perinnerakennuksen korjaajaa teolliselle polulle, joka on haittaava tekijä alkuperäisyyden säilyttämisen näkökulmasta.

Pohjalaistalo on jo ikänsä puolesta periytynyt sukupolvilta toisille. Sen museologinen arvo muodostuu siitä, mitä rakennuksen alkuperäisyydestä on säilytetty ja miten se on säilytetty, että se objektina olisi materiaalisen kulttuurin todistuskappale. Pohjalaistalon on siis oltava merkityksellinen asukkaillaan, jotta se halutaan säilyttää ja ylläpitää. Asukkaat, joiden talossa materiaalit ovat säilyneet mahdollisimman alkuperäisenä, pitävät sitä kulttuuriperintöarvoa ja taloudellista arvoa lisäävinä tekijöinä. Asiantuntijan mukaan alkuperäisyyttä arvostetaan jossain määrin, mutta kuitenkin uudistaminen halutaan viedä pidemmälle asuinmukavuuksien toivossa. Todistusvoimaisuus alkuperäisyydestä nostaa materiaalisen talon arvoa niin aineellisenä kuin aineettomanakin. Monessa pohjalaistalossa on edellisten sukupolvien toimesta tehtyjen korjausten seurauksena poistettu turhaan alkuperäisiä materiaaleja ja rakenneosia. Haastattelujen perusteella voi todeta, että lähes poikkeuksetta kadotettu alkuperäisyys vaivaa nykyasukasta.

Pohjalaistaloon kuuluvat alkuperäiset tärkeät elementit, jotka käsittävät ja antavat merkityksen koko rakennukselle. Tuvan kiinteiden alkuperäisten kalusteiden kuten kerrossängyn, seinänvieruspenkkien, astiakaappien jne. säilyttämistä pidetään tärkeänä, koska ne kuuluvat perinteisen pohjalaistalon tuvan sisustukseen. Niiden pohjalaistalojen kohdalla, josta ne on aiempien asukkaiden toimesta hävitetty, kokevat talojen nykyiset asukkaat jotain puuttuvan. Tuvan avotakka on tärkeä elementti perinteisessä pohjalaistuvassa. Joissain taloissa se on hävitetty ja korvattu uudella eri mallilla. Haastattelujen perusteella hyväksyttävää on uusia tulisijat, sähköjohdot ja pintakäsittelyt. Tulisija vaatii joskus purkamista ja uudelleen rakentamista paloturvallisuuden säilymiseksi ja vanhat sähköjohdot on uusittava turvallisuuden säilymiseksi. Nämä hyväksytyt uudistamiset kuitenkin tulee toteuttaa alkuperäisen kaltaisena. Pintakäsittelyt kuten maalaaminen lisää käyttöikä, mikäli se toteutetaan alkuperäisellä maalityypillä. Väriä voidaan kuitenkin vaihtaa, mikäli se on rakennusaikakaudelle soveltuva.

Pula-ajan jälkeisinä aikoina valtava uudistaminen muutti monessa tapauksessa pohjalaistalon rakennusteknistä ja esteettistä ilmettä. Uudet helpot rakennusmateriaalit syrjäyttivät perinteiset materiaalit lähinnä 1960–1990-luvulla. Vieläkin

rakennusmateriaalien soveltuvuutta perinnerakentamiseen ei täysin tunnisteta. Teollisuuden tuotteita markkinoidaan perinteiselle rakennustavalle soveltuvaksi. Rakentamista ohjaavat nykyisin uudisrakentamisen ohjeet, määräykset ja lait, jotka hämärtävät korjaajan päätöstä valita perinnerakennukselle edukkaampia menetelmiä. Monessa tapauksessa ”tee-se-itse” menetelmät ja nopeat pikakorjaukset ovat vahingoittaneet rakennusteknisiä ja esteettisiä ominaisuuksia.

Ikkunat ovat oma lukunsa. Uuden muodin ihannoiti 1960–1970-luvuilla muutti ikkunajakoa, jolloin kuusiruutuiset alkuperäiset ikkunat vaihdettiin usein yksiruutuisiksi, muuttaen täysin perinteisen pohjalaistalon esteettistä ilmettä. Ikkunatuotannon teollistuminen ja ikkunakauppiat saivat korjaajan vakuuttuneeksi siitä, että ikkunoiden uusiminen olisi kannattavaa. Pohjalaistalon esteettisen ilmeen, rakennusperintöarvon ja rakennusteknisten ominaisuuksien näkökulmasta vanhat ikkunat kannattaa kunnostaa.

Märkätilan rakentaminen pohjalaistalon sisätiloihin on haasteellinen päätös. Osassa kohteista aiempien korjausten yhteydessä jokin huonetila on muutettu märkätilaksi. Muutamissa kohteissa ratkaisuna märkätilan sijoittaminen kuistirakennukseen, jolloin kuisti uudisrakennuksena on omiaan sietämään märkätilan rasitukset ja näin voidaan säästää itse vanha rakennus kosteusrasituksilta. Yleinen mielipide on, että suihku ja wc hyväksytään rakennettavaksi pohjalaistaloon, mutta sauna kuuluu ulkorakennukseen.

Muovit, lasivillat, lastulevyt ja muovimatot moni vastaaja kokee olevan pohjalaistaloon kuulumattomia materiaaleja. Niistä on pyritty pääsemään eroon ja korvaamalla niitä tarvittaessa perinteisimmillä rakennusmateriaaleilla.

Multipenkkirakenteita muutettiin yleensä 1960–1970-luvuilla betonilaataksi tai muuten lattiaan tehtiin täyttöjä vedon tunteen vähentämiseksi. Haastatteluista ilmenee, että lattioiden täyttäminen ei ole ollut nykyisten korjaajien mielestä kannattavaa ja alapohjia onkin alettu muuttamaan rossipohjaisiksi.

Turha lisäeristäminen ja seinän paksuuden kasvattaminen katsotaan olevan lämmönlisäämisen näkökulmasta turhaa. Vedon tunnetta voidaan estää tiivistämällä vuotokohta.

Kosteusvaurioiden seurauksena ilmenevät home, sieni ja hyönteisongelmat ovat seurausta rakennusteknisistä virheistä ja perinnerakentamiselle soveltumattomien

rakennusmateriaalien käytöstä johtuvista rakenteiden hengittämättömyyden ongelmista. Kosteusvaurioiden osasyllisenä voidaan pitää heikkoa ilmanvaihtuvuutta, jolloin kosteus ei pääse rakenteista kuivumaan. Yksi syy on tulisijojen käytön väheneminen, joka on lähes edellytys painovoimaisen ilmanvaihdon toimivuudelle. Keskuslämmitysjärjestelmään siirtymisessä ei aina ole osattu lisätä ilmanvaiht ominaisuuksia. Kosteuden ja huonon ilmanvaihtuvuuden seurauksena rakennus alkaa tuottaa epämiellyttävää hajua, joka ei ole terveen rakennuksen merkki. Asumisterveyden kannalta terve rakennus vaatii perinteisiä rakennusmateriaaleja ja riittävää ilmanvaihtoa. Neuvoja pohjalaistalon korjaajalle:

Asiantuntija 1: ” Vielä pätee vanhat neuvot: Asu/käytä rakennusta vuosi ennen kuin alat sitä korjata. Vasta ajan kanssa näet mikä on vika ja mikä ominaisuus ja mitä oikeasti on korjattava. Korjaa vain se mikä vaatii korjausta, älä kunnossa olevaa. Käytä samoja materiaaleja ja työtapoja kuin alkuperinkin on käytetty. Arvosta aiempia ratkaisuja, kaikkea nykyäikää ei tarvitse tuoda korjaustyössä taloon”.

Pohjalaistalo 2: ”Asu ensin talossa vähintään vuosi, mielellään enemmän, ennen kuin teet mitään! Huomaat, ettet haluakaan kaikkea sitä mitä aluksi kuvittelit tarvitsevasi. Kysy neuvoa rakennuskonservaattorilta”.

Pohjalaistalo 5: ”Neuvona vanhan talon korjausta suunnittelevalle: tuumaa rauhassa, jos et varma miten toimia, aina jokin ratkaisu löytyy! Raskainta projekteissa on teollisen rakentamisen näkemykset. Oma näkemystä on perusteltava aina uudestaan ja uudestaan. Aina kyseenalaistajia riittää! Pidä ideologia vankasti pohjalla ja tutustu huolella kirjallisuuteen, näin pystyy perustelemaan paremmin toimintaansa!!! Ole myös armollinen ratkaisuillesi! Henkinen puoli asumisessa on kaikkein tärkeintä”!!

Lopuksi voi todeta, että tutustu korjauskohteeseen huolella ja korjaa taloa talon ehdoilla!

LÄHTEET:

Kirjallisuus

- Aaltonen, E.** 1964. Maaseudun kulttuuriperintö: Kirjoitelmia perinteellisestä ja muuttuvasta talonpoikauskulttuurista. Porvoo: WSOY.
- Berleant, A.** 2010. (Suomentanut Honkanen, M.) *Mitä on ympäristöestetiikka?* Teoksessa Haapala, A., Honkanen, M., Rantala, V., & Airaksinen, T. (toim.) *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 100,109.
- Broner-Bauer, K.** 2010. *Arkkitehtuuri ja kulttuurin symboliikka. Teoreettinen tutkielma esimerkkikohteena Japani*. Teoksessa Haapala, A., Honkanen, M., Rantala, V., & Airaksinen, T. (toim.) *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 193–194, 196–198, 199.
- Erwe, M.** 2011. *Dramatiikkaa ja arkipäivää arvokiinteistöjen parissa*. Teoksessa Putkonen, L. & Mäkiö, E. (toim.) *Asiasta toiseen: Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta*. Helsinki: Museovirasto: Rakennustieto, 14.
- Haapala, A.** 2015. *Mitä on esteettinen hyvinvointi?* Teoksessa Haapala, A., Puolakka, K., & Rannisto, T. (toim.) *Ympäristö, estetiikka ja hyvinvointi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 19.
- Heiskanen R.** 2017. Rakennusten koristemaalausten restaurointi. Pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Härö, E. & Kaila, P.** 1976. Pohjalainen rakennusperinne. Pohjalainen talo: Rakentajan opas. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto.
- Isotalo, M.** 1999. Suomalainen kulttuuri maaseutuyritysten vahvuudeksi: Yleisopas. Helsinki: Maa- ja kotitalousnaisten keskus.
- Jaakkola, R.** 2015. Rintakylissä ja larvamailla: Kurikan kulttuuriympäristöohjelma. Kurikka: Kurikan kaupunki.
- Järventausta, E.** 1974. *Talonpoikainen rakennustapa. Talonpoikaisen rakennustyylin katoaminen*. Teoksessa Tuomikoski-Leskelä, P. *Talonpoikaisperinne kunnan kulttuuripolitiikassa*. Helsinki. Suomen kulttuurirahasto, 61–62, 63, 66–67, 68–70.
- Kairamo, M.** 2011. *Rakennussuojelusta ja korjaamisesta*. Teoksessa Putkonen, L. & Mäkiö, E. (toim.) *Asiasta toiseen: Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta*. Helsinki: Museovirasto: Rakennustieto, 16, 17.
- Kallio, K.** 2007. *Museon yhteiskunnalliset tavoitteet. Identiteetti, ideologia ja historian tuomio*. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) *Museologia tänään*. Helsinki: Suomen museoliitto, 116–117.
- Kilpelä, N.** 2010. *Arvorakennuksen arvo*. Teoksessa Putkonen L. & Mäkiö E. (toim.) *Asiasta toiseen: Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta*. Helsinki: Museovirasto: Rakennustieto, 101–102.
- Kinanen, P.** 2007. *Museologiset objektit*. Teoksessa Kinanen, P. toim. *Museologia tänään*. Helsinki. Suomen museoliitto, 168–169, 170.
- Kivilaakso, A.** 2017. Suojelevat sanat. Puu-Käpylän kaavoituskiista esimerkkinä vaikuttavasta kulttuuriympäristön asiantuntijaviestinnästä. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja.
- Koskihaara, N.** 2016. *Paikallisuuden edunvalvojat. Kylä- ja kotiseutuyhdistykset*

- paikallisidentiteetin ylläpitäjinä ja rakentajina.* Teoksessa Riukulehto, S. & Hyyryläinen, T. (toim.) *Kunnat, rajat, kulttuuri: Muutoskokemuksia.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 160.
- Kostet, J.** 2007. *Kokoelmien muodostuminen. Kokoelmien yhteiskunnallinen tehtävä. Millainen on hyvä kokoelma?* Teoksessa Kinanen, P. (toim.) *Museologia tänään.* Helsinki: Suomen museoliitto, 155.
- Lahtinen, K. M.** 2014. *Viri ja valkee: Vanhan rakennuksen lämpö- ja energiatalous.* Hämeenkyrö: Lunette rakennusperinnepalvelut.
- Laine, M., & Orrenmaa, A.** 2012. *Rakkaat vanhat puutalot. Säilyttäjän opaskirja.* Keuruu: Kustannusosakeyhtiö. Otava.
- Leppo, M.** 1997. *Talonpoikaistalot johdanto.* Teoksessa Leppo, M., Kurikka, S. & Hildén, J. *Talonpoikaistalot: Talonpoikaisarkkitehtuurin katoavaa kauneutta: bondarkitekturens försvinnande skönhet = Bondgårdar.* (1973) Porvoo: WSOY, 6-7.
- Mäkinen, M.K.** 2001. *Arkkiteh+tuuri: Arkkitehtuurin taivasmatka.* Helsinki: Rakennustieto.
- Mäkiö, E.** 2010. *Siitä, mitä rakennus ei voi menettää.* Teoksessa Putkonen, L. & Mäkiö, E. (toim.) *Asiasta toiseen: Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta.* Helsinki: Museovirasto: Rakennustieto, 192.
- Meretoja, H.** 2003. *Itseymmärryksen kulttuuris-historiallinen välittyneisyys Gadamerin ja Ricoeurin hermeneutiikassa.* Teoksessa Ollitervo, S., Parikka, J., Väntsi, T., & Holmberg, E. J. (toim.) *Kohtaamisia ajassa: Kulttuurihistoria ja tulkinnan teoria.* Turku. Turun yliopisto, 78–79.
- Naukkarinen, O.** 2015. *Esteettisen jalanjäljen jäljillä.* Teoksessa Haapala, A., Puolakka, K., & Rannisto, T. (toim.) *Ympäristö, estetiikka ja hyvinvointi.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 88–89, 91, 93, 95, 98.
- Nikula, R.** 2005. *Suomen arkkitehtuurin ääriiviivat.* Helsinki: Otava.
- Nurmela, M.** 2011. *Mietiskelyä peruskorjauksesta.* Teoksessa Putkonen, L. & Mäkiö, E. (toim.) *Asiasta toiseen: Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta.* Helsinki: Museovirasto: Rakennustieto, 30.
- Pakkala, L.** 2011. *Rakennussuojelun draama – tragedia, komedia vai pastoraali?* Teoksessa Putkonen, L. & Mäkiö, E. (toim.) *Asiasta toiseen: Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta.* Helsinki: Museovirasto: Rakennustieto, 35.
- Pallasmaa, J.** 2010. *Ihmisen paikka. Aika, muisti ja hiljaisuus arkkitehtuurikokemuksessa.* Teoksessa Haapala, A. Honkanen, M. Rantala, V. & Airaksinen, T. (toim.) *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka.* Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 245, 247, 255.
- Paulaharju, S.** 1932. *Härmän aukeilta.* Porvoo: WSOY.
- Perkiö, M.** 2007. *Utilitas restauroinnissa. Historiallisten rakennusten käyttötarkoituksen muutos ja funktionaalinen integriteetti.* Väitöskirja. Oulun yliopisto. Teknillinen tiedekunta, Arkkitehtuurin osasto.
- Pihlman, S.** 2007. *Museo ja ympäristö.* Teoksessa Kinanen, P. (toim.) *Museologia tänään.* Helsinki: Suomen museoliitto, 210.
- Mäkelä, M. & Riukulehto, S.** 2016. *Komeat pohjalaistalot.* Vaasa: Helsingin yliopisto, Ruralia-Instituutti.
- Riukulehto, S., Mäkelä, M., Orhanen, O., & Lehtimäki, A.** 2014. *Pohjalaistalot – yhteistä kulttuuriperintöämme.* Seinäjoki: Helsingin yliopisto, Ruralia-Instituutti.
- Tuominen, L.** 2001. *Arvot ja arvottaminen.* Teoksessa Lounatvuori, I. & Putkonen, L. *Rakennusperintömme: Kulttuuriympäristön lukukirja.* Helsinki: Rakennustieto. 183.
- Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R. & Kivilaakso, A.** 2013. *Johdanto.* Teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9.

- Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R. & Kivilaakso, A.** 2013. *Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. Unescon määritelmistä kulttuuriperintöprosesseihin.* Teoksessa Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R., & Kivilaakso, A. (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 15–16, 20.
- Tuppurainen, Y.** 2011. *Korjausrakentaminen eilen, tänään, huomenna.* Teoksessa Putkonen, L. & Mäkiö, E. (toim.) *Asiasta toiseen: Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta.* Helsinki: Museovirasto: Rakennustieto, 11, 39.
- Vesanto, A.** 2000. *Suomalainen konservointi.* Teoksessa Vilkuna, J. *Näkökulmia museoihin ja museologiaan.* Helsinki: Ethnos, 85.
- Vilkuna, J.** 2007. *Yhteinen kulttuuriperintömme. Kulttuuri- ja luonnonperintö.* Teoksessa Kinanen P. (toim.) *Museologia tänään.* Helsinki: Suomen museoliitto, 14–15.
- Vuorela, T.** 1975. *Etelä-pohjanmaan kansanrakennukset.* Helsinki: Eteläpohjalainen osakunta.
- von Bonsdorff, P.** 2010. *Arkkitehtuuri: tekniikkaa ja taidetta. Kopuloita tekemisen estetiikkaa varten.* Teoksessa Haapala, A., Honkanen, M., Rantala, V. & Airaksinen, T. (toim.) *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka.* Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 231, 233, 234–235, 238.
- Vuorela, T.** 1975. *Suomalainen kansankulttuuri.* Kolmas painos (1983). Porvoo. WSOY.

Artikkelit

- Huhtinen, S.** 2003. Lattiasieni – vaikea muttei mahdoton vastustaja. *Tuuma* 3/2003.
- Mölsä, S.** 2017. Näin Suomi homehtui – hyvä rakentamistapa sai aikaan pahaa jälkeä. *Rakennuslehti.* (6.11.2017). Saatavilla: <https://www.rakennuslehti.fi/2016/06/nain-suomi-homehtui-hyva-rakentamistapa-saiaikaan-pahaa-jalkea/>. (Viitattu 4.12.2017)

Sähköiset lähteet

- Dynaamiset rakenteet ry.** Saatavilla: http://dynaamisetrakenteet.fi/data/documents/Dynaaminen_Rakenne_Opas_suunnitelun_ ja_valintojen_tueksi.pdf. (Viitattu 4.12.2017)
- ELY-keskus.** Avustukset rakennusperinnön hoitoon. Saatavilla: https://www.ely-keskus.fi/web/ely/avustukset-rakennusperinnon_hoitoon#.WiUU9Ddx3IU. (Viitattu 4.12.2017)
- Faron sopimus** 2005; 2. artikla. Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_87+2017.aspx. (Viitattu 28.4.2018)
- Finlex (731/1999, 20§).** Suomen perustuslaki. Vastuu ympäristöstä. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P20>. (Viitattu 10.12.2016)
- ICOMOS.** Definition of cultural heritage. References to documents in history. 1990. (Revised for 2005). Saatavilla: http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents%20on%20line/Heritage%20definitions.pdf

- (Viitattu 28.4.2018)
- ICOMOS.** The Nara Document on authenticity (1994). Saatavilla:
<https://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>. (Viitattu 18.5.2017)
- Kivilaakso, A.** 2010. Rakennusperintö suojelun kohteena. Suomen rakennustaiteen museo. Saatavilla:
<http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf>.
 (Viitattu 9.12.2016)
- Kivilaakso, A. & Marsio, L.** (toim.) 2017. Elossa. Luonto ja elävä kulttuuriperintö. Museovirasto. Saatavilla:
<http://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/File/3286/elossa-final.pdf>.
 (Viitattu 26.4.2018)
- Kulttuuriympäristömme.fi.** Saatavilla: <http://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI>.
 (Viitattu 4.12.2017)
- Kulttuuriympäristömme.fi.** Yleisiä käsitteitä. Saatavilla:
<http://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi>
 FI/Tutki_ja_tutustu/Kasitteita/Yleisia_kasitteita (Viitattu 5.5.2018)
- Lahtinen, K.** 2015. Vanhan rakennuksen lämpö ja energiatalous. Saatavilla:
<http://www.rakennusperinnepalvelut.fi/Luennot.html>. (Viitattu 4.12.2017)
- Museovirasto.** Entistämisyavustukset. Saatavilla:
<http://www.nba.fi/fi/avustukset/entistamisavustukset>. (Viitattu 4.12.2017)
- Museovirasto.** Korjauskortisto. ikkunat. Saatavilla:
<http://www.nba.fi/fi/File/2117/korjauskortti-8.pdf>. (Viitattu 2.12.2017)
- Museovirasto.** Korjauskortisto. Lämmöneristyksen parantaminen. Saatavilla:
https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja_kokoelmapalvelut/Julkaisut/korjauskortti-2.pdf. (Viitattu 3.4.2018)
- Museovirasto.** Aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskeva yleissopimus. Saatavilla: https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia_sopimuksia. (Viitattu: 25.4.2018)
- Perinnemestarit.** Saatavilla: <http://www.perinnemestari.fi/?id=64>.
 (Viitattu 11.12.2016)
- Pohjalainen rakennusperintö ry:** Saatavilla:
<http://www.pohjalainenrakennusperinto.fi/>. (Viitattu 4.12.2017)
- Pohjalaistaloverkosto.** Saatavilla: <https://pohjalaistaloverkosto.blogspot.fi/>.
 (Viitattu 4.12.2017)
- Rakennustieto Oy.** Haitalliset aineet rakennuksissa ja niiden hallinta. 2015. Saatavilla:
<https://www.rakennustieto.fi/Downloads/RK/RK110305.pdf>. (Viitattu 5.10.2017)
- Saatsi P.** 2016. Blogikirjoitus. Muovia vai luomua hirren väliin? (20.9.2016) Saatavilla:
<http://www.saatsi.fi/blogi/muovia-luomua-hirren-valiin/>. (Viitattu 13.11.2017)
- Saatsi P.** 2017. Blogikirjoitus. Lisäainein terästettyä luonnollisuutta. (23.5.2017). Saatavilla:
<http://www.saatsi.fi/blogi/lisaainein-terastettya-luonnollisuutta/>. (Viitattu 13.11.2017)
- Suomen rakentamismääräyskokoelma (RakMKC2).** Saatavilla:
<https://www.edilex.fi/data/rakentamismaaraykset/c2.pdf> (Viitattu 22.11.2017)
- Suomen rakentamismääräyskokoelma (RakMKD2).** Saatavilla:
https://www.edilex.fi/data/rakentamismaaraykset/d2_2010.pdf. (Viitattu 22.11.2017)
- Talopoikaiskulttuurisäätiö.** Saatavilla: <http://www.talopoikaiskulttuurisaatio.fi/>
 (Viitattu 8.2.2017)
- van Mensch, P.** 1992. *The object as data carrier.* Towards a methodology of museology. Dissertation. Phd. Thesis, University of Zagreb. Saatavilla:

http://www.muuseum.ee/et/erialane_areng/museoloogiaalane_ki/ingliskeelne_kirjand/p_van_mensch_towar/. (Viitattu 5.12.2016)

Widgrenin talo. Kitinojan perinnekylässä. Saatavilla:

<http://asuntomessut.fi/messukodit/widgrenin-talo-kitinojan-perinnekylassa/>.
(Viitattu 11.11.2017)

Unesco. 1982. Suositus kulttuuri- ja luonnonperinnön kansalliseksi suojelemiseksi.

YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön, Unescon sopimuksia ja suosituksia n:o 6. Suomen Unesco-toimikunta. Helsinki. Saatavilla:
<http://minedu.fi/documents/1410845/3898342/Suositus+kulttuuri-+ja+luonnonperinn%C3%B6n+kansalliseksi+suojelemiseksi.+Helsinki+1982.pdf>.
(Viitattu 4.12.2017)

Painamattomat lähteet

Kaila Panu: Puurakennusten lämmitysratkaisujen ja lämpöeristyksen kehitys. Luento 25.11.2016. Ajankohtainen tutkimus, Suomalainen puuarkkitehtuuri – seminaari. Jyväskylän yliopisto.

Lahtinen Kati: Terve talo – seminaari. Luento 24.9.2016. Turrin linna.

Mattila Lars-Erik: Nykyrakentaminen ei ole kestävä kehityksen mukaista. Luento 23.11.2016. Tuomarinniemi, Ähtäri.

Mäkelä Matti: Pohjalaistalo historiaa ja alueellisia piirteitä. Luento 25.11.2016.

Ajankohtainen tutkimus, Suomalainen puuarkkitehtuuri – seminaari. Jyväskylän yliopisto.

Saatsi Pekka: Hirsitalon uusi elämä -seminaari 17.5.2014, Orisberg

Saatsi Pekka: Pohjalaistalon sadat vuodet – seminaari 10.11.2017, Seinäjoki.

Seppänen Raija: Talonpoikauskulttuurisäätiö. Pohjalaistalon sadat vuodet – seminaari 10.11.2017, Seinäjoki.

Vilkuna Janne: Johdanto museologiaan. Luennot 15.9.2015 ja 29.9.2015. Jyväskylän yliopisto.

Muut lähteet

Asiantuntija 1: Kyselyvastaus, sähköposti 5.10.2017

Asiantuntija 2: Haastattelu 27.10.2017

Asiantuntija 3: Haastattelu 13.11.2017 ja sähköposti 24.5.2018

Pohjalaistalo 1:n haastattelu 10.2.2017 ja sähköposti 2.3.2017

Pohjalaistalo 2:n haastattelu sähköpostilla 8.6.2017

Pohjalaistalo 3:n haastattelu 13.1.2018

Pohjalaistalo 4:n haastattelu 16.3.2017 ja sähköposti 24.4.2018

Pohjalaistalo 5:n haastattelu 22.10.2017

Pohjalaistaloverkosto Pover: Seinäjoen asuntomessujen kyselytutkimus 2016

LIITTEET

LIITE 1

Haastattelututkimukseen haettiin osallistujia sosiaalisen median kautta. Hakukuulutus jaettiin Facebookissa sivustoilla: Eteläpohjalainen talo, Pohjalaistalo verkosto ja Pohjanmaan rakennusapteekki.

”Pohjalaistaloja on kautta aikojen korjattu ja kunnostettu asukkaiden tarpeisiin sopiviksi. Ymmärrettävää on, että kotina pohjalaistalon tulee olla asukkailleen toiminnallinen asuinympäristö, johon liittyvät nykyajan mukavuudet. Korjauksia on tehty eri aikoina eri tavalla - toisinaan on jälkeinpäin osoittautunut, etteivät korjaustoimenpiteet aina olekaan olleet onnistuneita rakennusteknisesti, toiminnallisesti tai esteettisesti. Haen Pro gradu -tutkielmaani varten pohjalaistalojen asukkaita, joiden taloja on korjattu, mutta joissa korjaavat toimenpiteet eivät asukkaiden oman kokemuksen mukaan ole olleet hyviä perinteiseksi mielletävissä pohjalaistalossa. Mikä meni pieleen? Mitä pohjalaistalon alkuperäisyyteen mielletäviä tekijöitä asukkaat pitävät tärkeinä? Mitä pitää/pitäisi säilyttää? Mitä ei tarvitse säilyttää? Tutkielma perustuu asukkaiden omiin kokemuksiin ja lähestyn aihetta kulttuuriperinnön säilyttämisen näkökulmasta. Tutkielman käytännöllisenä tavoitteena on kerätä tietoa asukkaiden kokemuksista pieleen menneistä korjauksista ja miten niitä olisi voitu välttää.”

LIITE 2: Asiantuntijat

Progradu-tutkielma: Pohjalaistalo pohjalaisen kulttuuriperinnön ilmentymä. Menikö korjauksessa jokin pieleen?

Tutkielman taustatieto

Tutkielman aihe käsittelee kiinnostustani merkittäviin pohjalaisiin maamerkkeihin eli pohjalaistaloihin, jotka ovat Pohjanmaalla osa paikallista identiteettiä ja sisältävät erinomaisen rakennustekniikkansa lisäksi myös historiaa, paikallista kulttuuria sekä kulttuuriperintöarvoja. Pohjalaistalojen autenttisuus (alkuperäisyys) on maakunnassamme katoavaa perinnettä. Taloja korjataan ja kunnostetaan monin eri tavoin. Korjauskäytännöt vaihtelevat suuresti ja aina asiantuntijuus ei ole läsnä korjauksien yhteydessä. Lähtökohdaksi tutkielmalle muodostui pohdinta: Mikä meni pieleen pohjalaistalon korjauksessa?

Lähestyn tutkielmaa konservاتورin näkökulmasta, jonka perusteella näkemyksenä on säilyttää rakennusperintöä mahdollisimman paljon muuttumattomana. Rakennusperinnön säilyttäminen ei automaattisesti tarkoita sitä, ettei nykymukavuuksista voisi nauttia. Pohjalaistaloja on korjattu ja muutettu aina kunkin asukkaan tarpeisiin sopivaksi. Haluan tutkielman avulla selvittää syitä mitkä korjaustoimenpiteet asukkaan kokemuksen mukaan kadotti tai muutti pohjalaistalon autenttisia (alkuperäisiä) piirteitä.

Tutkimuksen käytännöllisenä tavoitteena on tallentaa tietoa pohjalaistalon pieleen menneistä korjauksista ja saattaa tietoisuuteen kokemuksia eri aikakausien korjaustapojen haitoista sekä selvittää mitkä seikat vaikuttavat kulttuuriperintöarvon muodostumiseen korjausrakentamisen jälkeen. Tarkoituksena on selvittää pohjalaistalojen asukkaiden ja rakennusperinnön eri alan toimijoiden kokemuksia korjauksista, jotka ovat menneet pieleen joko esteettisesti, materiaalisesti tai rakennusteknisesti. Esteettisellä tarkoitan tässä tutkielmassa ulkonäöllistä ongelmaa, joka on korjauksen seurauksena muuttanut perinteisen pohjalaistalon piirteitä. Rakennusteknisellä toiminnalla tarkoitan korjausratkaisuja, jotka eivät palvele perinteistä pohjalaistaloa niin teknisesti kuin toiminnallisestikaan. Myös korjauksessa käytetyt materiaali valinnat ovat saattaneet muuttaa rakennuksen ulkonäköä ja vaikuttaa rakennusteknisiin toimintoihin. Tarkoituksena ei ole kuitenkaan syyllistää eikä etsiä syyllisiä pieleen menneistä korjauksista, vaan lisätä tietoa siitä mitä on hyvä ottaa huomioon vanhan talon korjaamisessa.

Tutkielmalle on myönnetty Etelä-Pohjanmaan Kulttuurirahaston työskentelyapuraha.

Ohje vastauksiin

- Alla on luettelo tukikysymyksistä, joihin voi vastata vapaamuotoisesti.
- Kohteena ovat pohjalaistalot 1700-luvulta 1900-luvun alkuun.
- Tutkielma on pääsääntöisesti kohdistettu pohjalaistalojen asukkaiden kokemuksiin pieleen menneistä korjauksista.
- Pohjalaistalon autenttisuuden säilyttäminen ja ”oikeaoppinen” korjaaminen ovat käsitteenä moniulotteisia, joihin vaikuttavat eri tahojen näkemykset. Haluaisin myös saada tutkielmaani viranomaistahojen näkemyksiä aiheesta.

- Mikäli mahdollista, valokuvat ongelmatilanteista olisi hieno lisä selkeyttämään tutkielmaani.
- Sana on vapaa, kunhan se liittyy pohjalaistalojen pieleen menneisiin korjauksiin ennen tai nyt.
- Kirjoita siten, että tekstiä voidaan julkaista gradutyössäni ja samalla annat julkaisuluvan!
Kiitos vastauksesta!

Tukikysymyksiä

- Mitkä ovat tyypillisimpiä pieleen menneitä korjauksia (pohjalaistalot), joita työnne puolesta kohtaatte?
- Mille aikakaudelle korjaukset pääsääntöisesti ajoittuvat?
- Millaisista syistä korjaukset ovat menneet pieleen?
- Millaisia vaurioita väärät korjausmenetelmät ovat yleensä aiheuttaneet?
- Kuinka usein taloa kunnostava haluaa tehdä palauttavia korjaustoimenpiteitä?
- Löytyykö yhteisymmärrys helposti ”oikealle” korjaustavalle?
- Minkä tyyppiin korjauksiin haetaan pääsääntöisesti neuvoja/avustuksia?
- Talonpoikauskulttuurisäätiön perinteisen rakentamistavan kunniakilven merkitys korjaustoimenpiteissä.
- Missä määrin hankaluuksia esiintyy suunnittelussa nykymukavuuksien sijoittelulle?
- Onko asukkailla vaikeuksia luopua joistain mukavuuksista rakennusperinnön säilyttämiseksi?
- Kuinka valveutuneita neuvojen/avustusten hakijat ovat oikeista korjaustavoista?
- Missä määrin autenttisuutta halutaan säilyttää?
- Millaisia arvoja/kulttuuriperintöarvoja säilyttämisen kannalta asukkaat pitävät tärkeinä?
- Millaisia viranomaisneuvoja antaisit pohjalaistalon korjausta suunnittelevalle?

LIITE 3: Pohjalaistalojen asukkaat

Progradu-tutkielma: Pohjalaistalo pohjalaisen kulttuuriperinnön ilmentymä. Menikö korjauksessa jokin pieleen?

Tutkielman taustatieto

Tutkielman aihe käsittelee kiinnostustani merkittäviin eteläpohjalaisiin maamerkkeihin eli pohjalaistaloihin, jotka ovat Pohjanmaalla osa paikallista identiteettiä ja sisältävät erinomaisen rakennustekniikkansa lisäksi myös historiaa, paikallista kulttuuria sekä kulttuuriperintö arvoja. Pohjalaistalojen autenttisuus (alkuperäisyys) on maakunnassamme katoavaa perinnettä. Taloja korjataan ja kunnostetaan monin eri tavoin. Korjauskäytännöt vaihtelevat suuresti ja aina asiantuntijuus ei ole läsnä korjauksien yhteydessä. Lähtökohdaksi tutkielmalle muodostui pohdinta: Mikä meni pieleen pohjalaistalon korjauksessa?

Lähestyn tutkielmaa konservاتورin näkökulmasta, jonka perusteella näkemyksenä on säilyttää rakennusperintöä mahdollisimman paljon muuttumattomana. Rakennusperinnön säilyttäminen ei automaattisesti tarkoita sitä, ettei nykymukavuuksista voisi nauttia. Pohjalaistaloja on korjattu ja muutettu aina kunkin asukkaan tarpeisiin sopivaksi. Haluan tutkielman avulla selvittää syitä mitkä korjaustoimenpiteet asukkaan kokemuksen mukaan kadotti tai muutti pohjalaistalon autenttisia (alkuperäisiä) piirteitä.

Tutkimuksen käytännöllisenä tavoitteena on tallentaa tietoa pohjalaistalon pieleen menneistä korjauksista ja saattaa tietoisuuteen kokemuksia eri aikakausien korjaustapojen haitoista sekä selvittää mitkä seikat vaikuttavat kulttuuriperintöarvon muodostumiseen korjausrakentamisen jälkeen. Tarkoituksena on selvittää pohjalaistalojen asukkaiden ja rakennusperinnön eri alan toimijoiden kokemuksia korjauksista, jotka ovat menneet pieleen joko esteettisesti tai rakennusteknisesti. Esteettisellä tarkoitan tässä tutkielmassa ulkonäöllistä ongelmaa, joka on korjauksen seurauksena muuttanut perinteisen pohjalaistalon piirteitä. Rakennusteknisellä toiminnalla tarkoitan korjausratkaisuja, jotka eivät palvele perinteistä pohjalaistaloa niin teknisesti kuin toiminnallisestikaan. Tarkoituksena ei ole kuitenkaan syyllistää eikä etsiä syyllisiä pieleen menneistä korjauksista, vaan lisätä tietoa siitä mitä on hyvä ottaa huomioon vanhan talon korjaamisessa.

Tutkielmalle on myönnetty Etelä-Pohjanmaan Kulttuurirahaston työskentelyapuraha.

Ohje vastauksiin

- Alla on luettelo tukikysymyksistä, joihin voi vastata vapaamuotoisesti.
- Vastaukset tulee olla omakohtaisia kokemuksia tai ajatuksia. (Oikeita tai vääriä vastauksia ei ole.)
- **Voitte vastata joko nimellä tai nimettömästi: vastatkaa siten, että kirjoittamanne teksti voidaan julkaista! Samalla annatte suostumuksen julkaista annetut tiedot.**
- Halutessanne voitte liittää mukaan valokuvia talosta, korjauksista, kunniakilvestä jne. (Liittäessänne kuvia annatte suostumuksen julkaista ne tutkielmassa!)

Tukikysymykset

- Pohjalaistalon sijainti (kunta, osoite, omistaja)
- Rakennusvuosi tai rakennusajankohta (myös mahdolliset laajennukset)

- Talotyyppi (puolitoistakerroksinen, kaksifooninkinen)
- Kuinka kauan talo on ollut omistuksessanne?
- Montako omistajaa talossa on ollut?
- Rakennuksen kuvailu nykyinen/aiempi (kuisti, väritys, ulkoverhous, kattomateriaali, huonejärjestys, kiinteät pohjalaistalon kalusteet ym.)
- Onko taloa siirretty? Mistä?
- Liittyykö taloonne merkittäviä historiallisia tapahtumia? (Merkkihenkilöitä, tapahtumia yms.)

Millaisia pohjalaistaloon liittyviä arvoja/kulttuuriperintöarvoja pidät tärkeänä?
(rakennusteknisesti, materiaalisesti, esteettisesti, aineelliset ja aineettomat arvot, ym.)

Mitä pohjalaistalossa tarkoittaa alkuperäinen?

- Mitä pohjalaistalossa pitää tai olisi pitänyt ehdottomasti säilyttää?
- Mitä voidaan muuttaa?

Taloon tehdyt korjaukset

- Mitkä korjaukset ovat menneet mielestänne pieleen? (rakennustekniset, materiaaliset, esteettiset, toiminnalliset jne.)
- Korjausajankohta
- Korjattiinko taloa nykyisen asukkaan aikana vai aikaisemman omistajan toimesta?
- Korjattiinko taloa itse vai ammattilaisen toimesta?
- Ovatko vääränlaiset korjaukset vaurioittaneet rakenteita? (home, sisätilaongelmat, vesivahingot yms.)
- Mistä korjaustietoa saatiin? (Millä ohjeilla rakennusta korjattiin?)
- Perustelut miksi korjaus meni pieleen?
- Miten olisi pitänyt toimia estääkseen vahinko?
- Onko talossanne aiempia ”vääränlaisia” korjauksia palautettu alkuperäisen kaltaiseksi? (Mitä on palautettu? Miten on palautettu?)
- Mikäli olette pääsääntöisesti tyytyväisiä talonne korjaukseen; olisiko jotain kuitenkin voinut tehdä toisin? Miten tai miksi?

Onko taloon myönnetty Talonpoikaiskulttuurisäätiön perinteisen rakentamistavan kunniakilpeä?

- Myöntämisvuosi
- Onko kunniakilven myöntäminen vaikuttanut myöhempään korjauksiin?

Onko talossasi riittävästi nykymukavuuksia?

- Onko ne voitu sovittaa mielestäsi hyvin talon ikä huomioiden?
- Koetko, että olet joutunut jättämään talosta pois jotain mukavuuksia mitkä eivät sovi rakennusperintöarvoille?

Onko talon korjauksiin saatu avustuksia? (esim. museovirasto, ELY-keskus ym.?)

- Mihin korjauksiin?
- Oliko avustusten hakemisessa vaikeuksia?
- Saiko avustusten hakemiseen riittävästi tietoa/ohjeistusta?

Millaisia neuvoja antaisit vanhan talon korjaamista suunnittelevalle?

- Mitä olisi hyvä huomioida, ettei vahinkoa pääsisi syntymään?

Kiitos vastauksesta!

LIITE 4 (haastattelu)

Pohjalaistalo1, Ylistaro

Ostin oman taloni 25-vuotiaana vuonna 1993. Sain vanhan (1905) talon, jossa tärkeää oli siinä vaiheessa iän lisäksi mm. se, että lapsiperhe saattoi heti muuttaa siihen ja ryhtyä asumaan. Talon toinen puoli oli pohjalaismallinen - mutta sen haukanikkunat oli peitetty. Myös yksi alakerran ikkunoista oli laitettu umpeen ja jätetty ulkolaudoituksen alle piiloon. Talon toinen puoli oli välittäjän tietojen mukaan 1950-luvun laajennus - se vei talolta pohjalaista luonnetta, mutta oli kuitenkin esteettisesti sopiva muuttuneeseen kokonaisuuteen. Alakerta oli remontoitu 10 vuotta aikaisemmin, yläkerta oli viehättävästi 1940-50-luvun asussa, puutarha oli upea ja talon sijainti kerrassaan loistava valtakunnallisesti arvokkaassa kulttuurimaisemassa joen rannassa, lähellä palveluita. Ainut mikä siinä iässä ja sen aikaisella ymmärryksellä pisti silmään, oli ulkoseinien valtava paksuus ja ikkunoiden vähentäminen. Ajattelin, että toisaalta se varmaankin on tae talon lämpimyydestä ja toisaalta, että jossain vaiheessa taloa aletaan kunnostaa ja tehdään jotain myös seinien mitoille ja otetaan ikkunat esiin. Tärkeä tekijä oli myös se, että talo sijaitsi arvokkaassa kulttuurimaisemassa: uskoin, että tämä status suojelisi talon ympäristöä sopimattomalta uudisrakentamiselta ja maisemassa säilyisi naapuruston vanhaa rakennuskantaa ja niittyä jatkossakin”.

Remontteja sitten tehtiinkin. Puoliso, isä ja yksi apumies päättivät asioista miehisellä itsevarmuudella ja omalla remonttinäkemyksellään. Minulla ei ollut kokemusta, ja mielipiteeni jyrättiin turhanaikaisina romanttisina haaveina tyyliin "Ei tänä päivänä enää niin tehdä", "Nykypäivän materiaalit ovat kuule paljon parempia" ja "Jos niin tekisi, siinä olisi paljon enemmän työtä - tämä on helpompi ja tulee halvemmaksi". Tytärten huoneisiin yläkertaan laitettiin laminaattilattiat. Ensimmäiseen tuli seinäpinnaksi lastulevy, toiseen kipsilevy. Vanhat listat korvattiin heppoisilla ja kapeilla kaupan listoilla.

Olin vakuuttunut, että ulko-ovi ja parvekkeen ovi (olisivatko olleet 60- tai 70-luvun ovia), kuistin ikkunat ja yksi yläkerran ikkunoista täytyy vaihtaa. Pyysin tarjouksia samanlaisista puisista ikkunoista sekä kokopuisesta ovimallista. Yksikään puusepäntiike johon olin yhteydessä, ei tehnyt tarjousta siitä mitä pyysin vaan tarjosi puu-alumiini-ikkunoita sekä moderneja muottiin puristettuja ulko-ovia. Näin vaivaa löytääkseni edes yhden joka tekisi sitä mitä etsin, mutta en löytänyt. Jälleen minut jyrättiin "Ei kukaan enää valmista puupuitteisia ikkunoita tai täyspuista ovea", "Nämä ovat paljon tehokkaammat, pysytte lämpimänä". Ko. ikkunat vaihdettiin sitten puu-alumiini-ikkunoiksi. Alakerran moderni ulko-ovi kesti 12 vuotta, sitten sitä jo piti korjata ensimmäisen kerran.

Vielä yhdeksän vuotta sitten suostuin siihen, että yläkerran seinistä poistettiin pinkopahvit ja Enso-pahvit. Valokuvasin vanhojen tapettien riekaleita, että jäisi talteen edes tieto siitä millaisia ne ovat olleet. Kuvat ovat nyt vanhan ja rikkinäisen keskusyksikön uumenissa, eikä niitä ehkä koskaan saada sieltä pois. Lattioiden kanssa sain pitää pääni: muovit poistettiin ja alla säilyneet puulattiat maalattiin. Osaan yläkerran seinistä tuli taas kipsilevyä, osa jätettiin hirrelle. Sittemmin on tietenkin huomattu, että ensopahvin poistaminen oli iso virhe - ulkoseinien valtava paksuus ei estä hirsien raoista käyvää vetoa.

Talo on alun perin ollut pieni pohjalaistalo, jossa on ollut kolme ikkunaa maantielle päin. Tutkimusta tehdessäni huomasin, että laajennusosa olikin tehty jo 1910-luvulla eli se oli paljon luultua vanhempi. Talon muutokset liittyivät tuolloin siihen, että talossa alusta lähtien toiminut kirjakauppa tarvitsi lisää tilaa. Talon ulkoseinien valtava paksuus selittyi sillä, että

edelliset omistajat ovat lisäeristäneet ulkoseinän suoraan vanhan seinälaudoituksen päälle ja tehneet sitten uuden seinälaudoituksen näiden päälle! Meillä on siis tuplaseinät, vanha ja uusi päällekkäin...

Kahdeksan vuotta sitten tehtiin alakerran keittiöremontti. Perheen koko vaati isompaa ja toimivampaa tilaa, joten keittiön vieressä ollut kamari yhdistettiin keittiöön. Keittiö muuttui tupakeittiöksi. Remonttia tehdessä todettiin, että 1980-luvun alussa tehdyssä edellisessä remontissa ei ollut jätetty yhtäkään vanhaa pintaa jäljelle. Poistimme lastulevyt ja muovit - mutta uusiksi seinäpinnoiksi tuli jälleen kerran kipsilevy! Vanhat 1940-luvun ikkunat kunnostettiin - kieltäydyin jyrkästi niiden uusimisesta, vaikka toista mieltä olevia äijjiä lappasi vastakkaisia neuvoja antamassa. "Näin ison remontin teette, ettekä vaihda ikkunoita! Nyhän ne olisi helppo vaihtaa samassa yhteydessä!". "Vanhoista ikkunoista vetää aina, uudet olisivat paljon paremmat". Kädenvääntö takan mallista jäi lyhyeksi. Olin lannistunut ja valmis jatkamaan kompromissilinjalla, koska mitään vanhaa ei ollut jäljellä säästettäväksi, enkä ikinä saisi talostani sellaista kuin olin haaveillut. Takaksi tuli vuolukivitakka, ei mikään perinteinen pohjalaistakka. Sellainen olisikin ollut ihan liian hieno tällä tavalla alkuperäisyytensä menettäneeseen taloon. Sellainen edellyttää säästynyttä pohjalaistaloa, ei tällaista moneen kertaan muokattua entistä pohjalaistaloa. Vuolukivitakka kuitenkin toimii tarkoituksessaan - lämmittää alakerran, kypsentää ruoan, luo tunnelmaa... Lattiaksi ostettiin puulattiana mainostettu materiaali, joka sitten olikin liimattua ja halkeilee kovemman painon alla. Myyntipuheisiin ei pidä luottaa. Myyjä puhuu eri asiasta kuin ostaja. Puoliso toimi ostajana, joten mahdollisesti he sittenkin puhuivat samasta asiasta eli puoliso tiesi, ettei kyseessä ole kunnan puulankku sittenkään, mutta ei vielä tuolloin ymmärtänyt näiden kahden eroa?

Tässä vaiheessa olin pannut rahaa asioihin, joihin sitä ei olisi pitänyt panna ja manasin maailmaa - huonoja ohjeita, huonoja materiaaleja. Rahanahneita, ymmärtämättömiä ja piittaamattomia yrityksiä. Kerran kuukaudessa tulee nytkin puhelu joltain ikkunakauppiaalta, joka ei välitä kulttuurihistoriallisista arvoista pätkäkään, haluaa vaan tehdä tiliä. Oman ymmärryksen puute sapetti ja aloin perehtyä asioihin kunnolla. Ymmärryksen karttuessa aloin tehdä kehittämistyötä pohjalaistalojen parissa. Siinä vaiheessa päätin kouluttautua rakennuskonservaattoriksi. Olin tullut siihen tulokseen, että pientä sinisilmäistä keski-ikäistä ja vielä blondia naista ei näissä asioissa kuunnella, ellei hän satu olemaan alan ammattilainen. Ammattitaidon karttuessa olen varustanut myös kirjastoni sellaiseksi, että pystyn näyttämään lähdeteoksia ja tutkimustuloksia heti, jos jossain asiassa meinaa tulla kiistaa. Muutama vuosi sitten mitattiin olohuoneen lattian rajassa talven kylmimpinä aikoina neljä astetta pakkasta. Jos joskus päädyn myymään taloni, on sen oltava myyntikunnossa... Niinpä teimme viimeisimmän kunnostustyön, alapohjaremontin. Osittain 1950-luvulla, osittain 1980-luvun alussa valettu betonilaatta otettiin pois ja muutettiin tuulettuvaksi rossipohjaksi. Lastulevyt, muovit ja ylimääräiset koolaukset poistettiin, tilalle laitettiin ilmansulkupaperi, raakalaudoitus, huokoinen puukuitulevy ja makulatuuripaperi joka sitten joko maalattiin tai tapetoitiin - aidoin paperitapetein ja luonnonmukaisin maalein. Eristeet ovat puukuitueristeitä, esim. polyuretaania ei laitettu mihinkään - tiivistäminen tehtiin pellavalla. Kuusesta sahatut 35 mm vahvuiset lattialaudat oli kaadettu omasta metsästä kevättalvella. Puoliso halusi välttämättä lämpökäsittelä lankut - ja kompromissina suostuin tähän. Jälkikäteen on todettu, että lämpökäsittely EI ole hyvä, enkä suosittelisi sitä kenellekään toiselle. Sisäkattojen madallukset poistettiin ja saatiin lisää huonekorkeutta. Lastulevyn tilalla käytettiin kattoihin helmiponttipaneelia. Vesiputket ja sähköjohdot asennettiin pintaan, rasiat hankittiin Renovalta. Listat ovat kunnan puuta. Mitään erityistä tietyn vuosikymmenen tyyliä meillä oli turha hakea - kyseessä ei ollut konservointi sen enempää kuin restaurointikaan. Sen sijaan kyse oli palauttavasta korjausrakentamisesta,

jossa väärät materiaalit ja rakenteet korvattiin kunnollisilla, rakennusteknisesti toimivilla materiaaleilla ja rakenteilla. Huoneilman tunkkaisuus katosi, ja tilat ovat nyt lämpimät. Vinoutta jäi jäljelle, karheuttakin riittävästi - ja käden jäljen on annettu näkyä. Vaikka kaikki on nyt "uutta", siinä on kodikas tuntu ja sen voi odottaa kestävän ja toimivan terveellisesti pitkään. Koko prosessi on dokumentoitu ja liitetty talon huoltomappiin. Yläkerran hirsipinnoille jätettyihin seiniin haluaisin palauttaa huokoisen puukuitulevyn tai tehdä savirappauksen. Ulkoseinien tuplavahvuutta ajatellessani tunnen voimattomuutta... niiden palauttaminen järkeviin ja esteettisesti hyväksyttäviin mittoihin vaatisi varsin isoa uutta kunnostusurakkaa. En tiedä, maksaako se vaivaa enää minun omalla kohdallani, sillä: Olen alkanut haaveilla siitä, että ostaisin aidosti vanhan ja pilaamattoman talon, jota voisin vuosien myötä vähin erin kunnostaa oikeilla materiaaleilla ja menetelmillä - ja sitten myydä tämän esteettisesti pilatun vaikkakin muuten hyvän talon pois. Haavetta siivittää se, että valtakunnallisesti arvokkaan kulttuurimaiseman status ei ole suojellut taloni ympäristöä: viereiselle tontille rakentui valkoinen tiilitalo. Vastakkaiselta tontilta jyrättiin vanha pohjalaistalo ja upea luonto, tilalle rakennettiin urheiluhalli joka nyt hallitsee maisemaani koko näkymältä tielle päin. Joen vastarannalla rakennetaan uutta koulurakennusta, vanhin koulurakennus on juuri purettu - väärillä materiaaleilla vuosien kuluessa "kunnostettuna" siitä tuli purkukuntoinen. Seinäjoen kaupunkisuunnitteluviraston kaavoittajat ovat käyneet katsastamassa kerrostalon paikkaa kulttuurimaisemassa. Joen vastaranta on rajattu valtakunnallisesti arvokkaan kulttuurimaiseman päivitystyössä statuksen ulkopuolelle - kuvitteleeko rajauspäätöksen tehnyt suunnittelija, että tämäkään puoli joesta säilyttää statuksensa, jos vastarannalle jatkossa saa rakentua mitä tahansa? Seinäjoen kaupunki ei arvosta rakennusperintöä eikä kulttuurimaisemaa. Haluan muuttaa pois. Talo oli pilattu rakennusteknisesti ja esteettisesti jo ennen kuin ostin sen 24 vuotta sitten. Rakennusteknisesti ja toiminnallisesti talo on nyt kunnossa, mutta estetiikka vaivaa minua joka päivä. Estetiikasta ja ympäristöstä kokonaisuutena on tullut minulle vuosien myötä yhä tärkeämpi asumisviihtyvyyteen vaikuttava tekijä.

Mitä pohjalaistalon alkuperäisyyteen miellettäviä tekijöitä pidän tärkeinä?

- *mittasuhteita; sitä että alkuperäisten aukotusten mittasuhteet säilytetään (ei esim. asenneta uusia entisestä poikkeavan kokoisia ikkunoita tai poisteta tai lisätä ikkunoita), että huonekorkeudet säilytetään, että kengityksissä tms. toimenpiteissä talon korkeus säilytetään ennallaan tai jos sitä korotetaan, pysytään luonteenomaisissa mittasuhteissa. Että katon kaltevuudet säilytetään. Että mittasuhteissa pysytään silloinkin jos joudutaan lisäeristämään - silloin ikkunoiden siirtäminen samalle tasolle ulkolaudoituksen kanssa. Että lisäeristykset tehdään järkevästi.. ei tuplaseininä kuten meillä..*
- *alkuperäistä huonejakoa*
- *alkuperäisiä pintoja; vanhoja lattialankkuja, kuluneita kynnyksiä, käsityönä tehtyä, elämisen jälkiä ja patinaa*
- *aitoja materiaaleja; jos kunnostetaan tai uusitaan jotain, arvostan sitä että kunnostus tehdään samoilla materiaaleilla mitä on käytetty alun perinkin*
- *säilyttävää korjausta yleensä; ei turhia pintojen uusimisia tai ikkunanvaihtoja tms. . Pieni vinous ja rouheus on esteettinen ja tarinallinen arvo. Se kuuluu vanhan rakennuksen luonteeseen ja historiaan.*
- *painovoimaista ilmanvaihtoa; ei ilmalämpöpumppuja eikä ylimääräisiä koneita muualla kuin mahdollisissa kosteissa tiloissa ja keittiössä*
- *saunan sijaintia ulkona, ei sisällä..*

- kiinteitä huonekaluja kuten seinävieruspenkit ja korkoossängyt, perinteisiä huonekaluja jotka sijaitsevat perinteisillä paikoillaan - olivatpa ne sitten antiikkia tai uutta tuotantoa. Ne ovat käytännöllisiä. Miksi kadottaa kokonaan pohjalaistalolle luonteenomainen sisustus, kun sen voi säilyttää. Jos ei omaan kulttuuriin kuuluvaa paikallista perinnettä jatketa, se katoaa lopulta tyystin.
- sitä, että päärakennus ei ole tontilla yksinään vaan siinä on säilytetty umpipihaan kuuluvia pihan muita rakennuksia.. tai palautettu niitä, mikäli niistä on jossain välissä luovuttu
- ympäristöä!!! Sitä, että naapurustossa on myös vanhoja tai perinteisiä uusia pohjalaistaloja ja piharakennuksia... sitä että pohjalaistalo ei ole jäänyt nykyajan puristukseen tai tullut piiritetyksi rakennuksilla jotka rikkovat maiseman ja miljöö.. (Kuitenkin myös moderni maisema saa heti lisää kiinnostavuutta ja arvoa, jos sen keskellä on yksikin vanha rakennus jäljellä...)
- sen kokoista pihapiiriä ja tonttia, että siinä on mahdollista pitää omaa pienimuotoista ruoan tuotantoa; kanoja, kasvimaata, perunaa jne.
- siistiä pihapiiriä ja asutun talon ilmiä... hylätyt ja rapistumaan jätetyt pohjalaistalot näyttävät surullisilta ja herättävät huolta, asuttu ja hyvänä pidetty pohjalaistalo luo uskoa tulevaisuuteen ja paikallisuuden säilymiseen seudun identiteettiä ja omaleimaisuutta vahvistavana tekijänä.

Mitä pitää/pitäisi säilyttää?

- minusta kaikki edellä mainittu on tärkeää säilytettävää jos sattuu omistamaan sellaisen talon missä em. on jäljellä. Sellaisia taloja on enää äärimmäisen vähän. HISTORIALLISET arvot täytyy säilyttää.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki EI edellytä vanhan kunnostamista uudella tekniikalla tai uusien materiaalein. Sen sijaan laki sallii vanhan kunnostamisen samoilla menetelmillä ja materiaaleilla, joita rakennuksessa on alunperinkin käytetty. Tämä ei tunnu olevan yleisessä tiedossa ja tämän vuoksi suuri osa kunnostuksista tehdään rakennuksen historiallisten arvojen kustannuksella. Asumismukavuus EI edellytä moderneja ratkaisuja. Nykyään asiantuntevan neuvonta-avun löytyminen ei ole enää vaikeaa.
- minusta olisi hyvä tuoda esiin eri yhteyksissä että taloihin, joista edellisinä vuosikymmeninä on menetetty korjausten ja muutosten myötä alkuperäisyyteen mielletäviä tekijöitä, on mahdollista PALAUTTAA niitä. Kestävät materiaalit ovat hyvä ratkaisu - niistäkin tulee ajan myötä historiaa. Sopimattomia materiaaleja sen sijaan on uusittava säännöllisin väliajoin, eikä niistä koskaan tule säilytettävää historiaa. Jos muutoksia on tehty paljon (kuten meillä), voidaan palauttaa rakennusteknisesti ja toiminnallisesti hyviä ratkaisuja, vaikka estetiikkaa ei olisikaan mahdollista palauttaa ennalleen. Jos muutoksia on tehty vähän, on mahdollista palauttaa myös esteettisesti tärkeitä tekijöitä.
- luonnonmukaiset ja hengittävät materiaalit on välttämätöntä säilyttää
- mittasuhteet ovat äärimmäisen tärkeä tekijä
- aidot vanhat ikkunat ovat sekä kestäviä että arvokkaita ja aina kunnostettavissa ja tilkittämissä. Niitä ei kannata vaihtaa, vaikka uusien myyjä olisi miten hyvä markkinoija.
- terve talonpoikainen järki on hyvä säilyttää aina, kun aletaan miettiä välttämättömiä kunnostustoimia. Mikä on oikeasti välttämätöntä?

Mitä ei tarvitse säilyttää?

- *asumismukavuus on välttämätöntä, mutta vanhan säilyttäminen ei ole sen esteenä. Lisäeristys voidaan tehdä tarpeen mukaan, kun se tehdään oikein. Tiivistäminen on oleellista lämmön kannalta. Vanhan talon kunnostaminen nykypäivän asumismukavuudet täyttäväksi kodiksi voidaan tehdä oikein tai väärin. Oikein tehty korjaus on säilyttävää korjausta. Säilyttävä korjaus ei merkitse museossa asumista, vaan asumismukavuuden päivittämistä vanhan talon arvot säilyttäen.*
- *jos ei pidä vinoista pinnoista tai ajan patinasta, voi jättää vanhat pinnat uusien alle sen sijaan, että repii ne pois.*
- *vanhat sähköjohdot ja vesiputket yms. tulee uusia aina kun niille kertyy tarpeeksi ikää. Tarvitaan kuitenkin kulttuurihistoriallisia arvoja ymmärtäviä tekijöitä, että ne tulisivat uusituiksi asiallisesti.*
- *ulkorakennuksia on mahdollista ottaa uuteen käyttöön esim. verstaina ja muina työtiloina, puoteina ja majoitustiloina, auto- ja konetalleina, varastoina, lämpökeskuksen ja muun tekniikan sijoittamispaikkana, jne.*
- *jos ei pidä vanhan talon ominaisuuksista vaan haluaa uutta - silloin ei kannata ostaa vanhaa taloa tai asua vanhassa talossa vaan myydä se ja hankkia uusi.*
- *Mistä tulisi luopua kokonaan? Siitä asenteesta, että klassinen uudisrakentaminen olisi sopimatonta ja että uudisrakentamisen tulisi aina noudattaa "oman aikansa" modernistista arkkitehtuuria ja teknistä "kehitystä", jonka kestävyys ja paremmuuden kyseenalaistan nykyisellä tietämyksellä lähes täysin. Klassinen ja luonnonmukainen uudisrakentaminen on alati kasvavaa ja kannattavaa bisnestä monessa muussa maassa, mm. USA:ssa ja Britanniassa - sitä se voisi olla myös meillä.*

LIITE 5 (haastattelu)

Pohjalaistalo 2, Evijärvi

Talo on ajoitettu 1860-luvulle. Suunnittelija ei ole tiedossa. Rakennuksen kerroslukumäärä on 1(1). Talossa on luonnonkivi perustus, pitkänurkkainen hirsirunko ja rankorakenteiset kuistit. Ulkovuorauksena on pystyrimalaudoitus, kuisteissa höylätty vaakapaneeli. Ulkoveritys on punainen ja kuistit keltaiset. Kattomuotona harjakatto, vuoliaisrakenteella. Katteena on aaltopelti, jonka alla on vanha pärekatto, kuisteissa saumapeltikatto. Ikkunat ovat nykyaikaiset 6-ruutuiset, jotka uusittu vuonna 2000. Ikkunoiden vuorilaudan yläosassa punaiset koristeaiheet. Etuovet: vanhat pariovet, jotka paneloitu ulkopuolelta, maalattu vaalean ruskealla öljymaalilla. Takaovi uustuotantoa vanhan mallin mukaisesti, hankittu Rakennusapteekista 2013, maalattu vihreällä ja okrankeltaisella öljymaalilla. Vintillä avointa kylmää tilaa sekä kaksi kesäkammaria. Tuvan lattian alla ollut kellarikuoppa, joka täytettiin osittain talon lattiaremontin yhteydessä 2014 kun vanha multipenkkilattia muutettiin rossipohjaksi.

Talon restaurointi on aloitettu vuonna 2012. Restauroinnin tarkoituksena on varmistaa päärakennuksen säilyminen, talossa aikaisemmin tehdyt kammarien lattioiden täytöt ovat estäneet alapohjan kunnollisen tuulettumisen ja tämä on johtanut laho- ja hyönteisvaurioihin alapohjassa ja alimmissa hirsikerroissa. Myös hirsitaloon sopimattomien materiaalien käyttö on edesauttanut vaurioiden syntyä. Restauroinnin yhteydessä taloon on uusittu salaojitus ja tehty maanpinnan riittävät kaadot rakennuksesta pois päin, jotta uusilta kosteusvaurioilta vältyttäisiin. Kivijalka on kunnostettu ja sen alle on valettu uusi antura. Vaurioituneet rakennusosat on korvattu uusilla vastaavilla. Restauroinnin yhteydessä päärakennukseen tehtiin pieni takakuisti, myönnytys nykyajan mukavuuksille, jonne tulee wc ja suihku. Aikaisemmin pesutilat ovat sijainneet navetan vanhassa karjakeittiössä, jonne ne tehtiin 1980-luvun lopulla kun lypsykarja laitettiin pois. Päärakennuksen etukuisti on uusittu restauroinnin yhteydessä. Tuvan alla ollut multipenkkirakenne on purettu ja muutettu rossilattiaksi ja myös kammarien lattiat on tarkoitus muuttaa rossilattioiksi.

Talossa ei ole alun perin ollut kuistia. Se rakennettiin vasta Yrjö Uusitalon aikana. Talon sisätiloja uudistettiin 1960–70-luvun vaihteessa. Tuvan vanhan pinkopahvisen maalatun "puolipaneelin" ja tapettien päälle laitettiin puukuitulevyt, jotka maalattiin ajan hengen mukaan sinapinkeltaisiksi. Samalla uusittiin keittiön kaapit ja tupaan tuli tiskipöytä. Tuvan ovinurkkaan rakennettiin kiinteä kaappi. Sähköt Sydänmaan kylälle saatiin 1970-luvun lopulla. Juokseva vesi tuli sisälle vasta 1990-luvulla kun kylälle saatiin kunnan vesijohto, siihen saakka käyttövesiämpäriä ja nappoa pidettiin tiskikaapin alakaapissa. Vuonna 2000 tulipalossa tuhoutui tuvan peräkamari ja se remontoitiin; seinät levytettiin lastulevyllä ja lattiaan asennettiin laminaatti. Tämäkin kamarin lattia oli täytetty ilmeisesti jo Yrjön aikana, lattiassa oli alimmaisena apulantasäkkejä joiden päälle oli valettu betonilaatta. Laatan päällä oli lasivillalla täytetty koolaus ja lastulevy. Ennen talon vuokrausta 2006 perikunta halusi remontoida eestuvan kylmän peräkamarin. Seiniin asennettiin lasikuitutapetit ja lattia avattiin, lattian alla ollut olkisilppu (kuivana säilynyt!) korvattiin lasivillalla ja päälle asennettiin laminaatti.

Talon tuvan piisi-leivinuuni-puuhella on tällä hetkellä purettuna ja osin numeroituna odottamassa uudelleenmuurausta. Peräkammarissa ollut pönttöuuni on purettu mutta eestuvassa on peltikuorinen pönttöuuni. Tuvan kiinteät kalusteet on purettu kaikki pois rossilattian teon vuoksi. Vintillä ei ole kiinteitä kalusteita.

Millaisia pohjalaistaloon liittyviä arvoja/kulttuuriperintöarvoja pidät tärkeänä? (rakennusteknisesti, materiaalisesti, esteettisesti, aineelliset ja aineettomat arvot, ym.) *Tykkään pohjalaistalon tuvasta, iso ja avara, piisi ja leivinuuni, mitäpä sitä ihminen muuta kaipaa taloonsa. Arvostan myös alkuperäisiä materiaaleja.*

Mitä pohjalaistalossa pitää tai olisi pitänyt ehdottomasti säilyttää?

Jos tarkastellaan taloa ulkoapäin, niin ehdottomasti säilyttämisen arvoista on alkuperäiset ikkunat. Myös se särähtää silmään, kun joskus näkee pohjalaistaloon tehdyn kattoremontin yhteydessä liian pitkät räystäät. Ymmärrän pointin että pitkät räystäät suojaa seinärakenteita, mutta jos talo on seissyt pystyssä 200v lyhyillä räystäillä niin miksi muuttaa niitä? Sisätiloissa pohjalaistaloon kuuluu mielestäni paritupa-pohjakaava. Seiniä ei saisi purkaa tai muuttaa. Myös iso tupa ja siellä oleva piisi-leivinuuni-puuhella kuuluvat ehdottomasti pohjalaistupaan.

Mitä voidaan muuttaa? *itse en muuttaisi juuri mitään. Korkeintaan tapettia tai maalia...*

Mitkä korjaukset ovat menneet mielestänne pieleen? (rakennustekniset, materiaaliset, esteettiset, toiminnalliset jne.) *Meidän kohteessamme aikaisemmat lattiaremontit olivat aiheuttaneet vaurioita. Talon eestuvassa ja peräkamarissa oli korjattu lattiaa muistitiedon mukaan 60-luvulla. Silloin lattian alla olleet kellarikuopat täytettiin hiekalla. Peräkamarissa hiekkatäytön päälle oli levitetty apulantasäkkejä ja näiden päälle oli valettu ohut, n 10–15 cm paksu, betonilaatta. Laatan päälle oli koolattu lattia ja eristeenä oli lasivillaa. Villan päällä oli 20mm lastulevy ja lastulevyn päälle oli viimeisimmässä remontissa laitettu laminaatti. Tässä huoneessa oli tulipalo v 2000, jonka jälkeen huoneen pinnat uusittiin. En tiedä kajottiinko lattiaan muuta kuin asentamalla laminaatti silloin. Joka tapauksessa tämä rakenne ja vastaavasti ulkopuolella kohonnut maanpinta ja pitkä heinikko talon seinustalla olivat saaneet aikaan homevaurioita alapohjassa. Muutimme taloon vuokralle v 2006, jolloin ennen muuttoamme talon silloiset omistajat halusivat remontoida eestuvan peräkamarin. Kamari oli kylmä, mutta remontissa siitä tehtiin lämmin. Lattia avattiin ja siellä täyteenä ollut kuiva heinäpehku poistettiin ja korvattiin lasivillalla. Päälle asennettiin laminaatti. Tämä viimeisin remonti uskoaksemme antoi lisää vauhtia kosteusvaurioille ja talvella 2010 peräkamarin seinässä havaittiin kosteusvaurioita lattian rajassa.*

Korjausajankohta

Korjaukset aloitettiin v 2012, jolloin aluksi koko talo kengitettiin uudestaan ja kivijalka korjattiin. Peräkamarista purettiin lattiarakenteet auki ja poistettiin kaikki kosteusvaurioituneet puurakenteet. Kivijalan kunnostuksen yhteydessä kivijalkaan tehtiin lisää tuuletusaukkoja ja tällä hetkellä talo tuulettuu alapohjastaan vain eestupaa ja eteistä lukuun ottamatta. Sen lattiaa ei ole vielä avattu. Korjaukset jatkuvat edelleen.

Korjattiinko taloa nykyisen asukkaan aikana vai aikaisemman omistajan toimesta?

Aikaisemmat omistajat olivat täyttäneet lattiaa. Nykyisten omistajien toimesta taloon ollaan paraikaa muuttamassa tuulettuvaa alapohjaa ja rossilattiaa.

Korjattiinko taloa itse vai ammattilaisen toimesta?

Aikaisempien omistajien korjaukset ovat itsetehtyjä. Nyt taloa kunnostaa rakennuskonservaattori ja rakennusmies.

Ovatko vääränlaiset korjaukset vaurioittaneet rakenteita? (home, sisätilaongelmat, vesivahingot yms.) *Kyllä, home ja kosteusvauriot.*

Mistä korjaustietoa saatiin? (Millä ohjeilla rakennusta korjattiin?) *En osaa sanoa millä ohjeilla aikaisempien omistajien tekemät korjaukset on tehty. Nyt korjauksiin on käytetty opiskelussa (konservaattori) saatuja tietoja.*

Perustelut miksi korjaus meni pieleen? *Rakenteet eivät päässeet tuulettumaan ja käytettiin vanhaan taloon sopimattomia materiaaleja.*

Miten olisi pitänyt toimia estääkseen vahinko? *Tehdä tuulettuva alapohja ja käyttää eristemateriaalina perinteisiä materiaaleja.*

Onko talossanne aiempia ”vääränlaisia” korjauksia palautettu alkuperäisen kaltaiseksi? (Mitä on palautettu? Miten on palautettu?) *Ei voida tässä tapauksessa puhua palauttavista korjauksista. Talossa on aikaisemmin ollut multipenkkilattia, joka on puolesta talosta täytetty. Nyt lattioita ollaan muuttamassa rossilattioiksi.*

Mikäli olette pääsääntöisesti tyytyväisiä talonne korjaukseen; olisiko jotain kuitenkin voinut tehdä toisin? Miten tai miksi? *Olisi voinut tehdä vähemmän mitä olemme tehneet. Talon kengitys oli pakko tehdä, mutta ehkä multipenkkirakenteenkin olisi voinut säilyttää. Taloon on myös tehty uusi etukuisti. Alun perin talossa ei ole ollut kuistia lainkaan ja olemme paljon miettineet sitäkin, että olisiko uusi kuisti pitänyt jättää tekemättä ja palauttaa talon ulkoasu alkuperäiseksi. Taloon on myös tehty takakuisti, jonne tulee wc ja suihku, mutta senkin tarpeellisuuden olemme ehtineet kyseenalaistaa remontin kestäessä. Olisiko sittenkin erillinen ulkosauna ja ulko-wc ollut riittävä? Pakkoko ne tupaan on rakentaa? Tässä me kuitenkin olemme, uusien kuistien ja mukavuuksien äärellä.*

Onko taloon myönnetty Talonpoikaiskulttuurisäätiön perinteisen rakentamistavan kunniakilpeä? *Ei*

Onko talossasi riittävästi nykymukavuuksia? Onko ne voitu sovittaa mielestäsi hyvin talon ikä huomioiden? Koetko, että olet joutunut jättämään talosta pois jotain mukavuuksia mitkä eivät sovi rakennuserintöarvoille? *On. Kuten aikaisemmin jo tuli ilmi, olemme miettineet jo sitäkin, että nekin vähät nykymukavuudet olisi voinut jättää pois. Emme kaipaa taloon yhtään enempää.*

Onko talon korjauksiin saatu avustuksia? (esim. museovirasto, ELY-keskus ym.?) Mihin korjauksiin? *Kyllä, saimme energia-avustusta maalämpöjärjestelmän tekemiseen Aralta.*

Oliko avustusten hakemisessa vaikeuksia? *Ei*

Saiko avustusten hakemiseen riittävästi tietoa/ohjeistusta? *Kyllä*

Millaisia neuvoja antaisit vanhan talon korjaamista suunnittelevalle? Mitä olisi hyvä huomioida, ettei vahinkoa pääsisi syntymään? *Asu ensin talossa vähintään vuosi, mielellään enemmän, ennen kuin teet mitään! Huomaat, ettet haluaakaan kaikkea sitä mitä aluksi kuvittelit tarvitsevasi. Kysy neuvoa rakennuskonservaattorilta.*

LIITE 6 (haastattelu)

Pohjalaistalo 3, Kuortane

- Puolitoistakerroksinen pohjalaistalo, jonka rakennusajankohta oletetaan olevan 1700-luvun lopulta.
- Talo on (toisen omistajan) lapsuuden koti. Pariskunta on talon yhdeksäs sukupolvi. He ovat muuttaneet yhdessä taloon vuonna 2006. He ovat myös ensimmäinen sukupolvi, jotka asuttavat taloa ilman syytinkiläisiä.
- Alun perin kaksitupainen pohjalaistalo, nykyisin yksitupainen. Julkisivu on peräisin 1900-luvun alkupuolelta, jolloin talo sai pystyrimalaudoituksen ja kuistin. Väriltään talo on punamultamaalattu.
- Koska talo on lapsuuden koti, hän muistaa sen sellaisena kun se oli ennen vuotta 2006.

Millaisia pohjalaistaloon liittyviä arvoja/kulttuuriperintöarvoja pidät tärkeänä? (rakennusteknisesti, materiaalisesti, esteettisesti, aineelliset ja aineettomat arvot, ym.)

- *Pohjalaistalon tulee ilmentää omaa aikaansa.*
- *Perinteiset materiaalit ovat tärkeitä.*
- *puu on ikuista oikein käytettynä.*

Mitä pohjalaistalossa tarkoittaa alkuperäinen?

- *Talon omat kiinteät kalusteet, ovet, korkea sisäkatto, jossa näkyvissä massiiviset kattoparrut.*

Mitä pohjalaistalossa pitää tai olisi pitänyt ehdottomasti säilyttää?

- *1970-luvun remontissa hävittiin paljon. Mm. tuvan vanha astiakaappi olisi pitänyt säilyttää.*

Taloon tehdyt korjaukset

Aikaisempien sukupolvien toimesta:

- *1950-luvulla: yläkerran yksi suuri tila jaettiin kahdeksi huoneeksi*
- *1960-luvulla multipenkki muutettiin betonilaataksi*
- *Talon pohjoispääty toimi syytinkitupana omalla keittiöllä. Syytinki makuuhuoneen ovi tuvan puolelle oli peitettynä lastulevyllä.*
- *1969: lastulevyt sisäseiniin*
- *Peruskorjaus vuosina 1970-1980-luvun taitteessa: Puulattiat lastulevytettiin ja asennettiin vihertävät muovimatot, seinät saivat kirkaat maalipinnat, keskuslämmitys asennettiin, wc rakennettiin portaiden alle, sauna ja suihkutilat rakennettiin yläkertaan (1978).*
- *Ikkunat on uusittu vuonna 1989 (teolliset ikkunat, kuusiruutuiset vanhan mallin mukaiset)*
- *Tiilikatto uusittiin 2000-luvun taitteessa.*

Nykyisten asukkaiden toimesta Vuonna 2006-2007:

Ajatuksena oli tehdä korjaukset mahdollisimman pitkälle perinteitä kunnioittaen, sen hetkisen tiedon pohjalta.

- *Syytinkituvan keittiön (erstuvan) purkaminen ja muuttaminen makuuhuoneeksi*

- *Syytinki makuukamarin oven peittävän lastulevyn poisto, esteetön kulku tuvan puolelle.*
- *1960-luvulta peräisin olevan keittiön uusiminen.*
- *1960-1970-luvulla uusitun tuvan tulisijan purkaminen. Aiemmin kuvien perusteella alueelle tyypillinen rapattu avotakka muutettiin (1960-1970-luvulla) kennokieroiseksi puuhellaksi, jonka yläreuna oli vuorattu keltaisella kaakeleilla. Tulisija pyrittiin uusimaan vastaamaan alueellisen ja ajallisen tyyliä noudattaen.*
- *Lattioista poistettiin lastulevyt ja muovimatot, alkuperäinen puulattia hiottiin ja maalattiin.*
- *Seinäpinnoilta poistettiin lastulevyt yläkerran ja alakerran osalta. Seinät tapetoitiin ajan hengen mukaisesti. Yläkerran yhteen kamariin ja porrastasanteelle jätettiin hirsipinta näkyviin. Porstuan seinillä on vielä lastulevyt ja maalipinta.*

Ovatko vääranlaiset korjaukset vaurioittaneet rakenteita? (home, sisätilaongelmat, vesivahingot yms.)

- *Saunan ja pesutilan rakentaminen yläkertaan ei ehkä ole ollut järkevää, samoin arvelluttaa wc portaitten alla.*
- *Lämmöneristeeiksi laitettiin lasivillaa lämpöjärjestelmän uusimisen aikoihin 1970-1980-luvulla, niitä ei ole vaihdettu, koska toistaiseksi ne ovat pysyneet kuivina.*
- *Ikkunat uudistuotantoa*

Mistä korjaustietoa saatiin? (Millä ohjeilla rakennusta korjattiin?)

- *Aiemmista korjaustavoista ei ole tietoa, mutta nykyisiä korjauksia on pyritty tekemään mahdollisimman paljon itse, tietoa etsimällä eri lähteistä.*

Mikäli olette pääsääntöisesti tyytyväisiä talonne korjaukseen; olisiko jotain kuitenkin voinut tehdä toisin?

- *Saunan ja pesutilan sijaintia olisi voinut vaihtaa pois yläkerrasta, Alakerran wc:n sijaintia olisi voinut pohtia tarkemmin. Muuten talossa on kaikki tarvittavat mukavuudet ja toistaiseksi toiminnalliset.*

Onko taloon myönnetty Talonpoikaiskulttuurisäätiön perinteisen rakentamistavan kunniakilpeä?

- *Myöntämisvuosi ei ole tarkasti tiedossa, mutta oletetaan, että se on myönnetty vuonna 1965. Naapurustoon myönnettiin saman näköisiä kunniakylttejä tuohon aikaan sekä valokuvien perusteella näin voidaan epäillä.*

Onko kunniakilven myöntäminen vaikuttanut myöhempään korjauksiin?

- *Ei ole, koska talon sisäpuolelle on tehty rankkoja remonteja.*

Onko talon korjauksiin saatu avustuksia? (esim. museovirasto, ELY-keskus ym.?) *Ei*

LIITE 7 (haastattelu)

Pohjalaistalo 4, Kuortane

Kuortaneella sijaitseva puolitoistakerroksinen suojeltu pohjalaistalo on rakennettu vuonna 1781. Talo sijaitsee tyypillisesti vanhan maantien varressa ja on osa kantatalojen muodostamaa nauhamaista asutusta. Päärakennus on maakunnan vanhin edelleen asuinkäytössä oleva rakennus. Tupaosa on säilytetty lähes alkuperäisenä ja sen oletetaan olleen alkujaan savutupa. Rakennusta on jatkettu 1800-luvulla lisäten tuvan molempiin päihin kamariparit. Huoneita on yhteensä yhdeksän. Tämä pohjalaistalo on sekä kulttuuri- että rakennushistoriallisesti ja ympäristönäkökohtien kannalta erittäin arvokas kohde. Taloon liittyy myös henkilöhistoriallisia arvoja, sillä se oli erään valtiopäivämiehen kotitalo vuosina 1818–1887. Talo on perheen miehen lapsuudenkoti. Nykyiset asukkaat ovat asuneet talossa vuodesta 1994. Kohde on malliesimerkki hyvin säilyneestä talosta, jossa ei turhaan ole tehty perinteiselle rakennustavalle epäedullisia korjauksia. Talonpoikaiskulttuuriperintösäätiön kunniakilpi on myönnetty vuonna 1950.

Taloon tehdyt korjaukset:

- Talon laajennus 1840-luvulla: Tuvan molempiin päihin rakennettiin tupaparit sekä mahdollisesti yläkerta rakennettiin samoihin aikoihin.
- Talo oli maalaamaton 1950-luvulle asti, joka sitten maalattiin punamultamaalilla.
- Katto oli tiilivuorattu, joka vaihdettiin peltikatoksi.
- Kuorimuurit purettiin ja uusittiin.
- Ulkolaudoitusta on korjattu tarvittaessa.
- Keittiö kunnostettiin 1990-luvulla.
- Tuvan kiinteät kalusteet on maalattu 1950-luvulla.
- Taloon on lisätty: lämmin vesi, tulisijat ja sähköpatterit.
- Wc- ja suihkutilat rakennettiin sisätiloihin ja sauna on ulkorakennuksessa.

Millaisia korjausehdotuksia saitte?

- Näin heti jo voin sanoa että kun alettiin tätä taloa korjata, oli vähissä ne ihmiset, joiden neuvoja kuunneltiin.
- No jonkun mielestä olis ollut komiaa mm hiekkapuhaltaa tuvan katto. Ei olis ollut enää ajan patinaa.
- Tuvan sisäkaton peittäminen lastulevyllä.
- Ainut tapa kunnostaa taloa oli tehdä siitä "kuin uusi".
- Kysymys esitettiin, että miksi ette laita sitä nurin ja rakenna uuden?
- Meillä itsellä oli halu tehdä korjausta vanhaa kunnioittaen ja siinä suurena innoittajana ja neuvonantajana oli tuttu arkkitehtiopiskelija.
- Makuuhuoneen seinä piti ensin saada suoraksi ja sinne levyt siis, mutta neuvonantaja (arkkitehtiopiskelija) sanoi, että huoneen tunnelma ei säily jos "pinkopahvi" vaihdetaan levyyn eli ei seinän pidäkään olla suora.
- Ikkunat korjattiin perinteisellä tavalla ja kun se suuri urakka oli tehty, ajoi ikkunakauppias pihaan :)
- neuvottiin tekemään tupa ylä- ja alasänkyjen kohtaan vessat ja suihkut.
- Vanha remontti oli suunniteltu 1970-luvulla mutta onneksi se ei toteutunut.
- Meillä oli onneksi muutamia tuttavuuksia, joilla oli samat ajatukset ja niitä alkoi tulla koko ajan lisää.

Minkä ohjeiden mukaan taloa korjattiin:

- Talon kunnostukseen (1990-luvulla) neuvoja saatiin tuttavalta (arkkitehtiopiskelija), joka oli valveutunut vanhan talon korjauksiin. Talotohtori kirjan ohjeita käytettiin korjausratkaisujen valinnassa.
- Maakuntamuseon toimesta rakennus inventoitiin ja sieltä saatiin lisää korjausneuvontaa.

Kaipaatteko jotain muita asumismukavuutta lisääviä tekijöitä?

- Asumismukavuutta on riittävästi, mutta jos jotain toivoisi niin tuvassa voisi olla varaava tulisija.

Mitkä pohjalaistalon tyylipiirteet ovat mielestänne tärkeitä?

- Luonnollisuus, aidot materiaalit, kauneus ja elävä pinta

Millaisia kulttuuriperintöarvoja liitätte pohjalaistaloon?

Mitkä seikat ovat tärkeitä alkuperäisyyden säilymisen kannalta? (Mitä talossa pitää ehdottomasti säilyttää?)

Onko korjauksiin saatu avustuksia esim. museovirastolta? Mihin korjauksiin?

Ovatko korjausratkaisut olleet toimivia? Tekisittekö jotain nyt toisin?

Millaisia neuvoja antaisitte pohjalaistalon korjaamista suunnittelevalle?

Muita pohjalaistalojen korjauksiin liittyviä ajatuksia?

LIITE 8 (haastattelu)

Pohjalaistalo 5, Lapua

”Talon vanhin osa on rakennettu ruotsin vallan lopulla, yläkerta vuonna 1831. Talo on alun perin sijainnut Jalasjärvellä ja sen vanhimmat kolme huonetta siirrettiin kolmen kilometrin päähän alkuperäiseltä paikaltaan. Uudella paikalla taloa korotettiin kaksikerroksiseksi eli se sai kahdeksan hirsivarvia lisää. Kamarit ja ylätupa on rakennettu vuonna 1869. Talo on rakentunut kolmesta erillisestä rakennusosioista ja hirsien kolojen perusteella voidaan olettaa, että rakennuksen nuorempipää on tehty vanhemmasta talosta. Monista rakennusvaiheistaan huolimatta talo täyttää ulospäin pohjalaistalon tunnusmerkit. Talo oli ennen siirtoa yhtenäisen harmaa. Siirron yhteydessä hirsirungon lisäksi pyrittiin talosta ottamaan mukaan mahdollisimman paljon säilyneitä rakenneosia kuten, lattia-, seinä- ja kattolautaa, peitelistoja jne. Taloa on pyritty rakentamaan perinnerakentamiselle annettujen ohjeiden mukaan alan ammattilaisten toimesta”.

”Tämä kaksifooninkinen pohjalaistalo on siirretty nykyiseen paikkaansa Lapualle Jalasjärveltä nykyisten omistajien toimesta. Jalasjärvellä talo oli purettava turvallisuussyistä, sillä se sijaitti kolmen metrin etäisyydellä viereisestä talosta. Talo on rakentunut asumiskuntoonsa vuosien 2005–2008 aikana. Muutto tapahtui vuonna 2008. Lähes kymmenen vuoden asumiskokemuksen perusteella perhe on tyytyväinen kokonaisuuteen ja rakennusratkaisuihin”.

”Korjauskustannuksiin ei voitu hakea avustuksia, koska siirrettäviin rakennuksiin niitä ei silloin myönnetty”.

”Omistajat joutuivat paljon pohtimaan erilaisia toiminnallisia ratkaisuja, joita ei ollut kovinkaan helppo valita. Sisäänkäynnin yhteyteen rakennettiin kuisti, jota ei rakennuksessa aiemmin ollut. Kuisti on ns. uudisrakennus, johon sijoitettiin wc- ja suihkutilat. Tämä uudisrakennus noudattaa uudisrakennukselle tyypillisiä piirteitä. Lämmitys toteutettiin vesikiertoisilla pattereilla, lämpöä saadaan pellettikattilasta. Vaikka lämmitysmuoto onkin ollut asukkaiden mielestä toimiva, joskus peltoaukion puolelta puhaltava navakka tuuli saattaa viilentää sisälämpötilaa. Taloon valittiin myös koneellinen ilmanpoisto. Pääsääntöisesti asukkaat käyttävät ulkorakennuksen pesutiloja”.

”Ratkaisuja, jotka hieman ehkä kaduttavat ovat uudisrakennusosan eli kuistin ikkunat ja kuistin kipsilevyseinät. Nekin olisi ollut järkevää tehdä täysin vanhaan tapaan”.

”Neuvona vanhan talon korjausta suunnittelevalle: tuumaa rauhassa, jos et varma miten toimia, aina jokin ratkaisu löytyy! Raskainta projekteissa on teollisen rakentamisen näkemykset. Oma näkemystä on perusteltava aina uudestaan ja uudestaan. Aina kyseenalaistajia riittää! Pidä ideologia vankasti pohjalla ja tutustu huolella kirjallisuuteen, näin pystyy perustelemaan paremmin toimintaansa!!! Ole myös armollinen ratkaisuillesi! Henkinen puoli asumisessa on kaikkein tärkeintä”!!!

LIITE 9 (haastattelu)

Asiantuntija 1

Kulttuuriympäristötyöhön kuuluu kuntien kaavoitustyön viranomaistehtävät – kaavalausunnat, neuvottelut sekä selvitysten ohjaus/arvottaminen. Rakennustutkija seuraa kaavojen toteutumista ja osallistuu rakennuslupa- ja purkulupaprosesseihin viranomaisena ohjaus- ja neuvontomien sekä lausuntojen kautta. Lisäksi edistetään säilyttävää korjausta korjausneuvonnan sekä avustusten hakuohjauksen ja avustusvalvonnan kautta. Tavoitteena on myös lisätä tietoa kulttuuriympäristöstä selvitysten, julkaisujen, tiedottamisen ja muun toiminnan avulla.

Mitkä ovat tyypillisimpiä pieleen menneitä korjauksia (pohjalaistalot), joita työnne puolesta kohtaatte? Mille aikakaudelle korjaukset pääsääntöisesti ajoittuvat? Millaisista syistä korjaukset ovat menneet pieleen? Millaisia vaurioita väärät korjausmenetelmät ovat yleensä aiheuttaneet? Kuinka usein taloa kunnostava haluaa tehdä palauttavia korjaustoimenpiteitä? Löytyykö yhteisymmärrys helposti ”oikealle” korjaustavalle?

Epäonnistuneita korjaustöitä tulee vastaan useimmiten kaavoihin laadittavien kulttuuriympäristöselvitysten yhteydessä. Pohjanmaan maakunnassa ei ole laadittu vielä inventointeja koko toimialueen kattavina, joten yleis- ja asemakaavoituksen kohteena saattaa olla alueita, joita ei ole aiemmin kattavasti inventoitu tai aiempi selvitys on laadittu 15–20 vuotta sitten. Tällaisissa selvityksissä nousee esiin useiden eri vuosikymmenten korjaustyöt, jotka ovat kohdistuneet erityisesti rakennusten ulkoasuun.

Epäonnistuneita korjauksia on näissä voimakkaasti rakennuksen tyylipiirteitä muuttavat korjaukset esim. ikkunoiden vaihto, ikkunajaon muutos, lisäeristäminen ja julkisivuverhouksen modernisointi ja laajennusosan rakentaminen. 1960- ja 1970-luvuilla muutokset ovat olleet erityisesti ikkunoiden suurentaminen ja ikkunajaon muuttaminen sekä laajennusosien toteuttaminen ajan uudisrakentamisen tavan mukaisesti. 1980- ja 1990-luvuilla on erityisinä virheellisinä/huonosti onnistuneina korjauksina on tehty rakennuksen lisäeristyksiä ja ikkunamuutoksia. Tälle ajalle on tyypillistä, että uusi ikkuna saattaa olla kooltaan vanhan kaltainen, mutta on suosittu yksiruutuisia ikkunoita pintaristikoidilla tai pelkkiä yksiruutuisia aukkoja. Lisäeristyksessä on rakennus vuorattu paksulla eristekerroksella, jolloin ikkunat ja detaljit ovat uponneet julkisivuun syvälle.

Suojelukysymyksissä ja korjausneuvonnassa harvemmin on kohteena pieleen menneiden korjaustöiden kohteita. Usein voimakkaasti ulkonäöllisesti muuttuneiden kohteiden osalta ymmärretään rakennuksen arvojen häviäminen ja näitä jatkossakin korjataan modernein keinoin.

Korjausneuvonnassa ja avustuksien haussa/valvonnassa ollaan korjaustavoista sekä materiaaleista usein samaa mieltä. Suojeltujen rakennuksien muutos- ja korjaustöissä lupanäkökulmasta keskustellessa ei välttämättä yhteisymmärrys ole niin helppoa löytää. Suunnitelmat tehdään isommissa korjaustöissä uudisrakentamisen näkökulmasta ja noudattamaan rakentamisen nykyvaatimuksia.

Tällaisissa lupa- ja suojeluasioissa tulee myös vastaan enemmän virheellisiä korjauksia. Osassa on kyse virheellisestä materiaalien ja rakenteiden käytöstä eli uudisrakentamisen ratkaisujen viemisestä perinteisen rakennustekniikan tilalle. Tällöin kyse on yleensä perinteisen rakentamisen ja työtapojen tuntemuksen ja osaamisen puuttumisesta. Osa

virheellisistä ratkaisuihin on (kuten aiemmin mainittu) tulosta ajan muodin tuomisesta vanhaan rakennukseen. Vastaavia muutoksia on tehty kautta aikojen, mutta näkemykseni mukaan vanhemmat muutosratkaisut toimivat kuitenkin perinteisen rakentamisen tekniikan mukaisesti. Pitää muistaa, että aina on rakennuksia muokattu, laajennettu, korotettu, pienennetty yms.

Minkä tyyppiin korjauksiin haetaan pääsääntöisesti neuvoja/avustuksia? Neuvoja ja/tai avustuksia haetaan yleensä melko hyvin alkuperäisyytensä tai kokonaisuutena melko hyvin säilyneisiin kohteisiin. Avustusta haettaessa ei kuitenkaan aina ymmärretä rakennuksessa tehtyjen tai tehtävien muutosten vaikutusta rakennuksen arvoihin.

Talonpoikaiskulttuurisäätiön perinteisen rakentamistavan kunniakilven merkitys korjaustoimenpiteissä. Ei näy mitenkään. Joillekin omistajille on arvo sinänsä, mutta ei ohjaa korjausta.

Missä määrin hankaluuksia esiintyy suunnittelussa nykymukavuuksien sijoittelulle? Pohjalaistaloissa, niin kuin muidenkin vanhojen rakennuksien osalta, on pääosin hankalaa sijoittaa pesu- ja wc-tiloja rakennukseen, koska aina tällöin menetetään jokin huonetila.

Onko asukkailla vaikeuksia luopua joistain mukavuuksista rakennusperinnön säilyttämiseksi? Osalla asukkaista asia ei ole ongelma, ne joita mukavuuksista luopuminen haittaa, ovat yleensä voimakkaammin muuttamassa vanhaa rakennusta.

Kuinka valvutuneita neuvojen/avustusten hakijat ovat oikeista korjaustavoista? Tietoisuus on hyvin vaihtelevaa, tahto oikeiden korjaustapojen ja sopivien materiaalien käyttöön on olemassa, mutta todellista tietoa on vähemmän. Lisäksi työn toteutuksessa mukana olevat toteuttajat voivat olla enemmän uudisrakentajia ja tätä kautta tuovat epäilystä korjauksen ratkaisuihin. Materiaalitietous on usein pientä ja materiaalien hankintakanavat ovat usein hukassa.

Löytyy myös erittäin valvutuneita ja pieteetillä toimivia korjaajia.

Missä määrin autenttisuutta halutaan säilyttää? Autenttisuuden käsitettä ei useinkaan ymmärretä ja korjaustyössä se jää usein korjaamisen toteutuksen jalkoihin. Lattialautojen kuluneisuus, joka näkyy pinnan epätasaisuutena, on jo hyväksyttävää, mutta kuluneet maalipinnat eivät niinkään.

Autenttisuus on enemmän kokonaisuuden käsite, halutaan säilyttää rakennus piirteineen tai pihapiiri jne.

Millaisia arvoja/kulttuuriperintöarvoja säilyttämisen kannalta asukkaat pitävät tärkeinä? Asukkaat arvostavat toisaalta historian näkymistä, vaikka eivät aina aitoa pintaa. Alkuperäisyyttä halutaan nostaa esille, jolloin ongelmaksi voi muodostua myöhemmät rakennuksen muutosvaiheet ja niiden säilyttäminen/poistaminen.

Oman suvun historia, paikan historia ja tapahtumahistoria luovat rakennukselle arvoja.

Arvostetaan myös paikan henkeä ja miljööitä sekä vanhoja tapoja.

Millaisia viranomaisneuvoja antaisit pohjalaistalon korjausta suunnittelevalle?

Vielä pätee vanhat neuvot:

- *Asu/käytä rakennusta vuosi ennen kuin alat sitä korjata. Vasta ajan kanssa näet mikä on vika ja mikä ominaisuus ja mitä oikeasti on korjattava.*

- *Korjaa vain se mikä vaatii korjausta, älä kunnossa olevaa.*
- *Käytä samoja materiaaleja ja työtapoja kuin alkuperinkin on käytetty.*
- *Arvosta aiempia ratkaisuja, kaikkea nykyaikaa ei tarvitse tuoda korjaustyössä taloon.*

LIITE 10 (haastattelu)

Asiantuntija 2

Pohjalaistaloista on monenlaisia määritelmiä. Joidenkin mukaan kaksifooninkisella tarkoitetaan pelkästään täyttä kaksikerroksista rakennusta ja joskus myös kaksifooninkisella tarkoitetaan puolitoistakerroksista pohjalaistaloa. Jossain teoksessa puolitoistakerroksista taloa on kutsuttu yksikerroksiseksi. Miten tutkijana määrittelet eri pohjalaistalot? *”Nimeämislle saattaa olla alueellisia eri termejä, mutta korkeus pääsääntöisesti määrittelee onko kyseessä kaksifooninkinen asuinrakennus. Tällöin yläkertaan on helposti mahdollista haukkaikkunoita suuremmat ikkunat.”*

Millaisia esteettisiä tai rakennusteknisiä virheitä pohjalaistaloissa yleisesti on havaittavissa? *”Perusmuovittaminen on suurin virhe. Taloja on muokattu nykyaikaisen rakennusteollisuuden periaatteiden mukaisesti ja, seurauksena on rakenteiden toimimattomuus. Usein ummehtuneen hajun perusteella voi tunnistaa, etteivät rakenteet ja ilmanvaihto toimi oikein.”*

Yritetäänkö korjauksessa muuttaa jotain ottamalla vaikutteita toisen alueen piirteistä? Mitä esimerkiksi? Mitä mieltä? *”Nykyään ei osata tehdä alkuperäisen mukaan, tehdään uuden muodin mukaan. Pohjalaistaloissa on ollut monenlaisia yksityiskohtia. En pitäisi ongelmana vaikka lainattaisiinkin, jos rakennustavat ovat aikakaudelle sopivat. Pitäisi päästä pois massateollisuuden kynnykseltä. Pohjalaistaloista ei pitäisi tehdä passiivitaloja. Ymmärrys ja arvostus aikaisempaan tekemiseen pelastaisi monia vanhoja rakennuksia. Nykyihmistä vaivaa historiatiedottomuus, jonka seurauksena korjausmenetelmiä ei tunneta. Ihmisiä pitäisi opastaa kiinnostumaan omasta kulttuuristaan ja tuoda sitä yhä enemmän esiin.”*

Mitä pohjalaistalossa tarkoittaa alkuperäinen? Alkuperäisyys? Aitous? *”Yksinkertaisesti voidaan lainata sveitsiläisen etnologian Professori Regina Bendixin ajatusta että ”autenttisuus on parhaimmillaan kokemuksen laatua”! Autenttisuus voi yhtä hyvin olla vaihteittain rakennettua, se ei välttämättä ole iästä kiinni, vaan kokemuksen laadusta, millä voidaan perustella miksi kannattaa säilyttää. Kyse on myös uskottavuudesta”*

Mitä on historiallinen arvo? *”Historiallinen arvo muodostuu perinnetiedon ja rakennustekniikan pohjalta; miten pohjalaistalo on tehty ja rakennettu, millainen on sen esineistö, mitä se merkitsee asujalleen, perheelle, suvulle, koko kylälle. Toisin sanoen se on yhteisön historian kannalta merkityksellinen. Henkinen arvo on merkityksellinen ihmisen perustalle ja samalla valtava merkitys identiteetille. Jos rakennukseen ei liity suvun suhdetta, niin kokemus kyläkuvassa on merkityksellinen! Vieläkään ei ymmärretä kulttuuriympäristön merkitystä. Yhteiskunnan tulisi antaa resurssit tehdä näkyväksi kulttuuriympäristö”*

Mitä pohjalaistalossa pitää tai olisi pitänyt ehdottomasti säilyttää? *”Jokainen talo on yksilö, joten säilyttämisessä tulisi huomioida kohdelähtöisyys, mitä talossa on? Lähtökohtana voidaan pitää myös mielenkiintoisia kerroksia tai jossain tapauksessa hienosti säilyneitä juttuja. Korjataan talon ehdoilla! Mikäli huonetilassa joudutaan tekemään rankka remontti, silloin entistäminen voi olla vapaampaa. Rakennuksen ja rakenneosien arvottaminen on olennaista. Ikkunat, ovet ja niiden vuorilaudat (yleensä ensimmäisenä poistettu) ovat talon koruja, niitä säilytettäviä juttuja, jotka tuovat yksilöllistä arvoa, myös takkihirret kuuluvat säilytettäviksi. Vaikka ikkunoita on suurennettu, talon kokonaisuus on pidetty yhtenäisenä. Pyritään säilyttämään ehjänä kokonaisuutena. Yleensä taloa rakentamassa on ollut kylän tai pitäjän paras kirvesmies tai nikkari, joka oman tyyliensä mukaan on valmistanut myös tuvan huonekalut, rakennuksen linjat kalusteiden kanssa on ollut usein yhtenäinen”*

”Suurin osa korjatuista pohjalaistaloista on uudistettu täysin. Kuitenkin talon hengen takia olisi syytä pitää kiinni vanhoista rakenneosista. Ratkaisevaa tietenkin on onko vanhoja osia säilytetty”.

Ketä tai mitä pidät suurimpana syyllisenä pieleen menneestä korjauksesta? ”Kuinka pitkälle ketjussa mennään. Suurimpana syyllisenä on pitkään ollut teollisen rakentamisen läpitunkevuus yhdessä lakisäädösten kanssa. Tästä syystä perinteisen rakennuksen korjaajalla saattaa olla vaihtoehdot vähissä. Pitäisi olla energiaa taistella vastaan säädöksiä, jotka vahvasti puoltavat uudisrakentamisen tunnusmerkkejä. Tärkeää on myös tunnistaa ero mikä on kokemukseräiseen tietoon pohjautuvaa perinteistä rakentamista verrattuna nykyrakentamiseen. Mallia olisi hyvä ottaa ekorakentamisesta”.

”Korjausvirheistä yleisin on vanhan talon perusmuovittaminen. Nykymateriaalit eivät sovellu perinteisen rakennuksen korjaamiseen. Usein ne aiheuttavat erilaisia sisätilaongelmia ja home vaurioita, jotka pääsääntöisesti tunnistaa jo hajusta. Terve rakenne ei haise”.

Pitäisikö pohjalaistalo automaattisesti suojella? ”Suojelemisen sijasta kansanvalistuksen kautta tulisi lisätä ihmisten kulttuurista ymmärrystä siitä, että heillä on jotain todella arvokasta. Hyvä että suojellaan, mutta pohjalaistalojen ympäristö muuttuu kokoajan ilman resursseja ja valvontaa, joka ei johda hyvään lopputulokseen. Joka kuntaan olisi saatava kunnolliset rakennusinventoinnit, joiden perusteella voitaisiin tunnistaa mitä ehdottomasti on säilytettävä, tämä vaatii ehdottomasti resurssien lisäämistä. Pohjalaistalojen omistajia sekä kuntien viranomaistahoja tulisi valistaa, että mahdollisimman moni pohjalaistalo säilyisi mahdollisimman autenttisena ilman suojeluakin”

LIITE 11 (Haastattelu)

Asiantuntija 3

Pohjalaistalojen korjaamiseen liittyviä haasteita:

”Maatilahallitus ohjeisti 1960-luvulla ja ministeriö antoi päätöksen maatilojen päärakennusten kunnostukseen ja lainoitukseen. Ongelma oli hallinnollinen, johon omistaja ei voinut vaikuttaa. Ministeriön taholta korjaaja oli ns. pakotettu purkamaan rakennuksia. Korjaamiseen ei saanut lainaa, joten hävisi iso määrä pohjalaistaloja. Kuntien rakennuslupakäytäntö 1940-luvulta tuli voimaan vasta 1950-luvulla. Arkkitehtien suunnitelmat pätevät vain uudisrakentamiseen ja korjauksissa rakennusmestarit tekivät päätökset, ajan muodin mukaisesti.”

”Suomen kaupungeissa on ollut eritasoista ja erimuotoista rakentamisen säätelyä jo kaukaa. Itse asiassa jo vuosisatoja. Sen sijaan maaseudun rakentamisen säätely tuli kattavasti voimaan 1940-luvun lopulla. Kunnissa rakennuslupakäytäntö tuli voimaan muistaakseni 10 vuoden siirtymäajan kuluessa. Kaikissa kunnissa piti rakentaminen olla ainakin periaatteessa olla luvanvaraista 1950-luvun lopulta alkaen.”

”Toinen seikka, joka vaikutti merkittävästi maaseudun sotien jälkeiseen rakentamiseen varsinkin 1950-luvun lopulta ja 1960-luvulta alkaen oli maatilojen lainoituksen ohjeistaminen. Tuolloin maatilahallituksen ohjeitten mukaan vain uudisrakentamista tuettiin valtion lainoituksella. Näin lukuisat komeat, tyylikkääät ja usein lopultakin vain vähäisiä korjauksia tarvinnut maatilojen päärakennukset purettiin tai ainakin jätettiin tyhjilleen ja korvattiin uusilla päärakennuksilla, koska vanhan peruskorjaukseen ei saanut maatilahallituksen lainoitusta.”

”Maaseudulla, jossa ei yleensä ollut arkkitehteja, rakennusten suunnittelu ja rakennuspiirustusten laatiminen oli lähinnä eritasoisten rakennusmestareitten työtä. Olipa kuntia, joissa kunnanrakennusmestarit laativat omana työnään maatilojen pää- ja tuotantorakennusten piirustuksia ja sitten virkamiehinä hyväksyivät ne. (Tuo mainintasi siitä, että arkkitehdit tekivät uudisrakennusten piirustuksia, ei mielestäni pidä paikkansa.)”

”Uusjaot ja uusjaon täydennysjaot hajottivat tiiviitä kyläkokonaisuuksia. Mahdollisesti pohjalaistalot kylineen voisivat olla tänä päivänä arvokkaita Unescon maailmanperintökohteita, kuten ruotsissa Hälsinglandin talonpoikaistalot. Täydennysjako hävitti pohjalaistaloja vielä 1970–1980-luvun taitteessa. Monia pohjalaistaloja siirrettiin 1930-luvulla, myöhemmin ne purettiin ja tilalle rakennettiin uusia taloja.”

”Pohjalaiset kylät olivat tiiviitä ryhmäkyliä, jossa rakennusryhmä oli sijoitettu mäenkumpareelle ja pihapiirit olivat tiivistyneet sukupolvien aikana, kun tilat jaettiin talon poikien kesken ja uudet päärakennukset talousrakennuksineen rakennettiin entisten viereen. Jokivarsia noudattavat nauhakylät ovat syntyneet samalla tavoin. Maaseudulla isostajaosta lähtien toteutetut tilusjaot ovat hajottaneet taloryhmiä ja kyläkokonaisuuksia eri vaiheissaan useaan otteeseen aina 1700-luvun lopulta 1900-luvun alkupuolelle sen mukaan, millä aikataululla eri pitäjissä jakoja tehtiin. Vielä 1970- ja 1980-luvulla muutamilla paikka kunnilla on toteutettu erilaisia laajojakin jakotoimenpiteitä eli ns. täydennysjakoja.”

”Jakojen yhteydessä kylien yhtenäiset ja tiiviit rakennusryhmät usein purettiin ja koko rakennuskanta siirrettiin uudelle, jaossa hyväksi katsotulle tontille. Sotien jälkeen toteutettujen uus- ja täydennysjakojen yhteydessä rakennuksia siirrettiin entistä harvemmin. Vanha rakennuskanta purettiin ja korvattiin uudisrakennuksilla.”

”Meillä on säilynyt valitettavan vähän laajempia pohjalaistalojen ryhmiä. Säilyneet tai edes jossain määrin säilyneet kokonaisuudet ovat poikkeuksetta joko paikallisesti, maakunnallisesti tai jopa valtakunnallisesti merkittäviä, arvokkaita ja arvostettuja rakennetun kulttuuriperinnön kohteita. Tällaisista mainittakoon vaikka Alahärmän Knuutilan raitti valtakunnallisesti merkittävänä kohteena ja Kuortaneen Kuhajärven etelärannalla oleva ns. Kuhanpiha maakunnallisesti merkittävänä kohteena.”

”Myös jakotoimenpiteisiin tai vain muuten tiestön parantamisen nimissä tehty massiivinen, ylimitoitettu tierakentaminen on rikkonut usein vanhoja raitteja, tanhuita ja idyllisiä kujia. Nykyisin ehkä erityisesti tiestön rakentaminen on vielä säilyneitten rakennusryhmien yksi suurimpia uhkia.”

”Sodan jälkeen oli vähän hirsirakentamista, koska uudet rakennusmateriaalit ja –tekniikat alkoivat lisääntyä”.

”Viime sotien jälkeen oli suuri pula kaikesta mahdollisesta elin- ja kulutustarvikkeista aina rakennustarvikkeisiin. Rakennusteollisuus ryhtyi kiireesti kehittämään uusia rakennusmateriaaleja. Sotien jälkeen rakennettiin vielä vähäisessä määrin hirsirunkoisia asuinrakennuksia, mutta uudet rakennusmenetelmät lautarunkoisine rakennuksineen (ns. ”piiruvärkkirakennukset”) valtasivat alaa. Vanhat, vuosisataiset rakennusaineet ja –menetelmät koettiin uusien rinnalla vanhanaikaisilta ja myös huonommin kestäviltä, vaikka rakennusteollisuudessa uusien materiaalien soveltuvuuden testaaminen oli jäänyt usein aivan puolitiehen.”

”Nykylainsäädäntö on muuttumassa mahdottomaksi, enää ei oteta huomioon rakennuksen ikää ja vaaditaan suuri tiiviys. Kuntien rakennustarkastajat ovat avainasemassa, mikäli he eivät ymmärrä rakennusta kulttuurimaisemassa kulttuuriympäristöä tuhoutuu tietämättömyyden vuoksi”.

”Nykyisin rakentaminen on tavattoman säädeltyä ja rakennuslainsäädäntö on niin yksityiskohtiin menevä, että harva sitä enää tuntee kokonaisuudessaan. Vanha rakennuskanta kuitenkin harvoin taipuu kaikkeen korjausrakentamisen ohjeistukseen ja säädöksiin, jotka on pääasiallisesti laadittu nykyrakentamisen menetelmien ja uusien rakennusmateriaalien perusteella ottamatta huomioon sitä, että vanha rakennus on kokonaisuus jo sinänsä ja se myös toimii yhtenä esim. lämpötaloudellisena ym. kokonaisuutena.”

”Etelä-Pohjanmaan alueella ikävä seikka oli konservaattorikoulutuksen lopettaminen. Suomessa ei enää ole koulutusta. Muut museot olivat kateellisia Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseolle, sillä Seinäjoen ammattikorkeakoulun konservaattorilinja oli tärkeä yhteistyökumppani. Seinäjoella toimi 1990-luvun alusta alkaen Seinäjoen ammattikorkeakoulussa rakennuskonservoinnin koulutusohjelma, joka oli koko valtakunnan ainut ja ainut alan korkeakoulutusyksikkö koko Pohjoismaissa. Sen lakkauttaminen tapahtui omalla eteläpohjalaisella päätöksenteolla, vaikka muuta väitetään. Rakennuskonservaattorien koulutuksen lopettaminen oli hyvin harkitsematon toimenpide ja tulee valitettavasti heijastumaan juuri sen ainoan kulttuuriperinnön säilyttämiseen, josta täällä voidaan olla erityisen ylpeitä ja joka on maakunnalle erityisen luonteenomaista: komea talonpoikainen rakentaminen. Sen sijaan väärillä korjausmenetelmillä ja –materiaaleilla toteutettu ja puutteellisilla tiedoilla tehty vanhan rakennuskannan korjaaminen on sen säilymisen suurin uhka.”

”Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseolle Seinäjoen ammattikorkeakoulun konservoinnin koulutusohjelma oli korvaamaton yhteistyökumppani, jonka avulla monet maakunnan museorakennukset korjattiin ammattitaitoisesti.”

”Onneksi maakunnassa on vielä olemassa keskiasteen ammattikoulutusta, jossa on suuntauduttu myös vanhan rakennuskannan korjaamiseen.”

”Rakenteellisena seikkana multipenkkirakennetta ja rossipohjaa ei ymmärretty. Tuuletusluukkuja tukittiin, ilmanvaihtoa ei ymmärretä! Alapohjan lahoaminen; niskojen ja täyteen väliin jäävät ilmakeinavat pitävät lattian kylmänä → Seurauksena voi olla lattiasieni. Luonnonkivijalka vaihdettiin betonilaataan”.

”Usein huone järjestystä muutettiin, ikkunat vaihdettiin puitetyypiltään useimmiten yksijakoiseksi, lämmitysjärjestelmän muuttuminen vähensi tulisijojen käyttöä ja monin paikoin alkuperäiset tulisijat purettiin kokonaan”.

”Ikkunoiden kehyksen ja seinäväliin jää usein vuotokohtia! Ulkovuorauksen alle tehtiin koolaukset ja lämpöeristykset. Koolaukset muuttavat ikkunoiden ulkonäköä, ikkunat jäävät syvään seinärakenteeseen!

”Revitään vanhat haltexit ja tapetit pois. Muovia, villaa ja Gyproc-levyä käytetään korjauksissa. Satavuotiaat paksut ulkovuoraukset poistetaan turhaan”.

Nuo yllä olevat kommentit voisi koota vaikka seuraavasti:

”Viime sotien jälkeen on unohdettu usein se, että rakennuskantaa on huollettava siinä kuin mitä muutakin kohdetta. Auton vuosihuollot kyllä muistetaan, mutta vanhan rakennuksen kohdalla vuosihuolto unohdetaan. Läheskään aina ei ymmärretä vanhan rakennuksen olevan kokonaisuus. Rakennuksen jonkin kohteen muuttaminen saattaa johtaa ongelmiin toisaalla, josta taas seuraa ongelmia kolmannessa kohdassa. Lämpöeristäminen on yksi tällainen ongelmia aiheuttava seikka. Eristeiden lisääminen yhtäälle saattaa aiheuttaa ilmanvaihdon muuttumista toisaalla, mistä saattaa aiheutua kosteusvaurioita ja lahoamista.”

”Erilaiset lisälämpöeritykset ja muut muutokset aiheuttavat muutoksia koko rakennuksen muoto- ja mittasuhteisiin. Harjaantumaton silmä ei heti tunnista mittasuhteitten muutoksia muuta kuin ehkä kömpelöltä tuntuvana korjaamisena. Sen sijaan vuosisataisen kansantaitteen muodostamat kauneuskäsitykset perustuvat hyvinkin hienovaraisiin ja pienipiirteisiin mittasuhteisiin, joiden muutokset kielivät siitä, ettei niitä ole tunnistettu tai ymmärretty. Näin ammattitaidottomasti korjattu pohjalaistalo saattaa näyttää lähinnä suhteettomalta ja kummalliselta.”

”Talonpoikaissäitiön kunniakilpiä on myönnetty Suomessa 1960-luvulta lähtien enimmäkseen juuri hyvin säilyneille pohjalaistaloille. Sen perimmäisenä tarkoituksena oli kunnioittaa hyvin säilyneitä rakennuksia ja nostaa esille taidokas talonpoikainen rakennuskulttuuri. Kunniakilven saanut kohde edusti usein paikkakunnan vanhinta ja komeinta rakennuskantaa, mutta valitettavasti tämä huomionosoitus ei kumminkaan ole kyennyt pelastamaan likikään kaikkia niitä kohteita, jolle se on aikoinaan myönnetty.”

LIITE 12 (Asuntomessujen kyselytutkimus)

POVER-hankkeen kyselytutkimus Seinäjoen asuntomessuilla

Vastausten lukumäärä

KYSELYLOMAKKEET
WIDGRENIN TALOLTA

438 kpl

KYSELYLOMAKKEET
MESSUOSASTOLTA

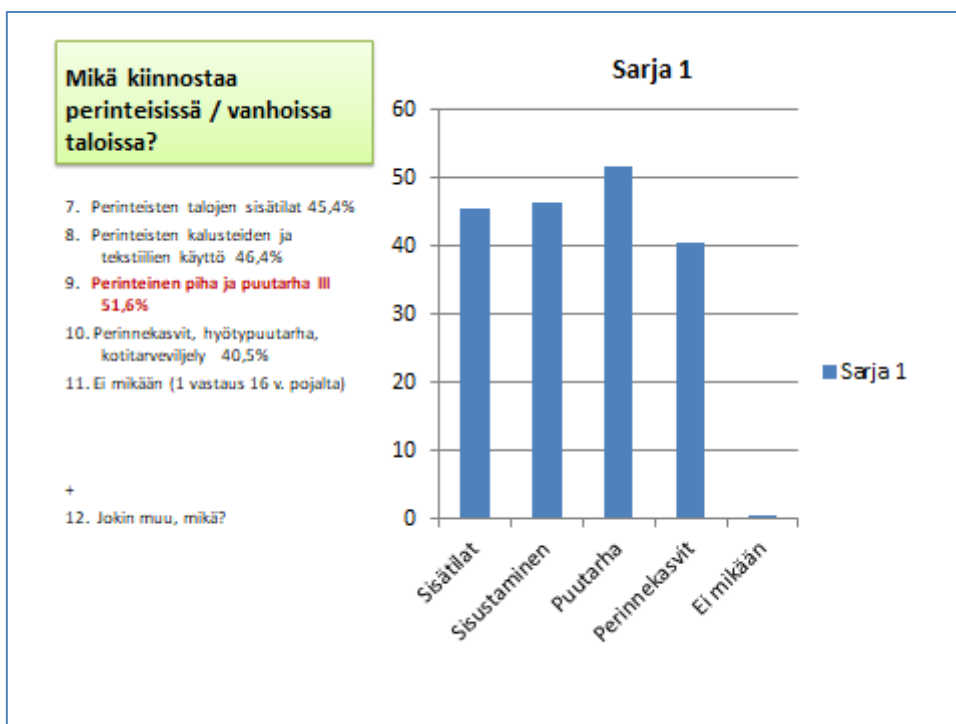
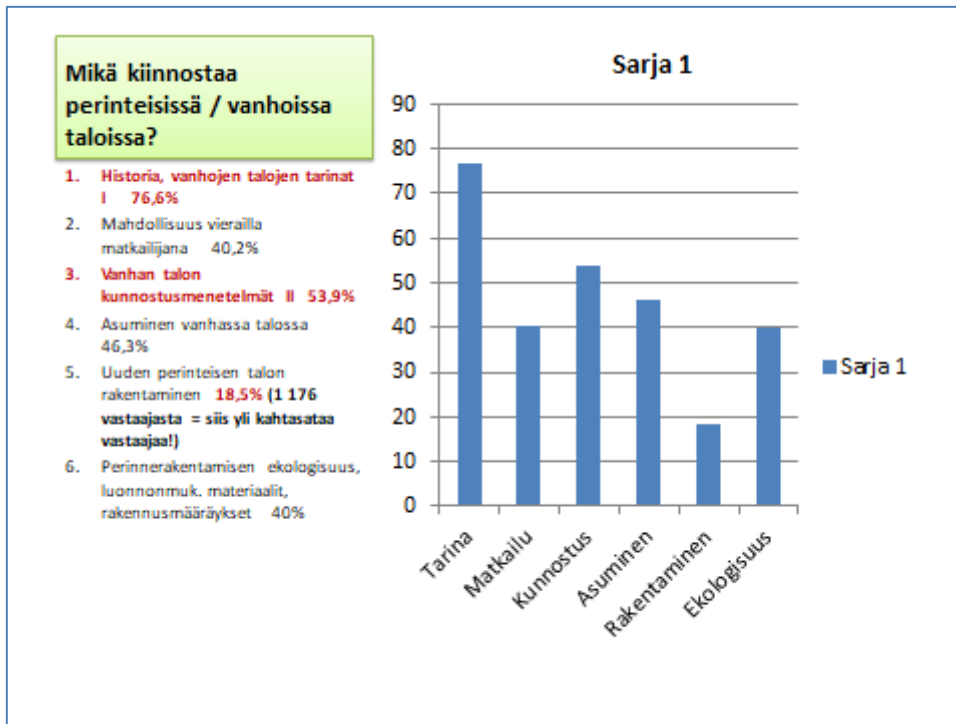
841 kpl

YHT. 1 279 kpl

Kysely toteutettiin kahdessa kohteessa *Pohjalaistaloverkoston* messuosastolla asunomessualueella sekä asunomessujen oheiskohteessa *Widgrenin* talossa *Seinäjoen Kitinojalla*. Vastaajien suuresta määrästä voi todeta, että pohjalaistalot ja niiden korjaaminen herättää kiinnostusta.¹⁸⁷

Mikä kiinnostaa perinteisissä tai vanhoissa taloissa?

¹⁸⁷ Widgrenin talo Kitinojan perinnekylässä.

Kyselytutkimuksen mukaan 76,6 % vastaajista piti historiaa ja vanhojen talojen tarinoita kiinnostavimpina. Yli puolet vastanneista eli 53,9 % piti tärkeänä vanhojen talojen kunnostusmenetelmiä. Perinteinen piha ja puutarha sijoittuivat kolmannelle sijalle 51,6 %. Perinteisten kalusteiden ja tekstiilien käyttö kiinnosti 46,4 % vastaajista. Lähes yhtä moni oli kiinnostunut asumisesta vanhassa talossa 46,3 % sekä Perinteisten talojen sisätilat kiinnostivat 45,4 %. Perinnerakentamisen ekologisuus, luonnonmukaiset materiaalit ja rakennusmääräykset kiinnostivat 40,7 % vastaajista. Perinnekasvit, hyötypuutarha, kotitarveviljely 40,5 %. Mahdollisuus vierailla matkailijana 40,2 %. Uuden perinteisen talon rakentaminen 18,5 % (1 176 vastaajasta = yli kahtasataa vastaajaa!). Ei mikään (1 vastaus 16 v. pojalta). Kyselyn perusteella selkeästi esiin nousi kunnostusmenetelmien tiedon tarpeellisuus.

Muut seikat, jotka kiinnostavat perinteisissä tai vanhoissa taloissa?

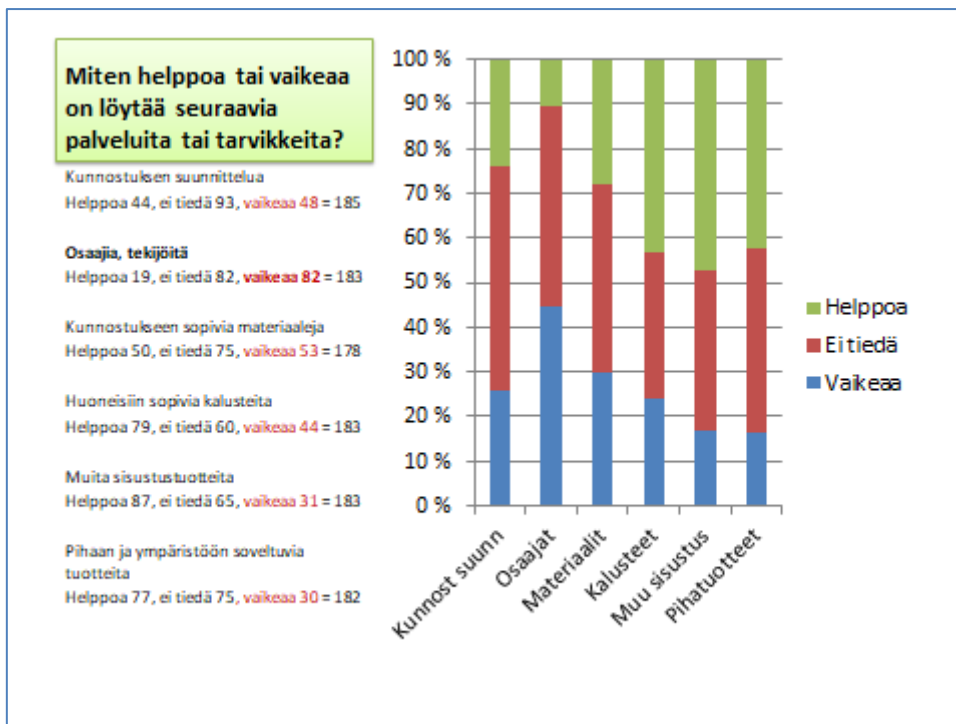
Mikä kiinnostaa perinteisissä / vanhoissa taloissa?

Jokin muu, mikä?

- Kulttuurihistoria
- Arkkitehtuuri
- Tunnelma, miljö
- Elämäntapa
- Energiamuodot
- Lämmitys
- Ilmanvaihto
- Ikkunat
- Rakenteiden terveellisyys
- Asumisterveellisyys
- Museolta saatava tuki
- Tilojen vaihtoehtoinen käyttö
- Ulkorakennukset
- Luhtiaitta, riukuaita, VR:n vanhat rakennukset..

Lisäksi vastauksista ilmenee, että kiinnostusta herättää I arkkitehtuuri ja kulttuurihistoria. II tunnelma, miljö ja elämäntapa. III energiamuodot, lämmitys, ilmanvaihto, ikkunat. IV rakenteiden terveellisyys ja asumisterveellisyys. Kyselyn mukaan suuressa roolissa esiintyvät vanhaan taloon liittyvät rakennusfysiologiset tekijät.

Kunnostuksen suunnittelua → vastaajia yhteensä: 185

Helppoa 44, ei tiedä 93, vaikeaa 48

Osaajia, tekijöitä → vastaajia yhteensä: 183

Helppoa 19, ei tiedä 82, vaikeaa 82

Kunnostukseen sopivia materiaaleja → vastaajia yhteensä: 178

Helppoa 50, ei tiedä 75, vaikeaa 53

Huoneisiin sopivia kalusteita → vastaajia yhteensä: 183

Helppoa 79, ei tiedä 60, vaikeaa 44

Muita sisustustuotteita → vastaajia yhteensä: 183

Helppoa 87, ei tiedä 65, vaikeaa 31

Pihaan ja ympäristöön soveltuvia tuotteita → vastaajia yhteensä: 182

Helppoa 77, ei tiedä 75, vaikeaa 30

• Vesieristystöihin, märkätilojen tekemiseen	18
• Kirvesmiestöihin	15
• Muuraustöihin, rappaukseen	14
• Vesi- ja viemäritöihin	13
• Perustuksiin	12
• Lämmöneristykseen	7
• Tulisijoihin, niiden kunnostukseen	7
• Rakentamiseen, perinnerakentamiseen	6
• Talotekniikkaan, teknisiin järjestelmiin	5
• Ilmanvaihtoasioihin	5
• Maalaamiseen /maalaria	5
• Uudisrakentamiseen	4
• Keittiön tekemiseen	4
• Vanhan rakennuksen siirtämiseen	3
• Ulkovuoraukseen, ulkopintoihin	3
• Ikkunoihin	3
• Maanrakennukseen	3
• Ikkunoiden kunnostukseen	2
• Tiivistykseen	2
• Laatoitukseen	2
• Purkutöihin	2
• Alapohjaan	1
• Rakennuskonservointiin	1
• Puusepäntöihin	1
= KUNNOSTAMISEEN JA RAKENTAMISEEN	418

Mihin arvelet tarvitsevasi ulkopuolista apua?

<p>Sisustukseen, vanhan ja uuden yhteensovittamiseen 3</p> <p>Tyyleihin ja materiaaleihin 7</p> <p>Sisustuspinnoihin, mm. tapetointiin Vanhojen esineiden / kalusteiden entisöintiin 2</p> <hr style="width: 20%; margin-left: 0;"/> <p>= SISUSTAMISEEN 19</p> <p>Puutarha- /pihasuunnitteluun 5</p> <p>Puutarhan tekemiseen, perinnepuutarhaan 8</p> <p>Piharakentamiseen 2</p> <p>Terassin rakentamiseen 1</p> <hr style="width: 20%; margin-left: 0;"/> <p>= PIHAAN JA PUUTARHAAN 16</p> <p>YHT. 525 vastausta</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Perinteisten talojen sisätilat kiinnostivat 45,4%:ia • Perinteisten kalusteiden ja tekstiilien käyttö kiinnosti 46,4%:ia • Perinteinen piha ja puutarha kiinnosti 51,6%:ia • Perinnekasvit, hyötypuutarha, kotitarveviljely kiinnosti 40,5%:ia <p>Johtopäätös?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pohjalaistalo tunnetaan ulkoisilta piirteiltään ja rakennustekniset ratkaisut kiinnostavat erityisesti. Pohjalaistaloa täydentävät kalusteet ja tekstiilit (+ piha) alkavat kiinnostaa enemmän vasta, kun taloa aletaan ajatella kulttuurisena ja paikallisena kokonaisuutena? • Moni sisustaa antiikilla ja ostaa loput Ikeaista. Uudistuotantoa ja sen pohjalta tehtyä tuotekehitystä sekä puuttuu, että ei näy riittävästi kuvina yritysten referensseissä? • Saako sitä jostain? Mistä sitä saa? Mitä se maksaa? Mikä on lisäarvo? • Mallikuvat tarjonnasta jota asiakas voi tilata / ostaa, edistävät kysyntää. Tuotteen tarinalla on merkitystä.
--	--

• Tyyleihin ja materiaaleihin	7
• Sisustuspintoihin, mm. tapetointiin	7
• Sisustukseen, vanhan ja uuden yhteensovittamiseen	3
• Vanhojen esineiden / kalusteiden entisöintiin	2
= SISUSTAMISEEN	19
• Puutarhan tekemiseen, perinnepuutarhaan	8
• Puutarha- /pihasuunnitteluun	5
• Piharakentamiseen	2
• Terassin rakentamiseen	1
= PIHAAN JA PUUTARHAAN	16

YHTEENSÄ: 525 vastausta

Yhteenveto:

- Perinteisten talojen sisätilat kiinnostivat 45,4 %
- Perinteisten kalusteiden ja tekstiilien käyttö kiinnosti 46,4 %
- Perinteinen piha ja puutarha kiinnostivat 51,6 %
- Perinnekasvit, hyötypuutarha, kotitarveviljely kiinnosti 40,5 %:ia

Pohjalaistalo tunnetaan ulkoisilta piirteiltään ja rakennustekniset ratkaisut kiinnostavat eri syistä. Pohjalaistaloa täydentävät kalusteet ja tekstiilit (+ piha) alkavat kiinnostaa enemmän vasta, kun taloa aletaan ajatella kulttuurisena ja paikallisena kokonaisuutena?

Moni sisustaa antiikilla ja ostaa loput Ikeasta. Uudistuotantoa ja sen pohjalta tehtyä tuotekehitystä sekä puuttuu, että ei näy riittävästi kuvina yritysten referensseissä?

Saako sitä jostain? Mistä sitä saa? Mitä se maksaa? Mikä on lisäarvo?

Mallikuvat tarjonnasta jota asiakas voi tilata / ostaa, edistävät kysyntää. Tuotteen tarinalla on merkitystä.

Lähes kolmasosa vastaajista tarvitsisi kunnostusprojektissaan apua rakentamiseen ja lähes yksi neljästä tarvitsee ulkopuolista apua rakennusneuvonnassa